

Laura Kuivalainen

NUORTEN POLKUJA TYÖELÄMÄÄN

Helsingin kaupungin Respa-hanke nuorisotyöttömyyttä ehkäisemässä

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2019

TIIVISTELMÄ

Laura Kuivalainen: Nuorten polkuja työelämään. Helsingin kaupungin Respa-hanke
nuorisotyöttömyyttä ehkäisemässä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Työn ja hyvinvoinnin maisteriohjelma
Joulukuu 2019

Nuorisotyöttömyys ilmiönä on yhteiskunnassamme jatkuva huolen aihe, ja erityisesti taantumien aikoina nuorten työttömyys kohoaa herkästi enemmän kuin muun aikuisväestön. Tässä tutkimuksessa tarkastelen Helsingissä vuosina 2013–2016 toiminutta Respa-hanketta, joka toteutti Helsingissä nuorten työttömyyttä hoitamaan perustettua valtakunnallista Nuorisotakuuta. Tarkastelen aluksi nuorisotyöttömyyttä tilastojen valossa ja esittelen, millaisia aktiivisen työvoimapolitiikan toimia on käytetty nuorisotyöttömyyden ehkäisyyn. Tutkimuksen yhtenä viitekehystenä toimii syrjäytymiskeskustelu, joka näkyy julkisessa keskustelussa jopa synonyymina syrjäytymiselle. Myös Nuorisotakuun julkilausuttuihin tavoitteisiin oli kirjattu syrjäytymisen ehkäiseminen. Toisekseen peilaan Respan palveluita aktiivisen työvoimapolitiikan käytäntöihin sekä arvioin Respan palveluiden vaikuttavuutta tarkastelemalla Respan tuloksia suhteessa muihin aktiivisen työvoimapolitiikan toimien vaikutusarvioihin.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten Respan palvelut ovat onnistuneet ohjaamaan asiakkaina olleita nuoria koulutukseen tai työhön. Tutkimusaineistonani on Respan asiakkaana olleiden lähes 4000:n 16–30-vuotiaan helsinkiläisnuoren rekisteritiedot asiakkuuden ajalta. Analyysien toteutuksessa hyödynnän tilastollisia menetelmiä, tarkemmin ristiintaulukointia sekä logistista regressiota.

Analyyseissa selvisi, että Respan palvelut onnistuivat tehokkaimmin ohjaamaan nuoria työhön heti palvelun alkuvaiheessa jopa kuukauden sisällä asiakkuuden aloituksesta. Respan uravalmennus onnistui auttamaan parhaiten työhön korkeimmin koulutettuja nuoria. Tämä voidaan nähdä onnistumisena haastavassa taloustilanteessa. Maahanmuuttajataustaiset muodostivat suhteellisesti suuren osan Respan asiakkaista, sillä maahanmuuttajataustaisten työttömyysaste on nuorissakin merkittävästi korkeammalla tasolla kuin kantaväestön. Vaikka Respan palvelut onnistuivat ohjaamaan myös maahanmuuttajataustaisia hyvin työhön ja koulutukseen, erottuivat somalinkieliset muista suurista kieliryhmistä siinä, että Respan palvelut eivät pystyneet heitä tukemaan työhön pääsemisessä yhtä hyvin kuin muita ryhmiä.

Respassa tarjottu valmentava, henkilökohtainen ote toimii hyvin sellaisten nuorten parissa, joilla jo valmiiksi on hyvät edellytykset ja motivaatiota löytää oma työ- tai koulutuspolku. Osa nuorista kuitenkin tippui Respan palveluista pois ilman toivottua lopputulosta. Tässä joukossa oli erityisen paljon pelkän peruskoulun varassa olevia nuoria. Onkin tärkeää huomioida nuorten palveluiden kehittämisessä myös ne nuoret, jotka tarvitsevat muunlaista, mahdollisesti moniammatillisempaa tukea ja palveluita, sillä matalimmin koulutettujen nuorten kohdalla riski jäädä pitkäaikaisesti syrjään on erityisen suuri.

Avainsanat: Nuorisotyöttömyys, Aktiivinen työvoimapolitiikka, Syrjäytyminen, Työttömyys, NEET

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Työttömyystilastot ja nuorisotyöttömyys	2
1.1.1 NEET-aste	3
1.1.2 Nuoret työttömät Helsingissä	5
1.1.3 Miksi nuorten työttömyydestä tulee kantaa huolta?	9
2 Tutkimuksen viitekehys ja keskeiset käsitteet	11
2.1 Nuorisotyöttömyys ja syrjäytyminen	11
2.1.1 Syrjäytymisen tekijöitä	13
2.1.2 Syrjäytyminen identiteettinä	16
2.2 Aktiivinen työvoimapolitiikka ja työttömyyden hoito	18
2.2.1 Aktiivinen työvoimapolitiikan käytännöt ja vaikuttavuus	21
2.2.2 Millainen aktivointi toimii? – keppi, porkkana vai henkilökohtainen kohtaaminen	23
2.3 Nuoret aktiivisen työvoimapolitiikan kohteina	25
2.3.1 Nuorten yhteiskuntatakuu	30
2.3.2 Nuorisotakuu	31
2.4 Respa-hanke nuorisotakuun toteuttajana	35
2.4.1 Respan palvelut ja toimenpiteet	36
3 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	38
4 Tutkimusaineisto ja menetelmät	40
4.1 Aineisto	40
4.2 Tutkimusmenetelmät	41
4.3 Selitettävät ja selittävät muuttujat	44
4.3.1 Selitettävä muuttuja	44
4.3.2 Selittävät muuttujat	45
5 Tutkimustulokset	48
5.1 Yleiskuvaus Respan asiakkaista ja palveluista	48
5.1.1 Päätymissyyt	50
5.1.2 Päättyneet asiakkuudet koulutustaustan mukaan	51
5.1.3 Päättyneet asiakkuudet äidinkielen mukaan	52
5.1.4 Ennen palveluja päättyneet asiakkuudet	54
5.1.5 Respan palvelut ja toimenpiteet	55
5.1.6 Asiakkuuden kesto ja palveluihin osallistuminen	59
5.2 Respan palvelujen vaikutus	60
5.2.1 Respan palvelujen vaikutus työllistymiseen	62
5.2.2 Respan palvelujen vaikutus koulutukseen päättymiseen	65

5.2.3 Respan palvelujen vaikutus työhön tai koulutukseen päätymiseen	66
5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset	68
6 Johtopäätökset	71
6.1 Respa toimii parhaiten heti asiakkuuden alussa	71
6.2 Somalit Respan asiakkaina	72
6.3 Palvelun työllisyysvaikutukset vakuuttavat korkeammin koulutettujen joukossa	74
6.4 Onko sukupuolella merkitystä palvelujen vaikuttavuudessa?	77
6.5 Respan toiminnan arviointi	78
6.6 Yhteenveto	80
6.7 Jatkotutkimuksen aiheita	81
7 Pohdinta – nuorten aktivoinnissa huomioitava yksilölliset elämäntilanteet	83
Lähteet	87
Liitteet	95
Liitetaulukot	96

1 Johdanto

Nuorisotyöttömyys on aihe, joka puhuttaa yhteiskunnassamme vuodesta toiseen. Nuorisotyöttömyyden selättämistä on tavoiteltu monenlaisilla syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävillä hankkeilla ja työvoimapolitiisilla toimilla. myös toimeentulotuen ehtoja on nuorten kohdalla kiristetty muuta aikuisväestöä enemmän tavoitteena kannustaa nuoria ottamaan vastaan mitä tahansa työtä.

Tutkimuksessani paneudun ensin nuorisotyöttömyyteen ilmiönä ja tarkastelen, millaisia työvoimapolitiisia keinoja nuorisotyöttömyyden hoitoon on sovellettu. Varsinainen tutkimuskohteeni on Helsingin kaupungin nuorisotyöttömyyttä ehkäisemään perustettu Respa-hanke ja sen asiakkaina olleet nuoret. Vuoden 2013 toukokuussa startannut Respa-hanke jatkui 2016 vuoden loppuun saakka, jolloin hankkeen rahoitus päättyi. Respa-hankkeen taustalta löytyy 1.1.2013 startannut Nuorisotakuu, jonka tavoitteena oli ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Nuorisotakuun puitteissa kaikki työtä tai peruskoulutuksen jälkeistä ammatillista koulutusta vaille olevat alle 30-vuotiaat nuoret pyrittiin ohjaamaan työhön tai koulutukseen. (Savolainen & Virnes & Hilpinen & Palola 2015, 13.)

Tutkimuskohteenani on Respan asiakkaana olleiden lähes 4000 16–30-vuotiaan helsinkiläisnuoren tiedot asiakkuuden ajalta. Selvitän tutkimuksessa miten Respa-hankkeen palvelut ovat vaikuttaneet nuorten työllistymiseen ja koulutuspolulle päättymiseen. Tarkastelen myös erilaisten taustatekijöiden vaikutusta Respa-hankkeen palveluiden vaikuttavuuteen. Tarkoitukseni on selvittää, millaiset palvelutoimenpiteet ovat parhaiten johtaneet Helsingin kaupungin Respa-hankkeessa asiakkaina olleiden nuorten työllistymiseen ja koulutukseen ohjautumiseen. Tutkimusaineistona on Respa-hankkeen asiakastiedoista koostuva rekisteriaineisto. Vaikutusten arviointi toteutetaan tilastollisilla menetelmillä. Käytän analyysissä sekä kuvailevia menetelmiä että monimuuttujamenetelmiä.

1.1 Työttömyystilastot ja nuorisotyöttömyys

Vuonna 2008 alkunsa saaneen globaalin talouskriisin seurauksena nuorisotyöttömyysluvut nousivat jälleen huolestuttaviin lukemiin, ja nuorten siirtyminen koulutuksesta työelämään hankaloitui merkittävästi. Nuorisotyöttömyys nousi Euroopassa vuosien 2008 ja 2009 välillä kertaheitolla 4 prosenttiyksiköllä 20 prosenttiin. Vuoteen 2013 mennessä nuorisotyöttömyys oli noussut jo 24 prosenttiin. Nuorten työttömyys jatkoi kasvuaan vuoteen 2015 saakka, ja vasta vuoden 2016 lopussa alkoi näkyä merkkejä käännteestä parempaan. (Eurostat 2018a.)

Tarkastelen seuraavaksi, mitä näiden nuoristyöttömyyslukujen takana on. Virallisissa työttömyystilastoissa nuorilla tarkoitetaan useimmiten 15–24-vuotiaita. Jossain tapauksissa tarkasteluissa on mukana myös 25–30-vuotiaat nuoret aikuiset. Esimerkiksi nuorisotakuun piiriin kuuluvat kaikki alle 30-vuotiaat. Nuorisolain mukaisesti nuoriksi määritellään alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 2016).

Nuorisotyöttömyyden tilastollinen määrittely vaihtelee tilastointitavan mukaan. Suomessa työttömyyttä tilastoivat sekä Tilastokeskus että työ- ja elinkeinoministeriö. Tilastokeskus mittaa työttömyyttä otosperusteisilla kuukausittaisilla työvoimatutkimuksilla. Työ- ja elinkeinoministeriö seuraa työttömyyttä hallinnollisilla työnhakijarekisterillä, jossa on tiedot kaikista TE-toimistoon ilmoittautuneista työttömistä työnhakijoista. Mittaustavoilla on eri tarkoitus, ja siksi ne myös eroavat selvästi toisistaan. Käytännössä näiden eri tilastojen työttömistä vain 40 prosenttia on samoja henkilöitä. Myös nuorisotyöttömyys näyttää erilaiselta riippuen siitä, kumpaa tilastoa katsotaan. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa nuorten työttömyysprosentit näyttävät tilastointi- ja laskutavasta johtuen suuremmilta kuin ne koko ikäluokassa ovat. Esimerkiksi nuorten työttömyysaste oli keväällä 2011 Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan noin 25 prosenttia. Tästä voisi äkkiseltään päätellä, että joka neljäs nuori kaikista ikäluokan nuorista olisi tuolloin ollut työttömänä. Näin ei kuitenkaan ole. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa työttömien nuorten prosenttiosuus lasketaan työvoimasta, eli työllisten ja työttömiksi ilmoittautuneiden nuorten summasta. Suuri osa nuorista on kuitenkin työvoiman ulkopuolella, eli käytännössä useimmiten päätoimisia opiskelijoita. Kun taas lasketaan työttömien osuus

koko ikäluokasta, näyttävät työttömyysluvut hyvin erilaisilta. Suhteutettuna koko ikäluokkaan oli nuorten työttömyysaste vuoden 2011 keväällä noin 10 prosenttia. (Myrskylä 2011.)

Opiskelijoiden kuulumiseen työvoimaan liittyy kuitenkin monitulkintaisuutta. Opiskelija voi olla samaan aikaan sekä työtön että opiskelija. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksissa voidaan määritellä opiskelija työttömäksi, jos hän ilmoittaa etsivänsä työtä. Jos työpaikkaa vaille oleva opiskelija ilmoittaa voivansa ottaa työtä vastaan kahden viikon kuluessa, luokittelee Tilastokeskuksen työvoimatutkimus hänet työttömäksi. Työ- ja elinkeinoministeriön työnhakijarekisterissä opiskelijat lasketaan lukukausien aikana opiskelijoiksi, eikä rekisteri kirjaa heitä työttömiksi työnhakijoiksi ennen lukukauden päättymistä. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoihin vaikuttaa myös se, että kaikki nuoret eivät ilmoittaudu työttömiksi työnhakijoiksi. (Myrskylä 2011.)

Virallisissa tilastoissa nuorten työttömyys näyttää siis synkemmältä ongelmalta mitä se kokonaisuudessa on, sillä suuri osa nuorista on työvoiman ulkopuolella opiskelujen vuoksi. Nuorisotyöttömyys on tilastoissa aina korkeammalla tasolla kuin aikuisten työttömyys. Iso osa virallisten tilastojen työttömistä nuorista eivät kuitenkaan ole toimeettomia tai vakavassa syrjäytymisvaarassa, vaan opiskelijoita, jotka etsivät opiskelujen oheen työtä. Tämä näkyy erityisesti työttömien määrän kausittaisena vaihteluna. Keväällä kesätyöhaun alkaessa myös työttömyysluvut nousevat.

1.1.1 NEET-aste

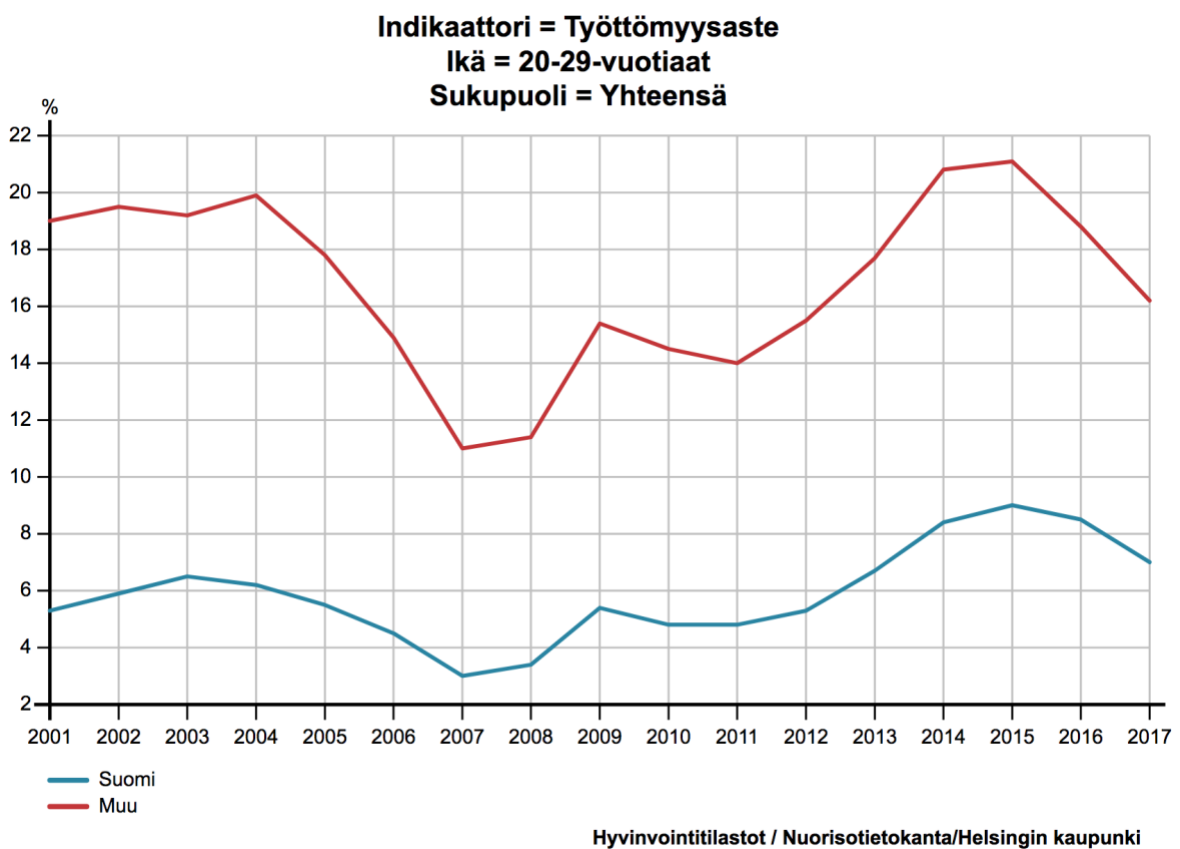
Viralliset tilastot eivät siis välttämättä anna kovin selkeää kuvaa nuorten työttömyydestä. Täsmällisemmän käsityksen nuorisotyöttömyydestä antaa niin kutsuttu NEET-aste (Not in Employment, Education or Training). NEET-käsitteellä viitataan sellaisiin nuoriin, jotka eivät ole työssä, koulutuksessa tai kurssilla (esim. työväenopiston kurssi tai valmennuskurssi). Kun tarkastellaan NEET-astetta vuonna 2011, kertoo työvoimatutkimus, että Suomessa oli tuolloin opiskelemattomia 15–24-vuotiaita nuoria työttömiä neljä prosenttia koko ikäluokasta ja työvoiman ulkopuolella viisi prosenttia ikäluokasta, eli yhteensä yhdeksän prosenttia ikäluokasta. (Larja 2013.) Tilanne on

kuitenkin tämän jälkeen muuttunut huonommaksi. 15–29-vuotiaiden NEET-aste on kasvanut vuoden 2011 jälkeen tasaisesti. Vuonna 2015 NEET-nuoria oli noin 12 prosenttia 15–29-vuotiaiden ikäluokasta. Positiivisena huomiona voidaan kuitenkin todeta, että 15–19-vuotiaiden nuorten miesten NEET-aste on vuoden 2014 jälkeen jonkin verran jopa laskenut. (Alatalo & Mähönen & Räisänen 2017, 21.)

Kaikkia NEET-nuoria ei kuitenkaan voida tulkita syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi, sillä osa työvoiman ulkopuolella olevista on kotona lapsiaan hoitavia nuoria vanhempia, pääsykokeisiin valmistautuvia tai muissa välivaiheissa olevia nuoria. Joukko on siis hyvin heterogeeninen, mutta tästä huolimatta NEET-statuksella olleiden joukossa on merkittävästi enemmän muun muassa mielenterveysongelmia, teiniraskauksia ja rikostuomioita. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -aineiston perusteella tehdyn tutkimuksen tuloksista selviää, että mitä useampana vuotena nuori on ollut koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella, sitä todennäköisemmin hänellä on ollut myös muita sosiaalisia tai psyykkisiä ongelmia. Jopa lyhyt NEET-jakso lisää tutkimuksen perusteella sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien kasvun riskiä. Kaikkien kriittisin ikäryhmä on 17–18-vuotiaat, joiden kohdalla on erityisen suuri riski ongelmien kasautumiseen. NEET-statuksella on koko 17–18-vuotiaiden ikäryhmästä vain noin 4–5 prosenttia, mutta juuri tälle joukolle ongelmat kaikkein todennäköisimmin alkavat kasautua, ja he jäävät pelkän peruskoulutuksen varaan. On kuitenkin huomattava, että myös toisen asteen tutkinnon suorittaneilla NEET-nuorilla oli vaikeuksia kiinnittyä opintojen jälkeen työelämään. Vaikka siirtyminen peruskoulun jälkeen jatko-opintoihin on kriittinen vaihe nuorten elämässä, on myös tutkinnon suorittaneiden työllistymisen tukeminen otettava paremmin huomioon. (Larja ym. 2016.) Jos työn ja koulutuksen ulkopuolisuus jatkuu pitkään esimerkiksi pitkittyneen taantuman tai korkean työttömyyden vuoksi, on vaarassa syntyä ”menetettyjä sukupolvia”, joiden koko työuraa leimaa pitkään se, että heidän työelämään siirtymisen vaiheensa osui hankalaan työllisyystilanteeseen. Näin on käynyt 1990-luvun alun lamassa työelämään valmistuneille nuorille. (Pyöriä & Ojala 2012, 180.)

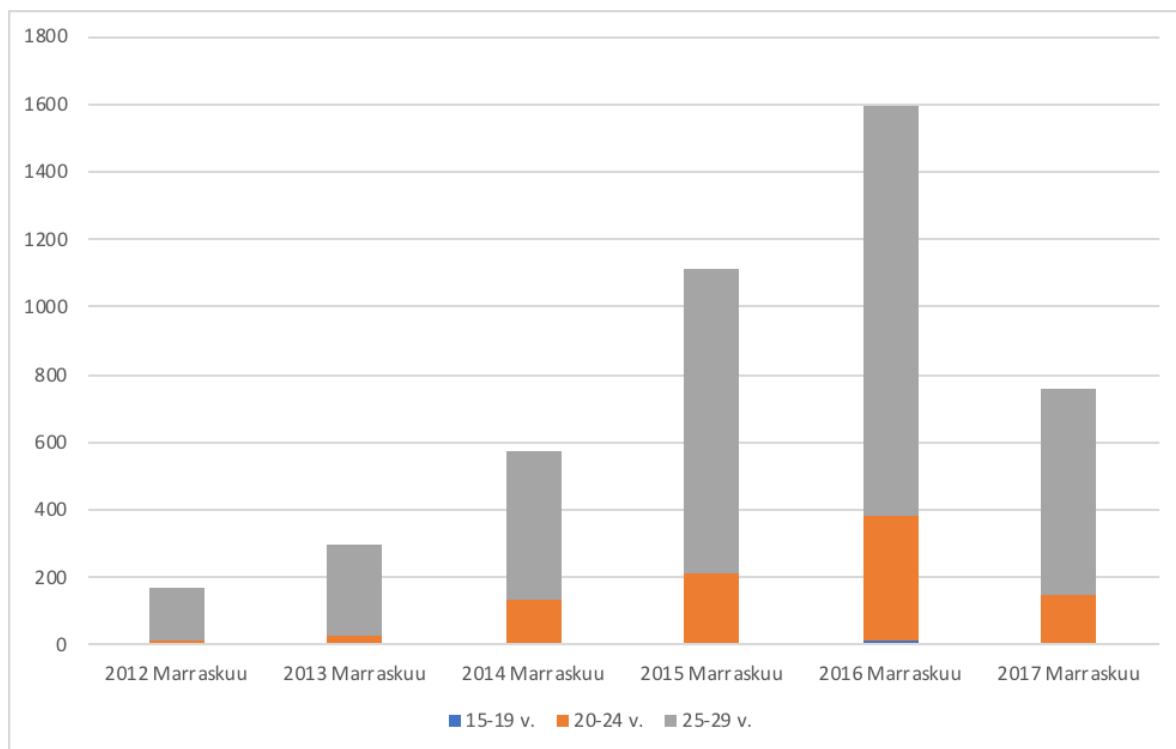
1.1.2 Nuoret työttömät Helsingissä

Helsingiläisnuorten työttömyysaste on seurailut valtakunnallista trendiä, ja huippu työttömyyslukuissa saavutettiin vuonna 2015. Ero suomenkielisten ja maahanmuuttajataustaisten tilanteessa on valtava. Käänte parempaan tapahtui vuoden 2016 aikana, ja erityisesti muunkielisten kohdalla työttömyysaste on kääntynyt jyrkkään laskuun. Kahdessa vuodessa maahanmuuttajataustaisten nuorten työttömyysaste laski viidellä prosenttiyksiköllä. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Nuorten työttömyysaste Helsingissä äidinkielen mukaan. (Muu-kategoria ei sisällä ruotsinkielisiä)

Nuorten pitkäaikaistyöttömien määrä kasvoi rajusti 2010-luvulla aina vuoteen 2016 saakka. Vuonna 2017 tapahtui kuitenkin selvä käänne parempaan, ja vuoden 2017 lopussa alle 30-vuotiaiden pitkäaikaistyöttömien määrä oli puolittunut edellisvuodesta (Kuvio 2) Pitkäaikaistyöttömyyden laskua selittää sekä nuorten parempi työllistyminen ja koulutukseen hakeutuminen että nuorille suunnatut keskitetyt palvelut, kuten Ohjaamo. Tämän lisäksi pitkäaikaistyöttömyyden nopeaa alenemista selittää osittain työttömien määrääikaishaastattelut, joissa selvisi, että osa pitkäaikaistyöttömistä ei enää kuulunut työttömiin työnhakijoihin, vaikka oli jäänyt rekisteriin työttömän statuksella. Nuoria myös siirtyi runsaasti erilaisten aktivointitoimien piiriin. 25–29-vuotiaiden aktivointiaste nousi 5 prosenttiyksiköllä samaan aikaan kun pitkäaikaistyöttömien määrä puolittui.

Lähde: TEM työnvälitystilasto

Kuvio 2. Yli vuoden työttömänä olleet nuoret Helsingissä

Nuorisotakuun toteutumista kuvaava indikaattori, virta yli kolmen kuukauden työttömyyteen kuvaa sitä, kuinka monta prosenttia kolme kuukautta aiemmin alkaneista työttömyysjaksoista ylittävät tarkastelukuukautena kolme kuukauden keston. Vuoden 2016 alussa paras tilanne oli 15–19-vuotiaiden ikäluokassa ja heikoin tilanne

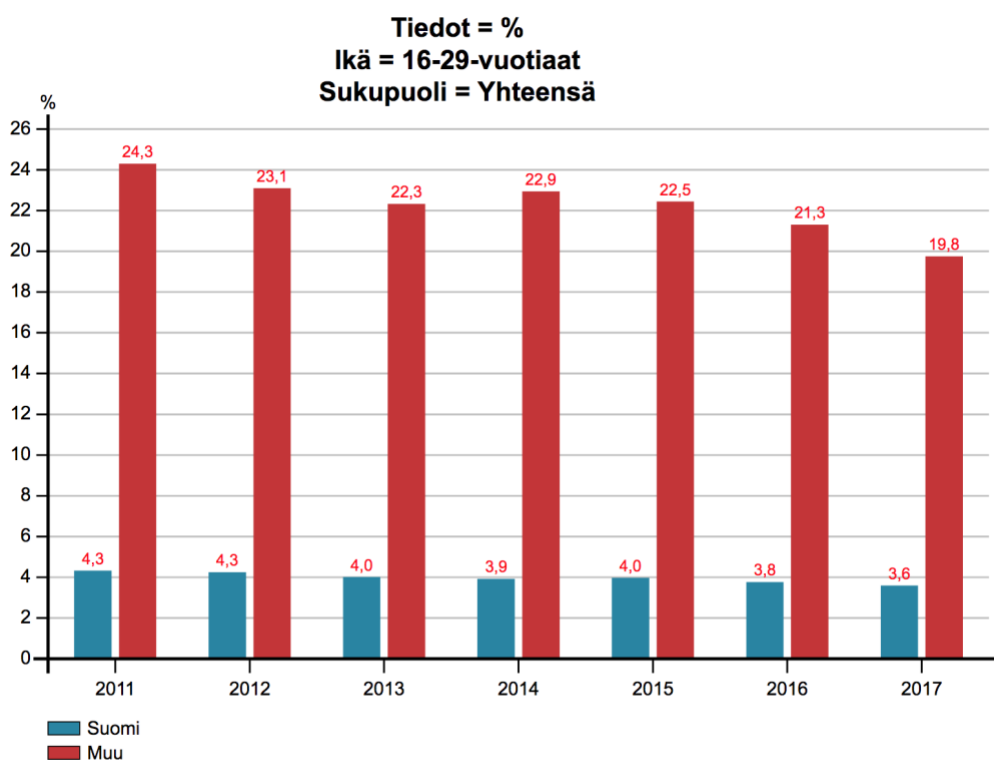
vastavalmistuneilla 25–29-vuotiailla. Virta yli kolmen kuukauden työttömyyteen oli kuitenkin kasvanut merkittävästi molemmissa ikäryhmissä vuoden 2013 alusta vuoden 2016 alkuun. 15–19-vuotiaiden kohdalla luku oli kolmessa vuodessa noussut alle 10 prosentista yli 30 prosenttiin. 25–29-vuotiaiden kohdalla luvut olivat nousseet alle 30 prosentista jopa yli 50 prosenttiin. (Tarkastuslautakunta 2016, 41–42.) Tämä kuvaa vastavalmistuneiden nuorten aseman vakavaa heikentymistä työmarkkinoille siirryttäessä. Yhä useamman nuoren työttömyysjakso ylitti vielä vuonna 2016 takuun rajaksi asetetun kolme kuukautta.

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrä sen sijaan pysyi koko 2010-luvun alkupuolen suhteellisen muuttumattomana. Koko maan tilanteeseen verrattuna helsinkiläisnuorten tilanne on siis ollut verrattain hyvä. Vuonna 2015 Suomen nuorista noin 12 prosenttia oli NEET-stautuksella, kun Helsingissa saman vuoden lopussa työn ja koulutuksen ulkopuolella oli 6,8 prosenttia ikäluokasta (Taulukko 1). Puolet tästä joukosta oli vieraskielisiä (Tarkastusvaliokunnan arviointikertomus 2015, 41). Vuoden 2015 jälkeen työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä on kuitenkin Helsingissä kääntynyt hienoiseen laskuun. Muutosta on tapahtunut erityisesti muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvien ryhmässä, joilla työttömyys on laskenut yli 2 prosenttiyksikköä. Ero suomenkielisten ja muunkielisten välillä on kuitenkin edelleen mittava. (Kuvio 3.)

Taulukko 1. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret sukupuolen mukaan

Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret ikäluokasta			
16-29-vuotiaat			
	%		
	16-29-vuotiaat		
	Yhteensä		
	Yhteensä	Miehet	Naiset
2010	6,7	8,5	5,1
2011	7,0	7,8	6,2
2012	6,8	7,7	6,1
2013	6,7	7,5	5,9
2014	6,8	7,6	6,1
2015	6,8	7,7	6,1
2016	6,6	7,4	5,9
2017	6,3	7,1	5,6

Yksikkö: %
Lähde: Hyvinvointitilastot / Nuorisotietokanta/Helsingin kaupunki

Kuvio 3. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret äidinkielen mukaan

1.1.3 Miksi nuorten työttömyydestä tulee kantaa huolta?

Nuorten työttömyysaste on lähes aina muuta väestöä korkeampi, ja suhdanteet vaikuttavat siihen jyrkemmin kuin vanhempien ikäryhmien työttömyyteen. Kun talous on matalasuhdanteessa, nuorten työllisyystilanne tyypillisesti heikkenee enemmän kuin muiden ikäryhmien. Taloudellisesti heikkoina aikoina yritykset lopettavat ensimmäisenä määräaikaisten työsopimukset, joissa usein on juuri nuoria työntekijöitä. Vuoden 2008 kansainvälisen taantumun seurauksena myös nuorisotyöttömyys lähti nousuun. Talouskriisi vaikutti nuorten työttömyyteen tuntuvammin kuin muuhun väestöön paitsi Suomessa myös muissakin EU-maissa. Vuosina 2008–2009 nuorisotyöttömyys EU-maissa lisääntyi viidellä prosenttiyksiköllä 21,5 prosenttiin. Samaan aikaan muun väestön työttömyys kasvoi vain puolitoista prosenttiyksikköä. (Larja 2013.) Vuonna 2012 Suomen tilanne oli keskitasoa kehittyneiden maiden välisessä vertailussa ja samalla tasolla muiden pohjoismaiden kanssa. Kun Suomessa työttömien ei-opiskelevien osuus 20–24-vuotiaiden ikäluokasta oli noin 5 prosenttia, erottuivat Euroopan todelliset kriisimaat Espanja ja Kreikka aivan omilla lukemillaan tästä. Jopa noin 20–25-prosenttia näiden maiden nuorista on ei-opiskelevia työttömiä. (Hämäläinen & Tuomala 2013, 4.)

Suomessa nuorisotyöttömyys alkoi kasvaa vuoden 2008 finanssikriisistä lähtien. Vuoden 2017 aikana alkoi olla nähtävissä muutosta parempaan, mutta nuorten pitkäaikaistyöttömyys jatkoi edelleen kasvuaan. Työttömien ja ei-aktiivisten osuus on kasvanut erityisesti 20–24-vuotiaiden miesten keskuudessa. (Alatalo & Mähönen & Räisänen 2017, 19–20.) Erityisesti vain pelkän peruskoulun varassa olevilla nuorilla miehillä on korkea riski pitkittyneeseen työttömyyteen (Sipilä ym. 2011, 125). Ennen finanssikriisiä nuorten miesten ja naisten työttömyydessä ei ollut merkittävää eroa, mutta heti finanssikriisin jälkeen ero repesi nuorten miesten tappioksi. Ero selittyy työmarkkinarakenteen sukupuolittuneisuudella. Kriisi ei koskettanut läheskään yhtä voimakkaasti nuoria naisia. Kun tarkastellaan koulutustaustaa, on työttömyys kasvanut ja työllistyminen heikentynyt selvästi eniten keskiasteen ammattikoulutuksen saaneiden nuorten joukossa. Korkeakoulutettujen nuorten joukossa työttömyys ei ole kasvanut läheskään yhtä jyrkästi. (Alatalo & Mähönen & Räisänen 2017, 19–20.) Erityisesti ammatillisesta koulutuksesta valmistuneiden nuorten miesten tilanne on viime vuosina

heikentynyt. Vuoden 2015 tarkastelussa ammatillisesta koulutuksesta valmistuneista miehistä oli vuoden päästä valmistumisesta työssä 58 prosenttia ja naisista 71 prosenttia. Miesten ja naisten eroa selittää ammatillinen segregatio. Eniten työttömiä oli tekniikan alalta valmistuneissa, kun taas parhaiten työllistyivät hyvinvointi- ja terveysalalta valmistuneet. Erot miesten ja naisten välillä näkyvät siis erityisesti keskiasteen koulutuksen saaneissa, kun taas korkeakoulutettujen kohdalla erot häviävät. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista miehistä oli työssä 83 prosenttia ja naisista 82 prosenttia. (SVT 2015.)

Koulutus on edelleen paras tae sijoittumisesta työelämään (mm. Sipilä & Kestilä & Martikainen 2011; Karhunen 2017). Koulutuksesta huolimatta pitkittynyt työttömyys on yleisempää miehillä kuin naisilla (Sipilä ym. 2011, 125). Rita Asplundin (2013) mukaan ne jotka eivät ole peruskoulun jälkeen suorittaneet vähintään viiden vuoden sisällä peruskoulun jälkeistä tutkintoa, ovat harvemmin sekä työssä että opiskelemassa. Tutkinnon suorittamattomista viidennes on työn ja koulutuksen ulkopuolella. (mt. 5.)

Työn epävarmuustekijät kasautuvat erityisesti nuorille (Pyöriä & Ojala 2012, 179). Lisäksi aiemmat työttömyyskokemukset ennustavat voimakkaasti tulevaa työttömyyttä. (Aho & Koponen 2001; Pyöriä & Ojala 2012, 180). Nuorten kohdalla erilaiset työllistämisen tukitoimet ja ohjaaminen koulutukseen ovat erityisen perusteltuja, sillä suhteellisen lyhyetkin jaksot sivussa työelämästä ja koulutuksesta saattavat vaikuttaa ratkaisevasti tulevaan. Erityisesti taloudellisessa taantumassa positiivinen puuttuminen voi saada aikaan positiivisen kierteen. Vaikka työllistämistoimenpiteet eivät johtaisikaan suoraan pysyviin työpaikkoihin, voivat työllisyysjaksot kohentaa ainakin hetkellisesti elämänlaatua ja kannustaa elämässä eteenpäin.

2 Tutkimuksen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni paikantamiseksi ja viitekehysten määrittämiseksi tarkastelen ensin nuorisotyöttömyyttä suhteessa syrjäytymiskeskusteluun. Syrjäytyminen on monissa yhteyksissä alettu nähdä synonyyminä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella ololle, ja tällä määrittelyllä on ollut seurauksensa myös nuorisotyöttömyyden hoitoon suunnattuihin toimenpiteisiin. Myös nuorisotakuun yksi keskeisistä tavoitteista on syrjäytymisen ehkäisy. Tämän jälkeen esittelen aktiivista työvoimapolitiikkaa ja sen roolia työttömyyden hoidossa. Nuorisotakuuta ja sitä toteuttavaa Respa-hanketta tarkastellaan tässä tutkimuksessa osana aktiivisen työvoimapolitiikan kenttää. Tämän jälkeen esittelen nuorisotyöttömyyden hoitoon suunniteltuja ja toteutettuja työvoimapolitiittisia toimenpiteitä sekä esittelen tarkemmin viimeaikaisia nuorisotyöttömyyden ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi lanseerattuja poliittisia hankkeita, 2005–2013 toiminnassa olleen Nuorten yhteiskuntatakuun ja sen seuraajan 2013 käynnistyneen Nuorisotakuun. Samalla pohdin, millaisia määrittelyjä ja oletuksia nuorista työttömistä näihin hankkeisiin liittyy. Keskeiset käsitteet, joiden ympärille tutkimuksen viitekehys muodostuu, ovat siis syrjäytyminen ja aktiivinen työvoimapolitiikka, ja näitä pyrin seuraavassa selventämään.

2.1 Nuorisotyöttömyys ja syrjäytyminen

1990-luvun alun laman jälkimainingeissa nuorten koulutukseen ja työllistymiseen liittyvistä ongelmista alettiin puhua syrjäytymisenä, ja käytännössä syrjäytymisestä tuli liki synonyymi työttömyydelle, koulutuksen ulkopuolella olemiselle tai koulutuksen keskeyttämiselle. Peruskoulun päättäneitä, vastavalmistuneita, kouluttamattomia, työttömiä tai työelämän ulkopuolella ja marginaaleissa olevia nuoria alettiin tarkastella syrjäytymisdiskurssin kautta. (Jahnukainen & Järvinen 2001, 130.)

Syrjäytymisen ehkäiseminen on kirjattu myös vuonna 2013 voimaan tulleen nuorisotakuun tavoitteisiin. Kataisen hallituksen nuorisotakuuta valmistelleen työryhmän määritelmän mukaan syrjäytyneitä ovat nuoret, ”jotka eivät saa perusasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa”, ”työttömänä työnhakijana

hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaksi” tai ”nuoret, joiden ei tiedetä olevan missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea” (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 8). Viimeisin määre viittaa nuoriin, jotka eivät ole TE-toimistojen asiakkaita tai muulla tavoin tiedettyjä. Syrjäytyneisiin voidaan siis tämän määritelmän mukaan lukea rajattu joukko nuoria, joita yhdistävä piirre on poissaolo työn ja koulutuksen ja piiristä. Näin syrjäytyminen on määritelty vain muutamien tekijöiden perusteella, jotka erottavat syrjäytyneet nuoret niistä, jotka eivät ole syrjäytyneitä. Usein syrjäytyneisyys ymmärretäänkin Pekka Myrskylän (2012) tavoin työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseksi, mikä antaa mahdollisuuden ennakoida työn ja koulutuksen ulkopuolisuuden riskejä väestötasolla.

Nuorten koulutus- ja työllisyystilanteet linkittyvät hyvin keskeisesti nuorten syrjäytymistä koskevaan keskusteluun. Työn ja koulutuksen ulkopuolisuus yhdistettynä pelkään peruskoulutaustaan ei suoraan tarkoita syrjäytyneisyyttä, mutta pitkittyessään on selvästi syrjäytymisen riskitekijä (Larja ym. 2016.) On kuitenkin tärkeä huomata, että nämä ovat vain yksi näkökulma moniulotteisessa ilmiössä. Pohdin seuraavaksi syrjäytymisen sisällöllisen määrittelyn problematiikkaa, jotta syrjäytymisdiskurssin monitahoisuus tulisi ymmärrettäväksi. Jos syrjäytyminen määritellään työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseksi, on tärkeä muistaa, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. Joukossa on laajaa tukea tarvitsevia nuoria, mutta yhtä lailla aktiivisia, työhön motivoituneita ja työnhaun vaikeuteen turhautuneita nuoria (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 128).

Syrjäytymisen käsite on itsessään kiistanalainen ja tieteellisesti monitulkintainen (Helne 2002, 5–6). Yhtä tyhjentävää syrjäytymisen määritelmää on mahdotonta muotoilla. Syrjäytymisen määrittely edellyttää aina erilaisia valintoja ja näkökulman ottamista. Syrjäytymiseen voidaan liittää Myrskylän (2012) tapaan objektiivisesti mitattavissa olevia puutteita, mutta yhtä hyvin myös subjektiivisesti koettua osattomuutta. Syrjäytyminen ei kuitenkaan ole vain yhdeltä elämänalueelta ulkopuolelle jäämistä, vaan useampien tekijöiden samanaikaista kasautumista. Toisaalta syrjäytymistä voidaan tarkastella dynaamisena ilmiönä, jossa tilanteet ja olosuhteet vaihtelevat (Notkola ym. 2013, 56). Monelle nuorelle etenkin työelämän alkuvaihe sisältää runsaastikin

työmarkkina-aseman vaihteluja; työttömyyttä, lyhyitä tai osa-aikaisia työjaksoja, opiskelua sekä opintojen ja työn yhteensovittamista. Lyhyet työttömyysjaksotkin ovat nuorille tyypillisiä, väliaikaisia jaksoja työelämään kiinnittymisen prosessissa. (Hämäläinen & Tuomala 2013, 2.)

2.1.1 Syrjäytymisen tekijöitä

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrä ei ole helppoa yksiselitteisesti arvioida, sillä arviot riippuvat syrjäytymisen määritelmästä ja käytetystä mittarista. Pekka Myrskylä (2012) luokittelee syrjäytyneiksi sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset 15–29-vuotiaat nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Myrskylän mukaan syrjäytymisen kovassa ytimessä ovat ne nuoret, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi, eivätkä näin ollen näy missään tilastoista. Heistä ei pystytä tarkkaan kertomaan keitä he ovat ja mitä he tekevät. 2010-luvun alussa tässä ydinryhmässä oli 32 500 15–29-vuotiasta nuorta (Myrskylä 2012, 2). Tilastot tarjoavat kuitenkin vain hyvin yleistävän näkemyksen näiden nuorten tilanteesta. Käytännössä tämä joukko pitää sisällään hyvin laajan kirjon erilaisia nuoria. Tuntemattoman toiminnan ja syrjäytymisen välille ei voi vetää suoraviivaisesti yhtäläisyysmerkkejä, vaan asiaa on syytä tarkastella syvällisemmin. Käytännössä moni tästä joukosta on esimerkiksi kotona hoitamassa lasta (Larja ym. 2016). Vaikka lyhytaikainen työn ja opiskelun ulkopuolella oleminen ei välittömästi osoita henkilön syrjäytyneen, on kuitenkin myös niin, että tilanteen pitkittyessä riski syrjäytymiseen kasvaa merkittävästi. Myrskyläkin toteaa, että tilastollisesti syrjäytyneiden nuorten joukko muuttuu koko ajan. Pysyvästi syrjäytyminen koskee kuitenkin Myrskylän mukaan kolmannesta tästä joukosta. (Myrskylä 2012, 15.)

Kaikkien koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien luokittelu syrjäytyneiksi on näin ollen liian karkea yleistys. Onkin mielekkäämpää puhua syrjäytymisen riskitekijöistä tai huono-osaisuuden kasautumisesta. (Törmäkangas ym. 2016, 10.) Kansallinen syntymäkortti 1987 -tutkimusaineiston avulla syrjäytymiseen liittyviä riskitekijöitä ja kasautunutta huono-osaisuutta on tutkittu analysoimalla työttömyyteen ja toimeentuloon liittyvien etuuksien käyttöä, mielenterveysdiagnoosin saaneiden

osuuksia, teiniraskauksien määriä ja rikollisuutta 25 ikävuoteen mennessä. (Törmäkangas ym. 2016, 11; Larja & Törmäkangas & Merikukka & Ristikari & Gissler & Paananen 2016.)

Yhdeksi merkittäväksi tekijäksi syrjäytymistä tutkittaessa nousee perhetausta. Syrjäytymisellä näyttää tilastojen valossa olevan taipumus periä. Syrjäytyneiksi luokiteltavien nuorten vanhemmista noin puolet ovat itsekin työelämän ulkopuolella tai työttömiä. Lisäksi vanhempien koulutustausta vaikuttaa nuorten syrjäytymiseen. Noin puolella syrjäytyneiksi jäävien isistä on vain perusasteen koulutus ja 40 prosentilla ammattikoulututkinto. Näiden nuorten äideistä taas 85 prosentilla on ainoastaan perus- tai keskiasteen koulutus. (Myrskylä 2012, 7.)

Toisekseen lukuisissa nuorten syrjäytymistä ja työttömyyttä koskevissa tutkimuksissa ja lausunnoissa nuoret miehet nousevat esiin erityisenä huolen aiheena (Myrskylä 2012; Larja ym. 2016; Sipilä & Kestilä & Martikainen 2011).

Syrjäytyminen on myös maahanmuuttajiin ja heidän kotoutumiseensa liittyvä ongelma. Syrjäytyneiksi tilastoiduista nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajanuorten on huomattavasti kantaväestöä vaikeampi päästä koulutukseen ja työmarkkinoille (Myrskylä 2012, 4). Työnteolla on merkittävä rooli maahanmuuttajien integroitumisessa, ja tämä on todettu sekä määrällisessä että laadullisessa tutkimuksessa. Vastaavasti työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen heikentää kuulumisen tunnetta ja kotoutumisen mahdollisuuksia. (Yijälä 2016, 76, 94–95; Somalit Euroopassa 2016, 23–24.)

Maahanmuuttajataustaisten kohdalla haasteet alkavat jo peruskoulussa. Heidän osaamisensa matematiikassa, lukutaidossa ja luonnontieteissä on selvästi heikompaa kuin kantaväestön osaaminen. Erittäin huolestuttavaa on se, että toisen sukupolven maahanmuuttajien osaaminen oppiaineissa on keskimäärin heikompaa kuin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien osaaminen (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuuskertomus 2015). Yleisesti ottaen maahanmuuttajataustaisten nuorten osaaminen on peruskoulussa heikompaa kuin

kantaväestön, mutta Suomessa osaamiserot maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön välillä ovat PISA-tutkimusten tulosten perusteella suuremmat kuin muualla läntisessä Euroopassa. Valtiontalouden tarkastusviraston raportin (2015) mukaan tällainen ero osaamisessa tulkitaan yleensä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden erilaiseksi kohteluksi (mt. 43).

Pekka Myrskylän tekemän selvityksen mukaan koulutustaso korreloi syrjäytymisen kanssa erittäin vahvasti. Esimerkiksi keskiasteen tutkinto nostaa miesten työvuosiodotetta kuudella ja naisten yhdeksällä vuodella. Mitä korkeampi koulutus, sitä pidempi on ennustettava työura ja korkeampi työllisyysaste. (Myrskylä 2012, 12.) Pelkästään peruskoulun suorittaneiden työllisyysaste nousee parhaimmillaankin vain 60 prosenttiin, kun taas korkea-asteen tutkinnon suorittaneet miehet ja naiset saavuttavat 90 prosentin työllisyysasteen (Myrskylä 2012, 14). Myös Rita Asplund on tutkinut peruskoulun päättäneiden polkuja opiskeluun ja työelämään. Tutkimuksesta selviää, että ne jotka eivät ole peruskoulun jälkeen suorittaneet vähintään viiden vuoden sisällä peruskoulun jälkeistä tutkintoa, ovat harvemmin sekä työssä että opiskelemassa. Merkittävin ero on työelämän ulkopuolella olevien määrässä. Tutkinnon suorittamattomista viidennes on työn ja koulutuksen ulkopuolella (Asplund 2013, 5).

Lamavuonna 1992 työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella oli lähes yhdeksän prosenttia 15–29-vuotiaiden ikäluokasta. Vuonna 2010 samassa tilanteessa oli viisi prosenttia ikäluokan nuorista. (Myrskylä 2012, 5.) Vuoden 2013 lopussa 20–24-vuotiaista nuorista noin seitsemän prosenttia oli tuntemattomasta syystä koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella (Asplund & Vanhala 2016, 2).

Nuorten syrjäytymisen kannalta erityisen kriittisiä vaiheita ovat erilaiset nivelvaiheet, kuten koulutukseen ja työelämään liittyvät siirtymät. Peruskoulun päätösvaihe on kuitenkin monille nuorille poikkeuksellisen hankalaa aikaa. Ammatinvalintapäätöksiä pitäisi tehdä hetkenä, joka on nuoren kasvun kannalta suurten myllerrysten aikaa. Suuri osa nuorista päätyy peruskoulun jälkeiseen koulutukseen, mutta kaikki eivät onnistu löytämään soveltuvaa koulutuspaikkaa. Lisäksi peruskoulun jälkeiset opinnot myös keskeytyvät usein. Esimerkiksi lukuvuoden 2014–2015 aikana 7,6 prosenttia nuorista

keskeytti toisen asteen ammatilliset opinnot. Nuoret miehet keskeyttivät opintonsa naisia useammin. (Suomen virallinen tilasto 2015b.) Juuri näissä vaiheissa tarjottava tuki ja ohjaus ovat erittäin tärkeitä (Tulsa ym. 2007, 11). Tätä tukee myös kohorttitutkimus vuonna 1987 syntyneistä nuorista. Ne nuoret, jotka olivat olleet NEET-statuksella 16–18-vuoden iässä, olivat erityisen alttiita syrjäytymiselle (Larja ym. 2016).

2.1.2 Syrjäytyminen identiteettinä

Syrjäytyneitä ei voida määritellä miksikään yhtenäiseksi joukoksi joidenkin ominaisuuksiensa perusteella, ja syrjäytymisen käsite määrittyykin konstruktiivisesti toisesta positiosta käsin. Syrjäytyminen määritellään yhtenäisyydestä käsin joksikin toiseksi, normaalista poikkeavaksi. (Helne 2002.)

Helnen (2002) mukaan syrjäytymiskeskustelulla pyritään rakentamaan normaliteettia, yhteisyyttä ja moraalialueita (mt. 28). Syrjäytyneille on arkikeskustelussa ja hallinnollisessa keskustelussa haluttu löytää määrittäviä tunnusmerkkejä. Helne nostaa esiin erilaisista teksteistä löytyviä luonnehdintoja syrjäytymiselle. Syrjäytyneisyyttä luonnehtii muun muassa pysyvyys, näköalattomuus, toivottomuus, välinpitämättömyys, heikko integroituminen, alistuneisuus, elämänhallinnan ja motivaation puute. Monissa hallinnollisissa ja jopa tieteellisissä teksteissä syrjäytyneisyys essentialisoidaan, ymmärretään yksilön pysyvänä ominaisuutena ja moraalisenä asenteena. (mt. 29–30.)

Tällaisen syrjäytymispuheen seurauksena ihmiset voivat myös itse alkaa omaksua tätä heille asetettua identiteettiä ja syrjäytymisestä voi tulla itseään toteuttava ennuste (Mt. 33). Palveluissa asioivat nuoret tunnistavat ja määrittävät itsensä syrjäytyneiksi julkisen keskustelun perusteella. Esimerkiksi välivuottaan pitävä nuori saattaa kuvata itseään syrjäytyneiksi asioidessaan TE-toimistossa. Syrjäytyneistä nuorista puhuminen voi olla leimaavaa, ja se saattaa vahvistaa negatiivista ”syrjäytyneen” identiteettiä. (Ervamaa 2014, 19.) Vaikka tällaista itseidentifioitumista tapahtuukin, ja syrjäytyneen leima koetaan häpeällisenä, eivät syrjäytyneiksi luokitellut nuoret kuitenkaan useimmiten koe itseään syrjäytyneiksi, vaikka tunnistavat, että heistä puhutaan. Heidän omat kokemuksensa ja näkökulmansa kuitenkin syrjäytetään syrjäytymisen käsitteellä. (Helne 2002, 35.)

Syrjäytymispuheen perusteena on käytetty pääasiassa nuorten koulutusta ja työmarkkina-asemaa koskevia tilastollisia tunnuslukuja. Syrjäytymisen uhkakuvilla on perusteltu erilaisten aktivointitoimien välttämättömyyttä. Kuitenkin tällä tavalla määritelty syrjäytymisen ehkäiseminen nuorten auttamistyötä määrittävänä poliittisena perusteena ei ole aivan ongelmaton, jos tavoitteena on vain nuoren mukana pitäminen jossain järjestelmässä millä tahansa keinolla. Syrjäytymiskeskustelun valossa esimerkiksi nuoren muodollinen mukana oleminen oppilaitoksen kirjoilla näyttäytyy jo ratkaisuna ongelmaan, vaikka käytännössä voi hyvinkin olla, että kukaan nuoren ympärillä toimivista auttajista ei pysty tunnistamaan hänen todellisia tarpeitaan. Jos nuori on aktivoinnin ja syrjäytymisen ehkäisyn perusteella velvoitettu koulutukseen, voi käydä niinkin, että nuoren hankaluudet osallistua koulunkäyntiin ja aktivointitoimiin tulkitaan laiskuutena, motivoitumattomuutena tai kouluhaluttomuutena, vaikka syynä saattavat olla esimerkiksi diagnosoimaton masennus tai muunlaiset psykososiaaliset vaikeudet. Nuorta saatetaan tällöin rangaista työmarkkinatuen epäämisellä tai toimeentulotuen leikkaamisella, vaikka ratkaisuna voisi paremminkin olla sosiaalityö. (Perttula 2015, 12.)

Työttömiin kohdistuu erilaisia rajoituksia ja velvoitteita jotka rajoittavat toimijuutta ja autonomiaa. Muun muassa rahapula, matkustusrajoitukset, erilaiset raportointivelvoitteet sekä monet muut ohjeistukset ja rajoitukset, joita työttömän on noudatettava saadakseen työttömyyskorvausta ovat työttömän arkipäivää. (Lähteenmaa 2011, 53.) Työttömiin kohdistuvat raskaat velvoitteet vahvistavat myös ajattelutapaa, jossa työtön näyttäytyy passiivisena, tahdottomana toimenpiteiden kohteena.

2.2 Aktiivinen työvoimapolitiikka ja työttömyyden hoito

Työvoimapolitiikka jaotellaan yleensä kahteen eri osa-alueeseen: aktiiviseen ja passiiviseen työvoimapolitiikkaan. Passiivisella työvoimapolitiikalla tarkoitetaan työttömyysturvaa, jonka tavoitteena on turvata toimeentulo ansiotulon menettäneille ja ylläpitää työvoimareserviä työmarkkinoiden käytettävissä. Aktiivisen työvoimapolitiikan piiriin kuuluvat puolestaan työttömille ja työnantajille suunnatut työnvälitys- ja muut palvelut sekä työttömiin ja työttömyysuhan alla oleviin kohdistetut työvoimapolitiittiset toimenpiteet. Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on edistää työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa ja tasapainottumista. (Aho & Arnkill 2008, 46.) Tarkastelen tässä luvussa tarkemmin aktiivisen työvoimapolitiikan kenttää. Aloitan tarkastelemalla aktiivisen työvoimapolitiikan syntyhistoriaa sekä sen suhdetta taloustieteeseen ja sosiaalipolitiikkaan. Tämän jälkeen tarkastelen aktiivisen työvoimapolitiikan sisällä tapahtuneita käsitteellisiä ja toiminnallisia muutoksia Suomessa ja maailmalla. Sen jälkeen siirryn tarkastelemaan, mitä käytännön toimia aktiivisen työvoimapolitiikan piiriin kuuluu. Lisäksi selvitän, miten aktiivisen työvoimapolitiikan vaikuttavuutta on arvioitu, ja miten menestyksekkäästi aktiivisen työvoimapolitiikan toimilla on kyetty ehkäisemään työttömyyttä.

Aktiivisen työvoimapolitiikan juuret löytyvät Ruotsista. Aktiivisen työvoimapolitiikan toimintamalli syntyi ammattiyhdistysliikkeen piirissä sotien jälkeisenä talouden voimakkaan kasvun aikana kahden ammattiyhdistysliikkeen ekonomistin, Gösta Rehnin ja Rudolf Meidnerin pohdintojen tuloksena. Työllisyyspolitiikkaa oli tehty jo pitkään ennen aktiivisen työvoimapolitiikan käytäntöjä, mutta Rehnin ja Meidnerin kehittelemä aktiivisen työvoimapolitiikkaan malli liitti työvoimapolitiikan yleisempään talouspoliittiseen kehikkoon, osaksi stabilisointi- ja rakennepoliittista mallia. Tarkoituksena oli turvata täystyöllisyys, taloudellinen kasvu ja solidaarinen palkkakehitys niin, ettei inflaatio kiihdy. (Sihto 1994, 17.) Rehnin-Meidnerin malli syntyi hyvin paljon nykyisestä poikkeavassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa talous oli ylikuumentunut, täystyöllisyys vallitsi ja palkat sekä hinnat uhkasivat kohota niin, että inflaatio näyttäytyi erittäin vakavana riskinä sekä vientimarkkinoiden kilpailukyvyllä että työllisyydelle (mt. 35). 1940-luvun lopun Ruotsissa talouden ylikuumentuminen ja täystyöllisyys siis näyttäytyivät uhkana hyvälle talouskehitykselle, kun nousevat palkat ja

hinnat uhkasivat talouden vakautta. Ongelmaan oli taloustieteessä tarjottu ratkaisuksi työttömyyden lisäämiseen perustuvaa strategiaa, jotta palkkojen nousu saataisiin kuriin. Rehnin-Meidnerin malli tarjosi kuitenkin vaihtoehdon tälle työttömyyttä lisäävälle strategialle. Työttömyyden hyväksikäyttö talouden vakauttajana oli heille täysin poissuljettu vaihtoehto. Heidän tavoitteensa oli siis erittäin haastava yritys yhdistää kaksi taloustieteen näkökulmasta ristiriitaista pyrkimystä; turvata täystyöllisyys niin, että rahan arvo kuitenkin pysyisi vakaana. (Sihto 1994, 36.) Tämän tasapainon saavuttamiseen tarvittiin Rehnin-Meidnerin mallissa aktiivista työvoimapolitiikkaa.

Aktiivinen työvoimapolitiikka on edelleen ajankohtaista, vaikka 2010-luvulla sen sisällöt ja käytännöt eroavatkin siitä, mitä ne olivat syntyäikoinaan. Voidaankin ajatella, että aktiivisen työvoimapolitiikan toimintaympäristön muuttuessa on myös työvoimapolitiikan keinojen muututtava, jotta strategia olisi toimiva. Työvoimapolitiikan arviointiin ja kehittämiseen vaikuttaa aina myös taloustieteellisten paradigmojen muuttuminen. Aktiivisen työvoimapolitiikan nimellä perustellaan hyvin monenlaista politiikkaa. (Sihto 1994, 22-26.) Rehnin-Meidnerin malli ei ole mikään yksiselitteinen ja viimeistelty teoriakehikko, vaan pikemminkin työvoimapolitiittinen strategia, jolla on tietyt päämäärät. Kaikkia keskeisiä käsitteitä ei ole täsmällisesti määritelty, mikä lisää mallin monitulkintaisuutta, ja ehkä myös osaltaan selittää aktiivisen työvoimapolitiikan käsitteen elinvoimaisuutta; mallia on voitu tulkita eri tavoin erilaisissa suhdanteissa ja erilaisten talouspoliittisten painotusten mukaan. (Sihto 1994, 20.)

Suomessa aktiivinen työvoimapolitiikka on ollut työvoimapolitiikkaa ohjaava oppi 1970-luvun alusta alkaen. Valtion työllistämistyöt eli ”häätäputyöt” korvattiin tuolloin erilaisilla työllistämistuilla, ja työvoimapolitiittista koulutusta alettiin kehittää. (Aho & Arnkill 2008, 50.) 1980-luvulta alkaen, 1970-luvun öljykriisin ja sitä seuranneen kasvaneen työttömyyden seurauksena, alkoi muualla Euroopassa saada kannatusta ajatus, jonka mukaan passiivisista tuista tulisi siirtyä enemmän aktiivisen työvoimapolitiikan suuntaan. Kasvanutta työttömyyttä selitettiin liian anteliaalla sosiaaliturvalla ja työmarkkinoiden jäykkyyksillä. (mt. 47.) Niinpä 1990-luvulle tultaessa työllisyyspolitiikan eetos vaihtui ansiotyötä sosiaalisena oikeutena korostavasta politiikasta työmarkkinoiden toimivuutta ja ansiotyöhön hakeutumisen kannustavuutta

korostavaksi (mt. 46). Kun aiemmin huomio oli kiinnittynyt siihen, hoitaako työllisyyspolitiikan toteuttaja työttömyyttä aktiivisen vai passiivisin keinoin, on huomio sittemmin kiinnittynyt siihen, seuraako harjoitetusta politiikasta sen kohteiden eli työttömien aktivoituminen vai passivoituminen. Voidaankin puhua käänteestä, jossa aktiivinen työvoimapolitiikka on muuttunut aktivointipolitiikaksi (mt. 47).

Työttömyysturvaa on monissa maissa pyritty heikentämään ”aktivointikäanteen” jälkeen vedoten työttömyysturvan passivoivaan vaikutukseen. Työttömyysturvan heikennykset voivat kuitenkin laskea työttömyyttä vain, jos työvoiman kysyntää on riittävästi. Muutoin työttömät vain poistuvat työvoimasta sen ulkopuolelle. 1980-luvun lopulla Suomessa oli huomattavasti anteliaampi työttömyysturva kuin nykyään tai 1990-luvun laman jälkeen, mutta tästä huolimatta silloin vallitsi lähes täystyöllisyys (mt. 57). Myös Tanskassa, johon usein viitataan työllisyydenhoidon mallimaana, työttömyysturvan taso on huomattavasti korkeampi kuin Suomessa. Ei siis ole perusteita olettaa, että antelias työttömyysturva passivoisi, jos töitä on riittävästi ja työmarkkinat toimivat.

Mitä sitten on tapahtunut aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteille? Alun perin tarkoituksena oli ylläpitää täystyöllisyyttä ja turvata työvoiman ja tarjonnan ja kysynnän kohtaaminen kannustamalla työvoiman liikkuvuuteen ja panostamalla työvoimakoulutukseen. Työllisyys on kuitenkin jäänyt pysyvästi kauas täystyöllisyydestä, Suomessa viimeistään 1990-luvun alun laman jäljiltä. Nykyään harjoitettu aktiivinen työvoimapolitiikka ei enää pyrikään ylläpitämään tai tavoittelemaan täystyöllisyyttä, vaan näkee taloustieteen teorioihin nojaten työttömyyden olevan välttämätöntä, jotta palkat eivät nouse, tuottavuus laske ja inflaatio karkaa käsistä. Rehnin-Meidnerin mallin voimakas sitoutuminen täystyöllisyyteen selittyi paitsi ajan tilanteella, jossa vallitsi täystyöllisyys, myös perinteisellä niin kutsutulla ”työlinjalla”, jossa suosittiin työllisyyttä ja pyrittiin välttämään työttömyysturvan myöntämistä. (Sihto 1994, 72.) Suomessakin täystyöllisyystavoite kirjattiin lakiin vuonna 1987. Tuolloin työllisyyslakiin sisällytettiin työllistämisvelvoite, jossa kaikille, joiden työttömyys oli kestänyt tietyn määrääjän, taattiin valtion toimesta määräaikainen työpaikka. Taustalla oli vahva eetos työstä sosiaalisena oikeutena. (Aho & Arnkill 2008, 50.) Suuntaa jouduttiin kuitenkin muuttamaan hyvin pian, sillä työttömyyden lisääntyä voimakkaasti vuosina 1991–

1992 ei valtion ollut enää mahdollista pitää kiinni työllistämisvelvoitteestaan. Menot kasvoivat, ja järkevien tukityöpaikkojen järjestäminen osoittautui käytännössä mahdottomaksi. Työllistämisvelvoite lakkautettiin lopulta kokonaan vuonna 1993. (Mt. 52.)

Kari Hämäläisen (1999) mukaan 1990-luvun alussa työvoiman tarjontaa kuvaavat tekijät säilyivät suurelta osin muuttumattomina eri suhdannetilanteissa, kun sen sijaan suurimmat muutokset tapahtuivat työn kysyntää kuvaavissa tekijöissä. Työvoiman kysyntä siirtyi tuolloin julkiselta sektorilta yksityiselle sektorille ja kohdistui koulutetuimpaan ja ammattitaitoisimpaan työnhakijaryhmään. 1990-luvun alussa lama heikensi erityisesti jo entisestään huonossa asemassa olevien henkilöiden työmarkkinamahdollisuuksia. Kuitenkin nuorten alle 20-vuotiaiden kohdalla avoimille työmarkkinoille työllistymisen mahdollisuus kasvoi merkittävästi laman taittuessa ja yleisen työllisyystilanteen kohentuessa, kun taas yli 50-vuotiaiden työllisyys jäi matalaksi. (Hämäläinen 1999, 56-57.) Erityisesti nuorten kohdalla suhdannevaihtelut vaikuttavatkin poikkeuksellisen paljon työllisyyskehitykseen.

2.2.1 Aktiivinen työvoimapolitiikan käytännöt ja vaikuttavuus

Seuraavassa tarkastelen, miten aktiivista työvoimapolitiikka on toteutettu Suomessa. Esittelen jäljempänä erityisesti nuoriin kohdistettuja aktivointitoimia ja niitä koskevaa tutkimusta.

Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet voidaan luokitella kolmeen ryhmään niiden ensisijaisten yksilötason tavoitteiden perusteella: julkiseen työvoimapalveluun, välittömään työllistymiseen avoimille työmarkkinoille tähtääviin toimenpiteisiin joihin kuuluu ammatillinen työvoimakoulutus, tukityöllistäminen ja oppisopimuskoulutus, sekä osallistujien työmarkkinavalmiuksia edistäviin aktiivitoimiin joita ovat muun muassa valmentava työvoimakoulutus, työmarkkinatuella tapahtuva työharjoittelu ja työnhakukoulutus. (Asplund 2009, 12–13.)

Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden vaikuttavuudesta tehdyt arviot ja saadut tutkimustulokset luovat melko ristiriitaisen kuvan erilaisten aktivointitoimien vaikuttavuudesta. Erilaiset tutkimusasetelmat, menetelmät ja taustatekijöiden valinnat voivat johtaa hyvinkin erilaisiin lopputuloksiin. (esim. Hämäläinen Kari 2005, 181-183.) Toimien vaikuttavuusarviot vaihtelevat kontekstin, näkökulman, kohteiden ja toimenpiteen mukaan. Eurooppalaista aktivointipolitiikkaa yhteen vetäneen tutkimuksen mukaan aktivoinnilla on kuitenkin ollut työttömyyttä vähentävä vaikutus (Martin 2015, 7). Kotimainen tilastollinen seurantatutkimus puolestaan kertoo, että työllistämistoimenpiteisiin osallistuneista noin puolet työllistyy normaaleihin työsuhteisiin avoimille työmarkkinoille viiden vuoden seurantajakson aikana (Myrskylä 2012, 15).

Rita Asplundin (2009) mukaan erityyppisten aktiivitoimien vaikutuksista saatu tietopohja on hajanainen ja ajoittain myös ristiriitainen. Lisäksi useita toimenpiteitä ja uudistuksia ei ole lainkaan arvioitu. (Asplund 2009, 18.) Monissa tutkimuksissa aktivointitoimien hyödyt näyttävät vähäisiltä, ja toimien vaikuttavuudesta on ristiriitaisia arvioita. Näyttöä on kuitenkin siitä, että parhaiten vaikuttavia keinoja ovat yksityisen sektorin palkkatuet sekä ammatillinen työvoimakoulutus. (Esim. Aho & Kunttu 2001; Hämäläinen 1999, 64-67.) Nuorille suunnattu tukityö edistää myös tehokkaasti työllistymistä avoimille työmarkkinoille (Hämäläinen 1999, 67). Asplund (2009) huomauttaa kuitenkin, että vaikuttavuusarviointien tuloksia tulkittaessa on syytä huomata, että ammatillisen työvoimakoulutuksen ja tukityöllistämisen kohderyhmät eroavat merkittävästi toisistaan. Työvoimakoulutusta on tarjottu hyvät työllistymisedellytykset omaaville usein vain lyhyen ajan työttömänä olleille työnhakijoille, kun taas tukityöllistämistoimet kohdentuvat lähinnä heikosti työllistyville pitkäaikaistyöttömille. (Asplund 2009, 14.) Niiden vaikuttavuutta ja tehoa ei siis useinkaan voi suoraan vertailla kohderyhmien eroista johtuen. Samoin on tukityöllistämisen laita. Yksityisen ja julkisen tukityöllistämisen vaikutuksissa voidaan havaita huomattavia eroja, mutta myös näiden tukitoimenpiteiden kohderyhmät ovat erilaiset (Asplund 2009, 16). Julkisen sektorin tukityöllistetyt ovat keskimäärin vaikeammin työllistettäviä. Tästä huolimatta, vaikka taustatekijät olisi vakioitu, julkisen

sektorin tukityöt eivät ole kovinkaan hyvin edistäneet siirtymää julkisen sektorin tukitöistä yksityisen sektorin töihin. (Hämäläinen 1999, 68.)

Yksilöllisiä työnhakusuunnitelmia alettiin Suomessa laatia säännönmukaisesti vuonna 1998. Vaikka suunnitelmia laadittiin tehokkaasti, ne eivät useinkaan toteutuneet suunnitellusti. Työnhakusuunnitelmat ovat kuitenkin edistäneet työvoimatoimistojen toimintaa ja lyhentäneet työttömyyden keskimääräistä kestoja, vaikkakin heikosti työllistyvien kohdalla niistä ei ole ollut toivottua apua. (Asplund 2009, 13–14.)

Joissain tutkimuksissa on myös havaittu, että työvoimapoliittiset aktivointitoimenpiteet voidaan kokea työttömän näkökulmasta ristiriitaisina. Aktivointi saatetaan kokea tehottomana tai jopa nöyryyttävänä. Esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan liittyvä sairauden tai toimintakyvyttömyyden leima saattaa olla pikemminkin lannistava kuin kannustava. (Kotiranta 2008.)

2.2.2 Millainen aktivointi toimii? – keppi, porkkana vai henkilökohtainen kohtaaminen

Työvoimapoliittista keskustelua on viime aikoina leimannut puhe sanktioista ja vastikkeellisuudesta. Aktiivisten tukitoimien rinnalla passiivisen sosiaaliturvan vastikkeellistaminen nähdään tärkeässä roolissa osana työttömien aktivointia, ja sanktiot ovat olennainen osa työttömyysturvajärjestelmää. (Työttömyysturvalaki 2012.)

Sanktioiden vaikutuksia työllistymiseen tutkinut Henna Busk (2015) on löytänyt jonkin verran näyttöä siitä, että erityisesti pitkillä sanktioilla on myönteisiä vaikutuksia työllistymiseen työmarkkinatukea saavien joukossa, mutta ei ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavilla. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkasteltu sanktion jälkeisen työsuhteen kestoja tai palkkatasoa. Lisäksi työmarkkinatukea saaneet saivat sanktioita useammin, ja heillä sanktiot olivat keskimäärin pidempiä kuin ansiosidonnaisella työttömyyspäivärahalla olleilla. (Busk 2015, 9.) Aktivoinnin seurauksena voi joutua vastaanottamaan sellaista matalapalkkatyötä, jossa on huonot uranäkymät ja joka ei takaa riittävää toimeentuloa (Martin 2015, 22). Nuorten kohdalla vuoden 1997 työmarkkinatuen uudistuksen kiristyksen työttömyysturvan ehtoihin

kuitenkin vähensivät NEET-astetta (Seppälä & Pehkonen 2014, 41 – 54.) (Vrt. Hämäläinen Ulla 2005.)

Lähestyvän toimenpiteen uhkavaikutus työmarkkinoille työntävänä tekijänä toimii vain niille, joilla on jo valmiiksi hyvät mahdollisuudet työllistyä, kun taas heikommassa työmarkkina-asemassa olevien kohdalla vaikutusta ei ole. Lisäksi pidemmässä tarkastelussa vaikutus häviää; vuoden päästä toimenpiteen uhasta ei voida havaita eroa työllisyydessä toimenpiteeseen ”soveltuvien” ja niiden joita ei uhattu toimenpiteellä välillä. Itse aktivointitoimien hyödyt ovat vähäiset heikoimmassa asemassa oleville. (Hall & Kotakorpi & Liljeberg & Pirttilä 2017, 17–19.) Johtopäätöksenä Hall ym. toteavat, että heikoimmassa asemassa olevat tarvitsevat laajempaa tukea, kun taas aktivointitoimien uhkavaikutus toimii kohtalaisesti hyvässä työmarkkina-asemassa oleville aikaistaen siirtymää työttömyydestä työhön (Hall ym. 2017, 25). Card ym. (2015) ovat todenneet, että sanktioihin perustuvat ”työ ensin” -ohjelmat voivat tietyissä ovat tehokkaista lyhyellä aikavälillä, mutta pidemmällä aikavälillä inhimillistä pääomaa kasvattavat ohjelmat näyttävät hyödyllisyytensä, vaikka lyhyen aikavälin hyödyt ovat vähäiset. (Card ym. 2015, 24) Tämän kaltaiset rankaisevat aktivointitoimet voivat jopa lisätä nuorten ulkopuolisuutta yhteiskunnasta. Velvoittavat aktivointitoimet saattavat lisätä nuorten siirtymistä tuntemattomaan toimintaan työvoiman ulkopuolelle. (Hämäläinen ym. 2014b, 40; Aho & Vehviläinen 1997, 249.)

Aktivointipolitiikkaa pitkään tutkineen Matti Sihdon mukaan työttömien aktivoinnin tulokset ovat olleet yleisesti ottaen myönteisiä muille, paitsi työmarkkinoilla heikoimmassa asemassa oleville ryhmille. Lisäksi ilman henkilökohtaista asiakkaan kohtaamista ja riittäviä henkilöresursseja tulokset ovat voineet olla jopa kielteisiä. Sihdon mukaan alkaa olla kasvavassa määrin kansainvälistä näyttöä siitä, että erityisesti henkilökohtainen, yksilöllinen palvelu tuottaa parhaita tuloksia. (Sihto 2015, 73.)

Esimerkiksi Ruotsissa on panostettu siihen, että asiakkaita tavataan entistä useammin henkilökohtaisesti ja heitä aktivoidaan entistä enemmän kasvokkain. Tanskan, Saksan ja Sveitsin esimerkit viittaavat myös siihen, että henkilökohtaisella, yksilöllistetyllä palvelulla on merkittävä vaikutus aktivoinnissa (Martin 2015, 24). Myös Mari Ahonen-

Walkerin ja Reetta Pietikäisen (2014) mukaan nuoret hyötyvät eniten kasvokkaisesta, yksilöllisestä ja tilanteeseen räätälöidystä palvelumallista (mt. 69; 73–74).

Suomessa sen sijaan yhteydenotot työnhakija-asiakkaisiin tapahtuvat entistä useammin sähköisesti (Sihto 2015, 73; Martin 2015, 23). Sähköinen asiointi ei palvele ongelmitta kaikkia ryhmiä. Esimerkiksi nuorista kaikilla ei ole verkkopankkitunnuksia, ja osalla on oppimisvaikeuksia ja lukihäiriötä. Osalta myös puuttuu oma nettiyhteys tai tietokone.

2.3 Nuoret aktiivisen työvoimapolitiikan kohteina

Nuoret työttömät ovat tyypillisesti työvoimapolitiikan keskeinen kohderyhmä. Vuonna 1996 astui voimaan uudistus, jossa alle 20-vuotias vailla ammatillista koulutusta oleva nuori menetti oikeutensa työmarkkinatukeen, jollei hakeutunut ammatilliseen koulutukseen tai työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen. Samalla koulutustarjontaa ja työvoimapolitiittisia toimia lisättiin. Uudistuksen vaikutuksia tutkineet Simo Aho ja Jukka Vehviläinen (1997) havaitsivat nuorten alle 20-vuotiaiden työttömyyden alentuneen ja opiskelun aloittamisen kasvaneen selvästi uudistuksen seurauksena. Vaikutus oli suurin erityisesti passiivisimmissä ryhmissä, eli vain peruskoulun käyneissä pojissa, pitkään työttömänä olleissa ja niissä jotka eivät olleet aiemmin hakeutuneet opiskelemaan. Näissä ryhmissä lisääntyi kuitenkin myös niiden määrä, jotka eivät enää rekisteröityneet työttömiksi tai eivät aloittaneet opiskelua koulutuspaikan saamisesta huolimatta. (Aho & Vehviläinen 1997, 249.) Toisin sanoen samalla kun uudistus lisäsi koulutukseen hakeutumista ja vähensi työttömyyttä, se myös siirsi osan nuorista syvemmälle marginaaliin rekisterien ulkopuolelle. Työttömyyden vähentyessä myös työvoiman ulkopuolisuus lisääntyi. Työmarkkinat tarjoavat etenkin matalammin koulutetuille nuorille enimmäkseen epävarmoja ja suorittavia pätkätöitä. Saattaa myös olla, että tämä myös pitää nuoret syrjäytymisloukussa pidempään. Näin nuori päätyy prekaariaattiin, jota palkataan pienellä palkalla pätkätöihin, joissa kuka vain voi korvata kenet tahansa, milloin tahansa. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 132.)

Nuoret työttömät eivät ole yhtenäinen joukko. Aho ja Vehviläinen (1997) luokittelevat koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret tyyppiin joiden avulla on mahdollista havainnollistaa, että nuoret ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella hyvin monista erilaisista syistä, ja myös tarvitsevat sen mukaan hyvin erilaisia palveluja. Ensimmäinen tyyppi on tutuissa ympyröissä elävät nuoret jotka ovat koulutuskielteisiä eivätkä kiinnostu mistään uudesta, oman nykyisen elämänpiirin ulkopuolisesta. Toiseen tyyppiin kuuluvat nuoret, joille elämä on projekti. He ovat käyneet lukioon ja pyrkineet yliopistoon. Elämää on suunniteltu pitkälle eteenpäin ja koulutukseen suhtaudutaan erittäin myönteisesti. Työttömyysjakso on ikään kuin pitkä välitunti matkalla opintoihin. Kolmas tyyppi pyrkii eteenpäin työn kautta. Koulutusta ei pidetä tärkeänä, ja nämä nuoret haluavat siirtyä suoraan työelämään ilman muodollista koulutusta. Pettymykset koulunkäynnissä estävät hakeutumista koulutukseen, ja nuoret jäävät helposti seilaamaan tilapäisiin, satunnaisiin työsuhteisiin, jolloin elämää suunnitellaan eteenpäin vain näissä lyhyiden työsuhteiden muodostamissa ajanjaksoissa. Neljännen tyyppin nuoret ovat omiin juttuihinsa keskittyneitä nuoria. Heillä on jokin harrastus, johon he suhtautuvat intohimoisesti, ja joka muodostaa identiteetin perustan. Ammatillisen identiteetin hakemiselle ei tässä projektissa löydy tilaa, ja tästä syystä he suhtautuvat välinpitämättömästi koulutukseen. Viidennen tyyppin muodostavat ammattikeskeiset nuoret, joille kouluttautuminen on itsestäänselvyys. Tällä ryhmällä on kuitenkin usein ongelmia oman alan löytämisessä tai koulutuspaikan saamisessa. Aiempi heikko koulumenestys on saattanut rajoittaa peruskoulun jälkeisiä valintoja. Periaatteessa siis koulutuksen merkitys on tunnustettu, mutta oikean alan löytämisessä on haasteita ja sopivaan koulutukseen pääseminen on hidas prosessi. (Aho & Vehviläinen 1997, 250-252.) Löydökset ja luokittelut vaikuttavat soveltuvan myös nykypäivän tilanteeseen, vaikka 1990-luvun puolessa välissä toivuttiin syvästä taantumasta. On selvää, että näin erilaisille ryhmille ei sovellu samanlaiset palvelut, vaan tarvitaan harkintaa siinä, millaiset toimenpiteet kutakin tyyppiä parhaiten auttaa eteenpäin. Osa nuorista kaipaa perusteellista ohjausta, kun taas oman uransa jo valmiiksi suunnitelleet nuoret kokevat minkä tahansa koulutuksen tarjoamisen turhana tuputtamisena.

Ahon ja Vehviläisen (1997) mukaan työpajat ja erilaiset työllistämiprojektit puolustavat paikkaansa erityisesti tuttuihin ympyröihin jumiutuneiden nuorten kohdalla, joilla on

saattanut olla aiemmin haasteita koulunkäynnin kanssa, eikä motivaatiota ammattiin hakeutumiseen ja uuden oppimiseen ole löytynyt. Heille tarpeen on myös yleiseen elämänhallintaan liittyvä opastus. Kaikkein tehokkaimmin pahimmassa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria autetaan, kun syrjäytymistä ennustavat merkit tunnistetaan mahdollisimman varhain ja pystytään tarjoamaan räätälöityjä palveluita.

Nimenomaan nuorten työttömyyttä ja syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden vaikuttavuudesta on Suomessa saatavilla verrattain vähän tutkimus- ja arviointitietoa (Tuusa ym. 2014, 10). Rita Asplundin (2009) mukaan aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden vaikuttavuutta koskevia tutkimuksia löytyy yleisesti ottaen paljon, mutta tulokset ovat ristiriitaisia.

Paitsi kotimainen, myös kansainvälinen tutkimus antaa kuitenkin perusteita sille, että nuorten tilanteeseen on kannattavampaa puuttua ongelmiin ennen kuin kasvavat (Tuusa ym. 2014, 10). Erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa eri toimijoiden välinen ja moniammatillinen yhteistyö on erityisen merkittävää nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta (Nuorten syrjäytyminen ehkäisy 2007). Nuoriin keskittyneet vaikuttavuustutkimukset ovat osoittaneet, että ammatillinen työvoimakoulutus parantaa selvästi osallistujien työllistymismahdollisuuksia. Ammatillinen työvoimakoulutus myös lisää nuorten ansiotasoa myös pidemmällä aikavälillä. (Hämäläinen & Ollikainen 2004, 20.) Palkkatuettu työ on monissa tutkimuksissa todettu tehokkaaksi työllistämiskeinoksi. Hämäläisen ja Ollikaisen (2004) tulosten pohjalta yksityisen sektorin tukityöllistäminen on tärkeä työllistymisväylä nuorille työttömille (mt. 20). Myös Hämäläisen ja Tuomalan (2006) mukaan alle 26-vuotiaisiin nuoriin kohdennettu ammatillinen työvoimakoulutus on työllisyysvaikutuksiltaan tehokkaimpia toimenpiteitä.

Nuorille kohdennettu työmarkkinatuella tapahtuva työharjoittelu on alle 20-vuotiaille työttömille yleisimmin suunnattuja aktiivitoimia, mutta se ei juurikaan edistä nuorten työmarkkina-asemaa. Hämäläinen ja Ollikainen (2004) arvioivat syyksi, että toimenpide on muihin aktiivitoimiin verrattuna erittäin edullinen (mt. 24).

Asplundin (2009) mukaan erilaisten työuraa edistävien tukikoulutusten vaikuttavuuden arviointia hankaloittaa se, että ne kohdistuvat erityisesti nuorille ja vaikeasti työllistyville työttömille ja ovat näin ollen useimmiten osa laajempaa palvelukokonaisuutta, joka kostuu useista toimenpiteistä. Tällöin työvoimapolitiisiin tavoitteisiin yhdistyy myös sosiaalipoliittisia tavoitteita. (mt. 17.)

Monien tutkimusten perusteella nuorisotakuun tyyppiset aktivointitoimenpiteet eivät toimi toivotulla tavalla, tai ne toimivat työmarkkinoille hyvässä taloustilanteessa, mutta eivät laman oloissa. (Lähteenmaa 2010; Hämäläinen ym. 2014b.) Vuoden 2005 voimaan astuneen nuorisotakuun vaikutuksia arvioineen tutkimuksen mukaan takuun aikana parantunut työllisyystilanne ei johtunut yhteiskuntatakuusta vaan suhdannetilanteesta. (Hämäläinen ym. 2014, 39). Aktivointitoimien positiiviset vaikutukset ovat myös osittain seurausta niin sanotusta uhkavaikutuksesta, kun nuoret hakeutuvat töihin välttääkseen aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen (Hämäläinen ym. 2014b, 36). Juha Rantalan (1995) tutkimuksessa havaittiin, että yleinen suhdannetilanne on merkittävin työllistymiseen vaikuttava tekijä, mutta erityisesti nuorten 20-25-vuotiaiden nuorten työllistymistä pystyttiin laman olosuhteissa kuitenkin parhaiten edistämään valtion ja kuntien työllistämistoimenpiteiden avulla (Rantala 1995, 42; 54-55).

Lähteenmaan (2010) mukaan tietyn tyyppiset aktivointitoimenpiteet kuitenkin tukevat sitä osaa nuorista työttömistä, jotka tarvitsevat tukea myös muissa kuin laman oloissa. Esimerkiksi työpajatoiminta on osoittautunut kouluttamattomien nuorten kokemuksissa hyväksi tavaksi osallistua, osallistua ja saada positiivisia onnistumiskokemuksia sekä käytännön taitoja. Myös muissa nuorten haastatteluissa on noussut esiin nuorten kokemus, että työpaja- tai työllistämiskampanian aikana elämäntilanne oli parempi kuin työttömänä ollessa. Säännölliset tulot ja päivärytmi sekä mahdollisuus tavata muita ihmisiä ovat tärkeitä nuorille. (Kojo 2010, 28.) Kuitenkin nuorisotyöttömyyden ollessa korkealla tasolla saattavat korkeammin koulutetut ja muut, joilla on jo valmiiksi toimijuutta ja tahtoa, jos vain työmarkkinat vetäisivät nuoria, kokea tämän kaltaisen aktivoinnin loukkaavaksi, nöyryyttäväksi ja omaa toimijuuttaan nujertavaksi (Lähteenmaa 2010, 61). Henkilökohtaiset tapaamiset TE-toimistossa koetaan usein omia mahdollisuuksia rajaaviksi ja masentaviksi, vaikka periaatteessa niiden pitäisi olla

rohkaisevia ja kannustavia (Lähteenmaa 2010, 60). Tyytymättömyys liittyy osaltaan myös hankaliin aukioloaikoihin, pitkiin jonotusaikoihin ja työntekijöiden vaihtuvuuteen (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 125). Aktivoinnilla on siis varsin ristiriitaisia vaikutuksia ja erityisesti kokemukset aktivoinnin vaikutuksista vaihtelevat paljon kohderyhmästä riippuen. Kysymys onkin siitä, kuinka kohdentaa sopivat aktivointitoimet oikea-aikaisesti ja juuri oikeisiin henkilöihin. Mikä toimii yhdelle ryhmälle, saattaa olla toisille aivan väärä tapa yrittää vaikuttaa.

Totta varmasti on, että palveluiden vaikuttavuudessa on hajontaa, mutta kuten jo aiemmin on todettu, aktivoinnin piirissä olevat nuoret eivät ole yhtenäinen joukko, joten osalle tulokset ovat saattaneet olla hyviä, kun taas toisille palvelujen vaikuttavuus on ollut heikko. Rekisteriaineistojen perusteella ei ole mahdollista tehdä hienovaraisia luokitteluja nuorten elämäntilanteesta. Tyypilliset demografiset taustamuuttujat eivät kerro tarkemmin siitä, mistä syystä nuori on työn ja koulutuksen ulkopuolella.

Nuorille kohdistettujen palvelujen vaikuttavuuden mittaaminen on monen palvelutyötä tekevän mielestä hankalaa ja jäykän numeerista. Lisäksi käytössä olevat mittarit suuntaavat työtä tavoilla, jotka eivät aina vaikuta tarkoituksenmukaisilta. Vaikuttavuutta ja työn tuloksellisuuden mittaamista tulisikin arvioida enemmän nuorten näkökulmasta ja etsiä keinoja saada nuorilta palautetta tavoilla, jotka ovat riittävän yksinkertaisia, mutta eivät pelkästään mekaanisia. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 130.) Nuorille suunnattujen palvelujen kenttä on monimuotoinen, ja kokonaiskuvan muodostaminen voi olla ammattilaisellekin hankalaa. Monet palveluista, joita syrjäytymisvaarassa oleville nuorille tarjotaan, ovat väliaikaisia. (mt. 132.) Nuorten itsensä kannalta palveluviidakossa luoviminen on sitäkin haastavampaa ja usein turhauttavaa.

Nuorten ja heitä kohtaavien työntekijöiden haastattelujen perusteella keskeiseksi teemaksi nuorten palveluissa nousee luottamuksen rakentaminen. Tämä edellyttää aikaa ja henkilökohtaisten suhteiden luomista. Haastavassa tilanteessa olevan nuoren kannalta olisikin parasta, jos yksi henkilö olisi vastuussa nuoren koko palvelukokonaisuudesta. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 130 ja 125.) Nuorten kohdalla korostuu nuorten omien vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden tunnistamisen tarve, jotta nuorta

pystytään neuvomaan ja motivoimaan oikeaan suuntaan sekä tarjoamaan oikein kohdistettuja tietoja työmarkkinoista ja eri ammattien mahdollisuuksista (Ervamaa 2014, 15).

Nuorten työllistymistä ja kouluttautumista on viime vuosikymmeninä pyritty edistämään monin keinoin. Käsittelen seuraavaksi lähemmin kahta valtakunnan tason hanketta, vuonna 2005 alkanutta nuorten yhteiskuntatakuuta sekä vuoden 2013 nuorisotakuuta.

2.3.1 Nuorten yhteiskuntatakuu

Vuonna 2005 tuli voimaan nuorten työttömien aktivointiin tähtäävä nuorten yhteiskuntatakuu. Tätä ennen alle 25-vuotiaat nuoret olivat olleet saman palvelujärjestelmän piirissä kuin aikuisväestö. Nuorten yhteiskuntatakuu oli Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmaan kuuluva toimenpide. Sen tavoitteena oli alle 25-vuotiaiden nuorten työttömyyden pitkittämisen ehkäiseminen ja kestävien uraratkaisujen tukeminen. (Pitkänen ym. 2007, 1.) Yhteiskuntatakuun toimeenpanosta vastasivat työvoimatoimistot. Yhteiskuntatakuu aikataulutti nuorten työvoimapalveluita ja tarjosi yhteiskunnan takuun aktivointitoimenpiteistä. Takuun mukaan 25-vuotiaat työttömät nuoret tuli tavata kuukauden kuluessa työttömyyden alkamisesta, kartoittaa nuoren tilanne ja palvelutarve sekä käynnistää yksilöllinen työnhakusuunnitelma. Viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi rekisteröitymisestä jokaiselle nuorelle piti laatia varsinainen työnhakusuunnitelma, joka sisälsi lupauksen aktivointitoimenpiteestä, jonka lunastamiseen annettiin aikaa kolme kuukautta sopimuksen allekirjoittamisesta. Mahdollisia aktiivitoimia olivat työnhakukoulutus, työkokeilu, työharjoittelu, työelämävalmennus, starttiraha, tukityö tai työvoimakoulutus.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen arviointiraportin mukaan 2005-2013 aikana toimineen nuorten yhteiskuntatakuun työllisyysvaikutukset jäivät odotettua heikommiksi. Positiiviset vaikutukset kohdistuivat lähinnä ammatillisen koulutuksen saaneisiin nuoriin, joiden työllisyys parani jonkin verran. Kouluttamattomien nuorten kohdalla asetetut tavoitteet jäivät saavuttamatta. Yhteiskuntatakuu näyttää jopa lisänneen työvoiman ulkopuolelle tapahtuneita siirtymiä kouluttamattomien alle 25-

vuotiaiden nuorten keskuudessa. Huolestuttavinta asiassa on se, että työvoiman ulkopuolella siirtyneet nuoret eivät tutkimustulosten perusteella ole siirtyneet ainakaan koulutuksen piiriin. (Hämäläinen & Hämäläinen & Tuomala 2014b.) Onkin rekisteritietojen perusteella mahdotonta sanoa, mitä näille nuorille tapahtui.

Nuorten yhteiskuntatakuu toimi hyvin nuorten palveluja ja tukea tehostavana mallina. Keskimääräistä enemmän yhteiskuntatakuusta hyötyivät hyvät työllistämisedellytykset omaavat nuoret. Palveluista siis hyötyivät parhaiten sellaiset nuoret, jotka olivat suhteellisen pienellä työvoimapalvelujen panostuksella elämässään eteenpäin pääseviä nuoria. Muiden työttömien nuorten kohdalla yhteiskuntatakuun tuloksellisuus on ollut selvästi heikompaa. Yhteiskuntatakuun avulla ei kyetty tarjoamaan riittävästä palveluita tai aktivoitumispolkuja suurimmassa syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. (Pitkänen ym. 2007, 171; Asplund 2009, 14.)

Takuun tavoitteiden toteutumista arvioineen raportin mukaan osallistuminen aktiivitoimenpiteisiin oli jonkin verran lisääntynyt, mutta tavoitteeksi asetettu työnhakusuunnitelmien laadinta sekä siihen sisältyvä lupaus aktiivisesta toimenpiteestä toteutui vain 38 prosentilla nuorisotakuun piiriin kuuluneista nuorista (Pitkänen ym. 2007, 124). Toisaalta vajaan kolmanneksen niistä, joille suunnitelma oli tehty, ei katsottu tarvitsevan työnhaun tueksi aktiivitoimenpiteitä (mt. 130). Jos tehdyn suunnitelman tavoite oli työllistyminen, oli se toteutunut kolmen kuukauden seurantajakson aikana vain vajaan 40 prosentin kohdalla (mt. 137). Nuorisotakuun lupaukset aktiivisesta työllistymisestä edistävästä toiminnasta toteutuivat siis verrattain harvoin. Yhteiskuntatakuu lisäsi tavoitteensa mukaisesti nuorille suunnattuja aktivointitoimenpiteitä, mutta tämä näkyi eniten koulutettujen nuorten aktivoinnissa.

2.3.2 Nuorisotakuu

Vuoden 2008 globaalin talouskriisin jälkeen nuorisotyöttömyys nousi huippulukemiin. Jyrki Kataisen vuonna 2011 aloittanut hallitus nosti yhdeksi kärkihankkeekseen nuorisotakuun, jonka peruslähtökohta oli nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Takuuta lähdettiin toteuttamaan kahden tavoitteen kautta. Ensimmäinen tavoite vastaa aiemman

yhteiskuntatakuun tavoitetta saattaa työtön nuori mahdollisimman nopeasti erilaisten aktivointipalvelujen piiriin. Tätä täydentämään nuorisotakuuseen lisättiin koulutustakuu, jolla pyrittiin takaamaan peruskoulun päättäneille nuorille koulutuspaikka.

Nuorisotakuu on kirjattu hankkeessa seuraavasti:

1. Jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu- opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.
2. Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Valtioneuvoston joulukuussa 2011 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa tätä nimitetään koulutustakuuksi, joka on osa nuorten yhteiskuntatakuuta. (Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä 2012.)

Nuorisotakuu-hanke eroaa siis edeltäjästään yhteiskuntatakuusta kahdella tapaa. Siinä mukaan takuun piiriin tulivat myös 25–29-vuotiaat vastavalmistuneet työttömät nuoret. Käsitteen alle myös yhdistettiin kaksi nuoria koskevaa takuuta, eli aiempi nuorten yhteiskuntatakuu sekä koulutustakuu. Nuorisotakuu tuli voimaan vuoden 2013 alussa.

Nuorten yhteiskuntakuu -työryhmän raportin (2012) aikaan joulukuussa 2011 alle 30-vuotiaita työttömiä työnhakijoita TE-toimistoissa oli noin 54 900. Noin 32 000:lla on ammatillisesti suuntautunut tutkinto ja noin 5 300:lla ylioppilastutkinto, mutta lähes kolmannes oli pelkän perusasteen varassa. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia peruskoulun jälkeisiä tutkintoja vaille olevia nuoria arvioitiin tutkimusten perusteella olevan alle 30-vuotiaissa kaikkiaan noin 40 000. Selvityksen mukaan perusasteen koulutuksen päättäneistä noin 60 000 nuoresta arviolta noin 4 000–5 000 nuorta jäi ilman koulutuspaikkaa. Lisäksi noin neljäsosa koulutuksen aloittaneista keskeytti ammatillisen koulutuksen sekä noin 10 prosenttia lukion. Kaikkiaan 20–29 -vuotiaita pelkän perusasteen varassa olevia nuoria oli noin 110 000, joista miehiä noin 70 000. (Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä 2012, 8.)

Työryhmän selvityksessä tunnistettiin henkilökohtaisen tuen tarve. Monella nuorella on koulutukseen tai työhön hakeutumiseen liittyviä ongelmia, joiden selvittäminen edellyttää yksilöllistä tilanteeseen pureutumista ja ratkaisujen etsimistä. Hankkeessa haluttiinkin panostaa henkilökohtaisen uraohjauksen riittävyyden varmistamiseen. (mt. 58.)

Vaikka yli puolet työttömistä nuorista oli suorittanut ammatillisen perustutkinnon, oli heillä vaikeuksia ensimmäisen oman alan työpaikan saannissa. Tätä ongelmaa pyrittiin helpottamaan nuorille suunnatulla Sanssi-kortilla ja palkkatuella, jotta yrityksiä saataisiin kannustettua palkkaamaan vastavalmistuneita kokemattomia nuoria. Sanssi-korttia on myönnetty vuoden 2010 kesäkuusta alkaen. (mt. 60.) Yhtenä työllistymisen apuna on käytetty työhönvalmennus-toimintamallia, jossa työhönvalmentajat jalkautuvat yrityksiin ja auttavat työnantajaa räätälöimään nuorelle soveltuvia työpaikkoja (Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä 2012, 60). Myös nuorten työpajapaikkoja haluttiin lisätä (mt. 57).

TE-toimistoissa asiointi on viime vuosina siirtynyt suurelta osin sähköiseksi palveluksi. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportissa todetaankin, että TE-toimistoissa ei ole riittävästi mahdollisuuksia antaa nuorille henkilökohtaista opastusta ja tukea, jota moni nuori ensisijaisesti tarvitsee (Tuusa ym. 2014, 52; 105). Henkilökohtaisen tuen puute TE-toimiston palveluissa nousi esiin myös Respan asiakkaina olleiden nuorten kokemuksissa (Saarinen 2016, 68).

Juha Hirvosen (2014) mukaan nuorisotakuussa yhdistyvät pohjoismaisen hyvinvointimallin mukainen positiivinen erityiskohtelu ja markkinaehtoinen työllisyyspolitiikka. Yhtäältä pohjoismaisen hyvinvointivaltioajattelun jatkumo näkyy julkisen sektorin aktiivisuutena nuorten kouluttautumiseksi ja työllistymiseksi. Toisaalta nuorisotakuuta ei esitetä nuorten perusoikeuksien toteutumisenä, sillä täystyöllisyys ei ole enää aktiivisen työvoimapolitiikan lupaus. Siitä huolimatta nuoren oletetaan velvoittavien aktivointitoimien avulla kiinnittyvän yhteiskuntaan nimenomaan työn kautta. Lopputuloksena on ristiriitainen ajattelumalli, jossa nuorten täyden yhteiskunnan

jäsenyyden nähdään toteutuvan vasta koulutuksen ja työllistymisen myötä, vaikka kaikille työllistymistä ei voida taata. (Hirvonen 2014, 34.)

Kolmevuotinen nuorisotakuu-hanke päättyi vuoden 2016 lopussa. Nuorisotakuu oli mukana myös Sipilän hallituksen ohjelmassa yhtenä kärkihankkeena. Uudessa hankkeessa nuorisotakuuta pyrittiin kehittämään yhteisötakuun suuntaan ja tavoitteena on, että nuori saisi kaikki palvelunsa yhdeltä luukulta. Käytännössä yhden luukun palveluja toteuttavat Ohjaamot, joita on perustettu eri puolille Suomea. (Valtioneuvoston kanslia 2017.) Kärkihankkeen rahoitus pohjaa kuitenkin merkittävästi pienennettiin aiemmasta Nuorisotakuu-hankkeesta (Lähteenmaa 2016).

Sekä nuorten omien näkemysten että nuorisotakuuta toteuttavien toimijoiden mielestä hyvin toimivia palveluja ovat muun muassa työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö sekä erilaiset nuorten työllistymistä edistävät hankkeet, joissa nuoret saavat yksilöllistä ohjausta ja tukea. Yhteistä näille on se, että ne vaikuttavat nuorten omaa motivaatiota, aktiivista toimijuutta ja yhteiskunnallista luottamusta lisäävästi. (Ervamaa 2014, 7.)

2.4 Respa-hanke nuorisotakuun toteuttajana

Helsingin kaupungin Respa-hanke perustettiin toteuttamaan Kataisen hallituksen kärkihankkeena alulle pantua nuorisotakuuta, ja se oli suunnattu alle 30-vuotialle työttömille helsinkiläisnuorille. Vuoden 2014 lopussa 8 930 helsinkiläisistä 16–29-vuotiaista nuorta oli koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Tämä on 6,8 prosenttia koko ikäluokasta.

Työtön nuori voitiin ohjata TE-toimiston asiantuntijan toimesta Respaan, kun hän on ollut kolme kuukautta TE-toimiston asiakkaana. Ensimmäinen aika Respan uravalmennukseen varattiin TE-toimistosta. Respan asiakkuus oli kuitenkin nuorelle vapaaehtoinen, eikä kieltäytymisestä seurannut sanktioita esimerkiksi tukien saantiin. (Salorinne 2016, 5.) Respan palvelujen ulkopuolelle jäivät esimerkiksi sosiaalitoimiston paljon tukea tarvitsevat nuoret asiakkaat, jotka eivät olleet hakeutuneet työttömiksi työnhakijoiksi.

Respasta nuori sai henkilökohtaisen uravalmentajan, joka auttoi nuoren oman koulutus- tai työpolun suunnittelussa ja omien tavoitteiden saavuttamisessa, neuvoi koulutus- ja työnhakuasioissa sekä auttoi kartoittamaan muita vaihtoehtoja, jotka edistävät työelämään pääsyä. Valmentajan ohjauksessa nuoret opettelevat myös yleisesti työelämän taitoja. Respa tarjosi työnhakupienryhmiä ja sen kautta oli myös mahdollisuus osallistua Helsingin kaupunginkanslian järjestämiin koulutuksiin ja lyhytkursseille (esim. suomen kielen koulutus, tietotekniikkakoulutus). Yritysten ja yhteisöjen kanssa tehdyn yhteistyön kautta nuorille tarjottiin työkokeilu- ja työmahdollisuuksia. Jos nuorella oli taustallaan pelkkä peruskoulututkinto, pyrittiin hänet ensisijaisesti ohjaamaan toisen asteen koulutukseen.

Respa-hankkeen lähtökohdat olivat ratkaisukeskeisessä ja nuorten omia voimavaroja tukemaan pyrkivässä toimintamallissa. Uravalmennuksessa pyrittiin nuoria kunnioittavaan ja yksilöllistä kohtaamista korostavaan lähestymiseen. Palvelun ytimessä oli asiakaslähtöinen ja tiivis henkilökohtainen uravalmennus. Ensimmäisen kuukauden

aikana nuori tapasi uravalmentajaansa tiiviisti, keskimäärin kerran viikossa. Tämän jälkeen kesto ja sisältö räätälöitiin asiakkaan tarpeiden mukaan. Keskimäärin tapaamisia kertyi asiakkuuden aikana 7,4. (Salorinne 2016, 11.) Nuorilla on tarvetta henkilökohtaiseen ohjaukseen, jota Respa pystyi tarjoamaan paremmin kuin valtion työvoimahallinto. Työvoimahallinnon organisaatiouudistukset ja henkilöstön vähentäminen näkyvät TE-toimiston kyvyssä palvella asiakkaita henkilökohtaisesti, ja TE-toimistot ovat siirtyneet pääosin sähköisiin palveluihin (Sihto 2015, 73).

Nuorisotyöttömyys on erityisen suuri ongelma maahanmuuttajataustaisten nuorten joukossa. Helsingissä ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on merkittävästi muuta maata suurempi. Vuoden 2013 lopussa Helsingissä asui noin 20 000 16–29 -vuotiaista vieraskielistä nuorta, eli noin 15 prosenttia ikäluokasta. Ulkomaan kansalaisia oli noin 13 000, eli 10 prosenttia ikäluokasta. Nuorisotakuun toteutumiseksi onkin erityisen tärkeää turvata maahanmuuttajanuorten koulutuspolut. Helsingissä 20 prosenttia 20–29 -vuotiaista nuorista ei ole suorittanut perusasteen jälkeistä tutkintoa. Näistä nuorista noin 40 prosenttia on vieraskielisiä (Nuorisotakuun seurantaraportti 2015, 2–3).

2.4.1 Respan palvelut ja toimenpiteet

Henkilökohtaisen uravalmennuksen lisäksi Respassa oli tarjolla lukuisia erilaisia palveluja nuorille. Respan käytössä olivat kaikki kaupungin työllisyydenhoidon palvelut palkkatukityöstä lyhytkursseihin. Respan rekisteriaineistosta löytyy tiedot asiakkaina olleiden nuorten ohjautumisesta erilaisiin koulutuksiin tai työhön. Erilaisia toimenpidekategorioita Respassa oli yli 20 (Liite 1). Toimenpiteet on luokiteltu neljään eri luokkaan: Tukikoulutukset, Tutkintoon tai ammattiin johtamattomat koulutukset, Tutkintoon tai ammattiin johtavat koulutukset & rekrytointikoulutukset sekä Työllisyyspalvelut & työ. Maahanmuuttajille on kehitetty omia erityispalveluja, kuten kielikursseja. Lisäksi nuoren oli mahdollista osallistua terveystarkastukseen tai liikuntapalveluihin.

Ensimmäinen luokka, tukikoulutukset, jakautuu neljään kategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan lukeutuvat erilaiset lyhytkurssit, jotka johtavat erilaisiin pätevyyskursseihin, kuten

hygieniapassin tai työturvallisuuskortin suorittaminen. Toinen kategoria pitää sisällään Respan järjestämät ja tukemat muut sisällöltään vaihtelevia kurssit jo koulutukset, kuten työnhakupajat ja CV-kurssit, yksittäiset lukiokurssit, työhaastatteluun valmentavat kurssit tai muut työllistymistä ja ammatillisia taitoja kartuttavat kurssit. Näiden lisäksi Respa tarjosi tukikoulutuksena suomen kielen kurseja sekä talous- ja velkaneuvontaa.

Tutkintoon ja ammattiin johtamattomien koulutusten luokka pitää sisällään peruskoulun suorittamisen loppuun, valmentavat koulutukset (mava, työvoimakoulutuksen kartoitusjakso tai muu valmentava koulutus), avoimet opinnot esimerkiksi avoimessa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa, sekä Stadin avoimen opiston järjestämät treenijaksot.

Tutkintoon ja ammattiin johtavat koulutukset & rekrytointikoulutukset sekä Työllisyyspalvelut & työ -luokkien toimenpiteet on kokonaisuudessaan listattu liitteessä 1.

Respassa tehtiin myös tiivistä yhteistyötä yritysten ja kaupunkityönantajien kanssa. Esimerkkinä yritysytteistyöstä on helsinkiläisen kauppakeskuksen kanssa toteutettu kumppanuusmalli, jossa kauppakeskuksen yrittäjät rekrytoivat keskitetysti uravalmennuksen kautta tulleen joukon työttömiä nuoria eri tehtäviin. Nuorten luonnollisena kohtaamispaikkana palvelevan kauppakeskuksen yrityksetkin olivat kiinnostuneita tästä ryhmästä. Tätä kautta nuoret saivat mahdollisuuden hakea oppia ja antaa näyttöjä mahdollista kesätyöpaikkaa varten. (Respa-rahoituksen jatkohakemus, 7.)

Respan yrityskoordinaattorit olivat yhteydessä yrityksiin ja pyrkivät löytämään nuorille työpaikkoja. Tuloksena syntyi sekä tavallisia työsopimuksia että palkkatukityöpaikkoja ja työkokeilupaiikkoja. Yrityskoordinaattorit tutkivat eri työllistymismahdollisuuksia asiakkaan tarpeesta lähtien. Vastavalmistuneelle haettiin työpaikkaa, kun taas kouluttamattomalla saattoi olla tarve kokeilla alaa ja soveltuvuutta sille työkokeilun kautta. Yrityskoordinaattoreiden työ hälvensi osaltaan epäluuloja palkkatukityötä kohtaan. Myös oppisopimuspaikkoja ja työn opinnollistamisen mahdollisuuksia pystyttiin luomaan yritysytteistyön avulla. (Tiili 2016, 22.)

3 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Olen edellä hahmotellut tutkimukselleni viitekehystä aktiivisen työvoimapolitiikan, syrjäytymiskeskustelun sekä työttömyystilastojen kautta. Seuraavassa täsmennän tutkimusasetelmaa ja määrittelen tarkemmin tutkimuskysymykset.

Aktivointitoimien vaikuttavuutta on arvioitu tilastollisin menetelmin lukuisissa kansainvälisissä ja Suomalaisissa tutkimuksissa. Muita mahdollisia arviointimenetelmiä ovat kaltaistaminen ja koeasetelma. Yhteen rekisteriaineistoon perustuvan tutkimuksen hankaluutena on se, että vertailuryhmää ei ole. On siis mahdotonta tehdä pitäviä väitteitä siitä, mikä palvelujen vaikuttavuus on todellisuudessa ollut. Olisivatko töitä löytäneet nuoret työllistyneet joka tapauksessa? Ei ole olemassa vertailuryhmää, jossa samassa tilanteessa olleista nuorista osa olisi päässyt Respan palvelujen piiriin ja osa olisi rajattu palvelun ulkopuolelle. Tämä olisi mahdollistanut aidon vertailuasetelman, jolloin olisi pystytty tutkimaan palvelun vaikuttavuutta suhteessa vertailuryhmään.

Respan tavoitteena on löytää nuorelle koulutuspaikka tai työ avoimilta työmarkkinoilta. Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on selvittää, millaiset toimenpiteet ovat parhaiten johtaneet Helsingin kaupungin Respa-hankkeessa asiakkaina olleiden nuorten työllistymiseen. Tutkimustulosten odotetaan tuottavan tietoa nuorisotakuuta toteuttavan Respa-hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Tarkoitus on selvittää, millaisilla keinoilla on parhaiten pystytty edesauttamaan nuorten pääsemistä työhön tai koulutukseen. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa nuorten työllistymistä edistäviä toimia jatkossa.

Tutkin myös erilaisten taustatekijöiden suhdetta työllistymiseen. Tarkastelen koulutuksen, sukupuolen, iän, äidinkielen ja asuinalueen vaikutusta asiakkuuteen. Tarkoitukseni on vertailla eri palvelupolkujen vaikuttavuutta erilaiset taustat omaavien nuorten välillä.

Hieman yli viidennekselle asiakkaista on tarjottu erilaisia lyhytkursseja työllistymisen edistämiseksi. Näitä voivat olla esimerkiksi hygieniapassi tai työturvallisuuskoulutus.

Tutkimuksessani tarkastelen myös, miten nämä lyhytkurssit ovat edistäneet asiakkaiden työllistymistä tai koulutukseen päättymistä.

Tutkimuskysymykset:

- Miten Respan eri palvelut ja toimenpiteet ovat edistäneet Respan asiakkaina olleiden nuorten pääsemistä työ- tai koulutusuralle?
- Onko nuorten taustatekijöillä (ikä, sukupuoli, äidinkieli, koulutus, asuinalue) yhteyttä siihen, miten palvelut toimivat? Nouseeko esiin joitain taustatekijöitä, jotka korreloivat asiakkuuden suotuisaan tai toisaalta epäsuotuisaan päättymiseen?

Tutkimukseni ei ole varsinainen vaikuttavuustutkimus, sillä mukana ei ole verrokkiryhmää. Tavoitteenani onkin tilastollisen mallin avulla tarkastella sitä, miten eri palvelut toimivat nuorten työllistymistä tai koulutukseen päättymistä palvelujen keskinäisessä vertailussa.

Aiemman tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että Respa-hankkeen henkilökohtainen valmennusote pystyisi ohjaamaan nuoria hyvin eteenpäin. Tutkimustulokset ovat kuitenkin ristiriitaisia. Haastattelututkimukset kertovat, että henkilökohtaista palvelua toivotaan, mutta yksiselitteistä näyttöä siitä, millä mekanismeilla palvelut toimivat, ei ole. Tässä tutkimuksessa pyrin arvioimaan, onko erilaisten palveluiden itsenäistä vaikutusta asiakkuuden päättymiseen.

4 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tutkimuskohteekseni olen valinnut Helsingin kaupungin nuorisotakuuta toteuttavan Respa-hankkeen asiakkaat, eli työvoimatoimiston asiakkaana olleet alle 30 vuotiaat nuoret jotka on ohjattu Respan palveluihin. Nuori on voitu ohjata Respaan, kun hän on ollut työvoimatoimiston asiakkaana 3 kuukautta löytämättä työtä. Käytettävissäni on ollut Respa-hankkeen rekisteriaineiston tiedoista muodostettu tutkimusaineisto. Pääasiallinen analyysimenetelmäni on logistinen regressio. Lisäksi käytän kuvailevista menetelmistä muun muassa ristiintaulukointia.

4.1 Aineisto

Tutkimusaineistoni on muodostettu Respa-hankkeen rekisteriaineistosta ajalta 15.5.2013–26.5.2016. Aineistossa on mukana koko Respan asiakasvirta ajanjaksolta, eli yhteensä kolmen vuoden ajalta (N=4761) Käytössäni oleva tutkimusaineisto ei sisällä yksilöitäviä henkilötietoja, eikä sen perusteella voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Asiakkaista muodostetusta rekisteriaineistosta löytyy taustatiedot kaikista Respan asiakkaiksi tulleista nuorista. Taustatiedot ovat sukupuoli, syntymäaika, koulutus, kesken jääneet koulutukset, äidinkieli sekä asuinalue. Nuoren omaan ilmoituksen perustuen löytyy tieto myös aiemman työttömyyden kestosta. Lähtökohtaisesti kaikki Respaan tulleet nuoret ovat kuitenkin olleet vähintään kolme kuukautta TE-toimiston asiakkaina. Rekisteristä löytyvät lisäksi tiedot asiakkuuden alkamisesta ja kestosta. Asiakkuus päättyy, kun nuori päättyy koulutukseen, työllistyy riittävän pysyvästi, tai muulla tavalla katsotaan, ettei nuori enää hyödy uravalmennuksesta. Rekisteritietoihin on kirjattu kaikki palvelut, joihin nuori on asiakkuutensa aikana osallistunut. Erilaisia palvelukategorioita on 26. (Liite 1.) Lisäksi tietoihin on kirjattu asiakkuuden päättymissy, joita on 11.

Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa uutta tutkimustietoa nuorisotakuun ja nuoren työttömyyden hoidon vaikuttavuudesta. Respan rekisteriaineisto tarjoaa erittäin mielenkiintoisen ja rikkaan aineiston tutkimukselle. Aineisto ei sisällä tietoja henkilökohtaisista tapaamisista tai niiden määrästä, ainoastaan tarjotuista palveluista.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Respa-hankkeen asiakasrekisteristä muodostetun aineiston analyysi on toteutettu tilastollisin menetelmin. Tilastollisten menetelmien avulla olen tutkinut, miten Respan eri palvelut ovat yhteydessä siihen, millaiseen lopputulokseen nuoren asiakkuus on päättynyt. Lisäksi tarkastelen erilaisten taustatekijöiden (ikä, sukupuoli, koulutus yms.) vaikutusta lopputulokseen. Olen ensin tutkinut aineiston jakaumia ja tehnyt kuvailevia analyysejä ristiintaulukointien avulla. Tämän jälkeen olen tutkinut syvällisemmin löydettyjä yhteyksiä monimuuttujamenetelmien avulla.

Valitsin analyysimenetelmäksi regressioanalyysin, sillä sen avulla voidaan tutkia ja vertailla yhden tai useamman selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan. Regression avulla on myös mahdollista selvittää, mikä on yksittäisen selittävän muuttujan osuus tutkittavaan ilmiöön silloin, kun monen eri vaikuttavan tekijän vaikutus selitettävään muuttujaan on otettu huomioon. (KvantiMOTV 2012.)

Usein käytetyssä lineaarisessa regressioanalyysissä selitettävän muuttujan arvot voivat vaihdella paljonkin. Lineaarinen regressioanalyysi ei kuitenkaan ole käyttökelpoinen silloin, kun selitettävän muuttujan arvot eivät ole jatkuvia vaan kategorisia, kuten omassa tutkimuksessani. Tällöin käyttökelpoisia menetelmiä ovat logistiset regressiomallit. Ne ovat lineaarisen regressiomallin yleistyksiä niihin tilanteisiin, joissa selitettävä muuttuja on kategorinen. (Nummenmaa 2009, 330.)

Logistisen regressiomallin käytön edellytykset ovat varsin sallivat. Havaintojen on oltava keskenään riippumattomia, ja logit-muunnetun selitettävän muuttujan on oltava lineaarisesti yhteydessä selittäviin muuttujiin (Jokivuori & Hietala 2007, 59; Metsämuuronen 2006, 672; Field 2009, 296). Logistisissa regressiomalleissa selittävien ja selitettävän muuttujan välille ei kuitenkaan oleteta lineaarista riippuvuutta. Yhteydet voivat olla lineaarisia, eksponentiaalisia tai logaritmisia. Malleissa käytettävien muuttujien jakaumista ei myöskään tehdä oletuksia. Logistisissa malleissa tarvitaan kuitenkin suhteellisen suuria otoskokoja. (Nummenmaa 2009, 331–322.) Selittävien

muuttujien välillä ei myöskään saa olla liiallista multikollineaarisuutta. (Metsämuuronen 2006, 672; Field 2009.) Multikollineaarisuutta voi testata korrealaatiomatriisin avulla. Keskinäisen korrealaation rajaksi yhteiskuntatieteissä on joskus arvioitu 0,5 tai 0,7, mutta tarkkaa raja-arvoa ei ole. Määrittelyssä käytetään muuttuja- ja tapauskohtaista harkintaa. Muuttujien väliseen multikollineaarisuus tarkasteluun voi käyttää myös VIF (variance inflation factor) analyysia. (Viitasalo 2014; Field 2009.)

Logistiset regressiomallit ovat hyvin joustava selittävien muuttujien suhteen (Jokivuori & Hietala 2007, 56). Selittävät muuttujat voivat olla sekä jatkuva-asteikollisia että luokitteluasteikollisia (mt. 58).

Logistiset regressiomallit voidaan erotella binäärilogistiseen ja multinominaaliseen regressioon. Ne eroavat siinä, että binäärilogistisessa regressiossa selitettävä muuttuja on aina kaksiluokkainen, kun taas multinominaalisessa regressiossa se voi olla kolme- tai useampiluokkainen. Alkuperäinen tarkoitukseni oli käyttää analyysimenetelmänä multinominaalista regressiota, jotta olisin voinut ottaa selitettävän muuttujan luokiksi kaikki asiakkuuden päättymissytyt. Tätä mallia kokeillessani mallin hyvyttä testaavat tunnusluvut viittasivat kuitenkin siihen, että multinominaalinen regressio ei sopinut aineistooni. Päädyin siis valitsemaan analyysimenetelmäksi binäärilogistisen regression. Binäärilogistisessa regressiossa selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen. Sen avulla voidaan tarkastella, millä todennäköisyydellä selittävien muuttujien eri luokkiin kuulumisen ennustaa selitettävän muuttujan luokkia. Samalla voidaan tutkia, mitkä selittävästä muuttujista nousevat merkittävimmiksi selittäjiksi valitussa mallissa.

Logistinen regressioanalyysi ei ennusta määriä, vaan todennäköisyyksiä, eli sen avulla voidaan tutkia millä todennäköisyydellä tarkasteltavana oleva asia tapahtuu valittujen selittävien tekijöiden vaikutuksesta. Tulokset siis kertovat, vaikuttavatko selittävät muuttujat tutkittavan ilmiön todennäköisyyteen ja kuinka suuri muuttujien vaikutus on. Voidaan esimerkiksi tutkia, onko naisilla suurempi todennäköisyys äänestää kuin miehillä tai kasvaako äänestämisen todennäköisyys iän kasvaessa. (kvantiMOTV 2012.)

Logistisen regression kertoimien tulkinnassa käytetään vetosuhdetta (Odds ratio, OR) joka ilmaisee, kuinka moninkertaiseksi selitettävän tapahtuman arvo muuttuu, kun selittävän muuttujan arvo muuttuu. Jos vetosuhte on arvoltaan suurempi kuin 1, selittävän muuttujan kasvaessa tapahtuman todennäköisyys kasvaa. Jos arvo on alle yhden, tapahtuman todennäköisyys pienenee selittävän muuttujan kasvaessa. (Field 2009, 270–271.)

Logistisessa regressiossa muodostetaan ensin malli, johon valitaan perustellen selittävät muuttujat, joilla oletetaan olevan vaikutusta tutkittavaan ilmiöön, eli selitettävään muuttujaan. Tässä työssä tutkin logistisen regression avulla miten eri toimenpiteisiin osallistuminen ennustaa asiakkaan työllistymistä tai päätymistä koulutukseen. Pyrin vastaamaan siihen, miten Respan eri toimenpiteet vaikuttivat nuorten pääsyyn koulutukseen tai työhön. Logistisen regression avulla on myös mahdollista vertailla eri palvelujen vaikutusten voimakkuutta. Valitsen malliin muuttujiksi palveluiden lisäksi myös erilaisia demografisia taustatekijöitä (ikä, sukupuoli, koulutustausta, äidinkieli) selvittääkseni onko taustatekijöillä väliintulevaa tai itsenäistä vaikutusta siihen, millaiseen lopputulokseen palvelu johtaa.

Mallin hyvyys

Mallin hyvyttä tarkasteltaessa tutkitaan, miten hyvin valittu malli selittää tutkittavaa ilmiötä. Logistisessa regressiossa puhutaan näennäisselitysasteesta (Nagelkerke R^2), joka vaihtelee välillä $[0,1]$. Näennäisselitysaste kertoo, kuinka suuren osuuden malli selittää tutkittavan ilmiön vaihtelusta (ks. Metsämuuronen 2001, 84). Logistisessa regressioanalyysissä selitettävän muuttujan kaksiluokkaisuuden todellisia ei selitysasteita voida laskea, joten kyse on aina näennäisselitysasteista (Jokivuori & Hietala 2007, 68). Yhteiskuntatieteissä näennäisselitysasteet eivät yleensä nouse kovin korkeiksi.

Jos regressiokerroin (Likelihood ratio) poikkeaa tilastollisesti merkittävästi nolasta, on selittävä tekijä tilastollisesti merkitsevä. (Nummenmaa 2009, 339.)

Exp (B) kerroin, eli vetosuhde (Odds Ratio) voi olla arvoa 1 pienempi tai suurempi. Jos arvo on pienempi kuin 1, se tarkoittaa pienempää vetosuhdetta. Ykköstä suuremmat arvot puolestaan tarkoittavat, että muuttujan arvojen kasvaminen suurentaa vetosuhdetta. (Nummenmaa 2009, 337-340.)

4.3 Selitettävät ja selittävät muuttujat

4.3.1 Selitettävä muuttuja

Selitettävä muuttuja muodostettiin asiakkuuden päättymisyydestä. Asiakkuus on voinut päättyä 11 eri syytä. Päättymissyöt listattu alla:

Asiakkuuden päättymisy

- 1 = Ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen
- 2 = Ei sitoutunut työskentelyyn
- 3 = Koulutuksessa
- 4 = Lopettaminen yhteistyössä
- 5 = Muutto
- 6 = Ohjaamo
- 7 = Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa
- 8 = Työssä
- 9 = Varusmies- tai siviilipalvelus
- 10 = Äitiysloma / perhevapaa
- 11 = Muu

Tarkastelin aluksi muuttujan jakaumia kaikissa eri luokissa. Kuvailevia analyysieja varten luokittelin kuitenkin muuttujan vielä uudestaan 6-luokkaiseksi seuraavasti: Alkuperäisen muuttujan arvo 8 saa arvon 1, arvo 3 saa arvon 2, arvot 6 ja 7 saavat arvon 3, arvot 1 ja 2 saavat arvon 4, arvo ne saa arvon 5, arvot 5, 9, 10 ja 11 saavat arvon 6.

Muodostetun muuttujan luokat ovat seuraavat: 1=työssä, 2=koulutuksessa, 3=tarvitsee laajempia palveluja, 4=ei sitoutunut työskentelyyn, 5=lopettaminen yhteistyössä ja 5=muut.

Binääri-logistista regressiota varten luokittelin muuttujan kolmeksi erilaiseksi dikotomiseksi dummy-muuttujaksi kolmea eri mallia varten. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, miten Respan palvelut ovat vaikuttaneet nimenomaisesti asiakkaiden

työllistymiseen. Ensimmäiseen malliin luokittelin siis muuttujan niin, että jos asiakkuus on päättynyt työllistymiseen, muuttuja saa arvon 1. Kaikki muut päättymissyöt saavat arvon 0.

Malli 1.

Työssä = 1

Muut syyt = 0

Malli 2.

Koulutuksessa = 1

Muut = 0

Malli 3.

Työssä tai koulutuksessa = 1

Muut = 0

4.3.2 Selittävät muuttujat

Taustamuuttujat

Rekisteriaineistosta saadut ikä, sukupuoli, koulutus ja äidinkieli ovat mukana demografisina taustamuuttujina. Taustakirjallisuuden perusteella voidaan olettaa, että erityisesti koulutus, sukupuoli ja äidinkieli erottuvat voimakkaina selittäjinä. Palvelupolkujen tulisi nuorisotakuun palvelulupauksen perusteella ohjautua pitkälti koulutustaustan perusteella. Jos asiakas on vain perusasteenkoulutuksen varassa, palvelulupauksen perusteella hänet ohjataan pääsääntöisesti jatkokoulutukseen koulutuspolulle. Ammatillisen tai korkea-asteen koulutuksen saaneet nuoret sen sijaan pyritään työllistämään. Respan asiakkaista yli puolet, 57 prosenttia, on miehiä.

Laskin syntymävuoden ja asiakkuuden alkamispäivän perusteella ikä-muuttujan, johon määriteltiin ikä asiakkuuden alkaessa. Näin saatu jatkuva ikämuuttuja luokiteltiin uudelleen kolmeluokkaiseksi muuttujaksi, jonka luokat ovat 15–19 v., 20–24 v. ja yli 25 v.

Respan asiakkaat puhuvat äidinkielenään yli 40 eri kieltä. Äidinkieli luokiteltiin uudestaan niin, että Suomen ja Ruotsin lisäksi neljä yleisintä kieltä, joiden $n > 60$

luokiteltiin omiksi luokikseen, ja loput luokkaan muu. Saadut luokat ovat 'Suomi', 'Ruotsi', 'Somali', 'Venäjä' 'Kurdi' ja 'Muut'.

Ilmoitetun koulutustaustan luokittelin ensin jakaumien tarkastelua varten kahdeksaan eri luokkaan: 'Peruskoulu kesken', 'Peruskoulu', 'Ammatillinen perustutkinto/ammattitutkinto', 'Lukio', 'Amk-tutkinto', 'Ylempi amk-tutkinto', 'Alempi korkeakoulututkinto' ja 'Ylempi korkeakoulututkinto'. Regressiomallia varten yhdistin neljä viimeisintä korkeakoululuokkaa edelleen niin, että mallin viisi luokkaa ovat 'Peruskoulu kesken', 'Peruskoulu', 'Ammatillinen tutkinto', 'Lukio' ja 'Korkeakoulu'.

Respan palvelut

Tutkimuksen kohteena olevat Respan palvelut, eli 26 eri palvelukategoriaa (Liite 1), jaottelin neljään ryhmään mukailleen Respan omaa ryhmittelyä; tukikoulutukset, tutkintoon tai ammattiin johtamattomat koulutukset, tutkintoon tai ammattiin johtavat koulutukset ja rekrytointikoulutukset sekä työllisyyspalvelut & työ. Tämän jälkeen laskin kuhunkin palvelulajiin (1...26) eri palveluvaiheissa osallistuneet (a1...a14). Saadut muuttajat ovat seuraavat:

1. Osallistunut tukipalveluihin. Kun muuttuja a1...a14 saa arvot 1–4 ja 25
2. Osallistunut tutkintoon tai ammattiin johtamattomiin koulutuksiin. Kun muuttuja a1...a14 saa arvot 5–10
3. Osallistunut tutkintoon tai ammattiin johtaviin koulutuksiin & rekrytointikoulutuksiin. Kun muuttuja a1...a14 saa arvot 11–16 ja 26
4. Työllisyyspalvelut & työ. Kun muuttuja a1...a14 saa arvot 17–24

Kun tarkastelin muuttujien jakaumia, kävi ilmi, että enimmillään yksittäinen asiakas oli saattanut osallistua hyvinkin moneen saman ryhmän koulutukseen, esimerkiksi jopa yhdeksään tukikoulutukseen (Taulukko 4). Muuttujia piti siis edelleen uudelleen luokitella. Luokittelin edellä mainitut neljä muuttujaa edelleen kaksiluokkaisiksi muuttujiksi, jossa 'ei osallistunut palveluihin' saa arvon 1 ja 'osallistunut palveluihin' saa arvon 2.

Määrittelin myös asiakkuuden kesto -muuttujan laskemalla asiakkuuden päättymispäivän ja alkamispäivän erotuksen. Kesto-muuttujan luokittelin uudelleen 4-luokkaiseksi muuttujaksi, jonka luokat ovat 'Alle 1 kk', '1-6 kk', '7-11 kk' ja '12 kk tai yli'.

Lisäksi halusin tarkastella palveluihin osallistumisten kokonaismäärää. Loin uuden muuttujan laskemalla yhteen kaikkiin palveluihin (1-26) eri vaiheissa (a1...a14) osallistuneet.

5 Tutkimustulokset

Tässä tutkimuksessa selvitän, miten eri palveluihin ja toimenpiteisiin osallistuminen ennustaa Respan läpikäyneen nuoren asiakkuuden päättymistä työllistymiseen tai koulutukseen. Lisäksi tarkastelen, onko asiakkaiden erilaisilla taustatekijöillä vaikutusta palvelun vaikuttavuuteen. Aloitan tutkimustulosten esittelyn aineiston kuvailevalla analyysillä, jonka jälkeen siirryn esittelemään logistisen regression tuloksia.

5.1 Yleiskuvaus Respan asiakkaista ja palveluista

Käytössäni oleva rekisteriaineisto sisältää Respan koko asiakasvirran ajalta 15.5.2013–26.5.2016 (N=4761) Osa rekisteriaineiston nuorista on aineistossa edelleen aktiivisina asiakkaina, joiden asiakkuus ei ole vielä päättynyt. Rajaan tässä tutkimuksessa aineiston analyysin niihin nuoriin, joiden asiakkuus Respassa on päättynyt, koska tarkastelen sitä, miten Respan palvelut ovat vaikuttaneet asiakkuuden loppumisen syyhyn. Rajasin käynnissä olevat vielä päättymättömät asiakkuudet käsittelystä pois. Aineistossa on tämän jälkeen kaikkiaan 3922 nuoren tiedot, joiden osalta asiakkuus on päättynyt.

Respan läpi kulkeneista nuorista lievä enemmistö oli miehiä. Asiakkaana olleiden nuorten keski-ikä oli 23,8 vuotta ja suurin ikäluokka 20–24-vuotiaat. Respan asiakkaat puhuivat äidinkielenään yli 40 kieltä. Suomen kielen jälkeen yleisimmät kielet ovat somalin kieli ja venäjä. Muuta kuin suomea tai ruotsia puhui äidinkielenään yhteensä viidennes asiakkaista. Yleisin koulutustausta on ammatillinen koulutus, joka on noin kolmanneksella asiakkaista. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Taustatiedot päättäneistä asiakkuuksista

N=3922	n	%
Sukupuoli (n=3921)		
nainen	1727	44,0
mies	2194	56,0
Ikäluokka (n=3918)		
16–19 vuotta	309	7,9
20–24 vuotta	2031	51,8
25–29 vuotta	1457	37,2
yli 30 vuotta	121	3,1
Äidinkieli (n=3922)		
suomi	3002	76,5
ruotsi	61	1,6
somali	210	5,4
venäjä	151	3,9
kurdi	76	1,9
eesti	57	1,5
arabia	45	1,1
persia	41	1
muut	279	7,1
Koulutus (n=3777)		
peruskoulu kesken	66	1,7
peruskoulu	1137	30,1
ammattillinen perustutkinto / ammattitutkinto	1253	33,2
lukio	778	20,6
amk-tutkinto	169	4,5
ylempi amk-tutkinto	12	0,3
alempi korkeakoulututkinto	111	2,9
ylempi korkeakoulututkinto	251	6,6

5.1.1 Päätymissytyt

Respan tavoitteena oli Nuorisotakuun periaatteiden mukaan ohjata nuori koulutukseen tai auttaa häntä työllistymään avoimille työmarkkinoille. Kolmen vuoden tarkastelujakson (15.5.2013–26.5.2016) aikana 60 prosenttia asiakkaista saavutti tämän tavoitteen. 39 prosenttia nuorista päätyi työhön ja 21 prosenttia löysi koulutuspaikan. Naisten asiakkuus päättyi miehiä useammin työllistymiseen tai koulutukseen, kun taas miehet jättivät naisia useammin saapumatta ensimmäiseen tapaamiseen tai eivät sitoutuneet työskentelyyn. Miesten ja naisten välinen ero päätymissyissä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0.001$) (Taulukko 3; Liitetaulukko 2.)

Taulukko 3. Asiakkuuden päätymissytyt

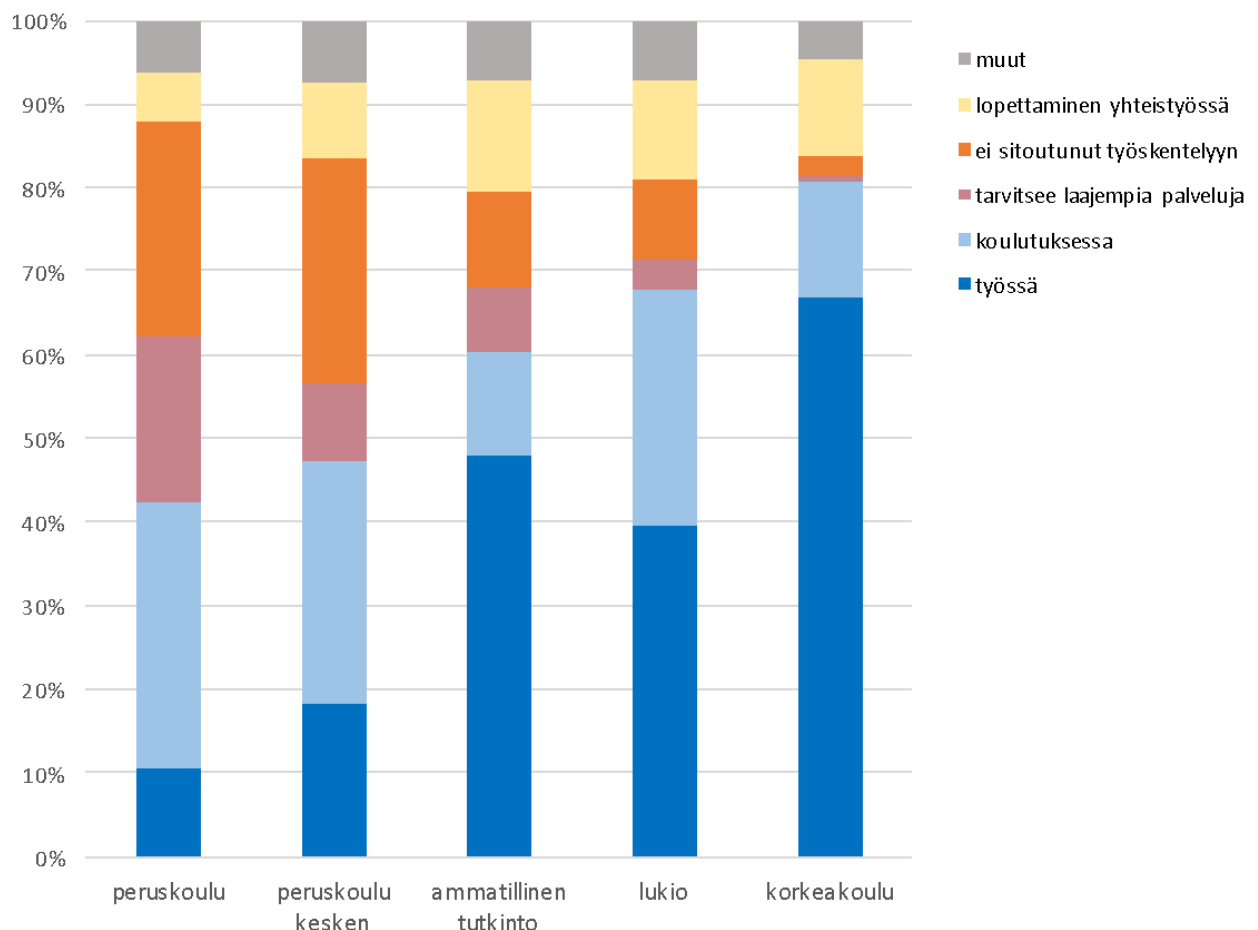
Asiakkuuden päätymissytyt sukupuolen mukaan

N=3921

	n	%	Naisia %	Miehiä %
Työssä	1534	39,1	42,8	36,2
Koulutuksessa	825	21,0	23,7	19,0
Ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen	169	4,3	2,1	6,0
Ei sitoutunut työskentelyyn	430	11,0	7,7	13,5
Lopettaminen yhteistyössä	435	11,1	10,2	11,8
Muutto	93	2,4	3,3	1,6
Ohjaamo	15	0,4	0,3	0,4
Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa	243	6,2	5,4	6,8
Varusmies- tai siviilipalvelus	48	1,2	0,1	2,1
Äitiysloma / perhevapaa	33	0,8	1,7	0,1
Muu	96	2,4	2,5	2,4
Yhteensä	3921	100	100	100

5.1.2 Päätyneet asiakkuudet koulutustaustan mukaan

Koulutustaustalla on ymmärrettävästi merkittävä vaikutus siihen, päätyykö nuori Respasta työhön, koulutukseen vai jonnekin muualle. Ammattitutkinnon, AMK-tutkinnon tai yliopistotutkinnon suorittaneiden joukossa yleisin päättymissyö oli työllistyminen. Kaikkein parhaiten työllistyivät ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet, joista neljä viidestä oli Respan asiakkuuden päättyessä työssä. Pelkän peruskoulun tai lukion suorittaneet taas päätyivät useammin koulutukseen. Toisaalta myös mitä matalampi koulutusaste, sitä useammin asiakkuus päättyi ei-tavoiteltuun lopputulokseen, eli muuhun kuin koulutukseen tai työllistymiseen. Koulutustaustan merkitys siihen, millaiseen tulokseen Respan palvelut johtavat on tilastollisesti erittäin merkitsevä. ($p < 0.001$)

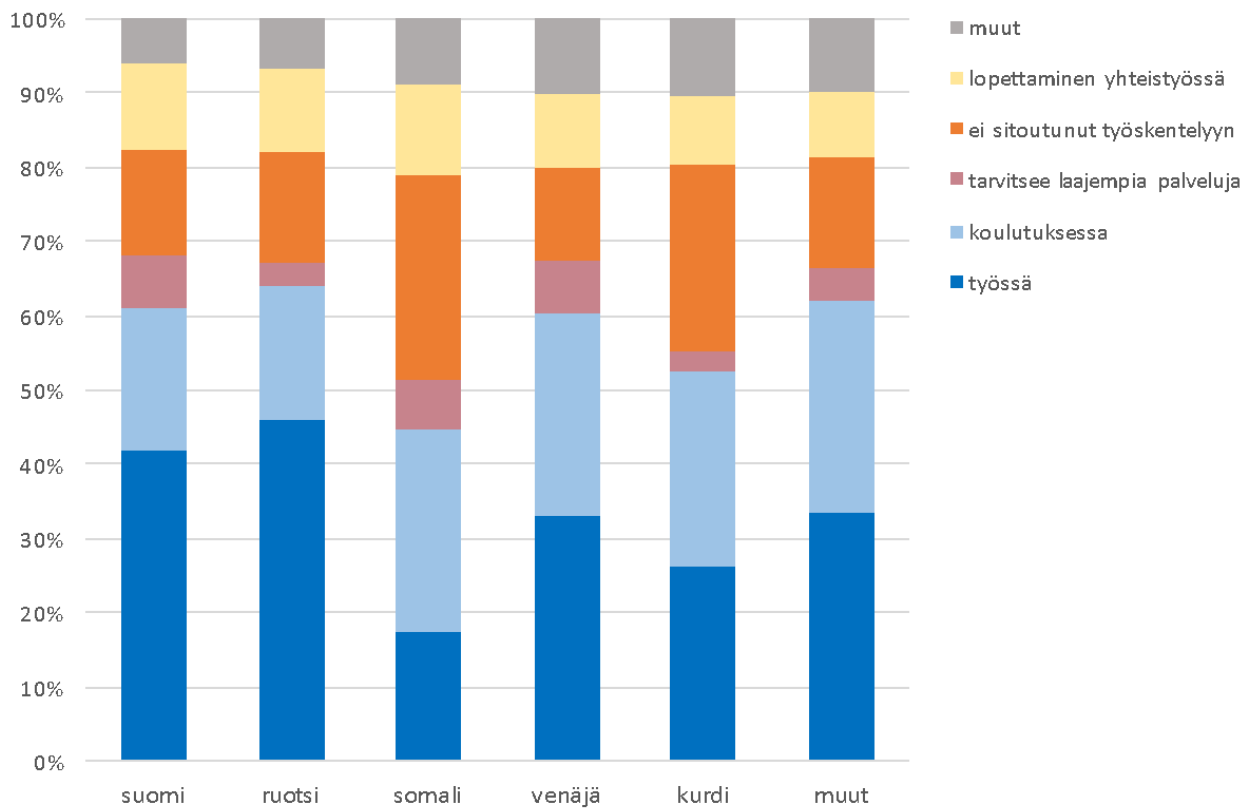
Kuvio 4. Asiakkuuden päättymissyö koulutustaustan mukaan.

Respan asiakkailla on myös runsaasti koulutusten keskeytyksiä. Jopa 78 prosentilla kaikista Respan asiakkaista on taustallaan keskeytyneitä opintoja.

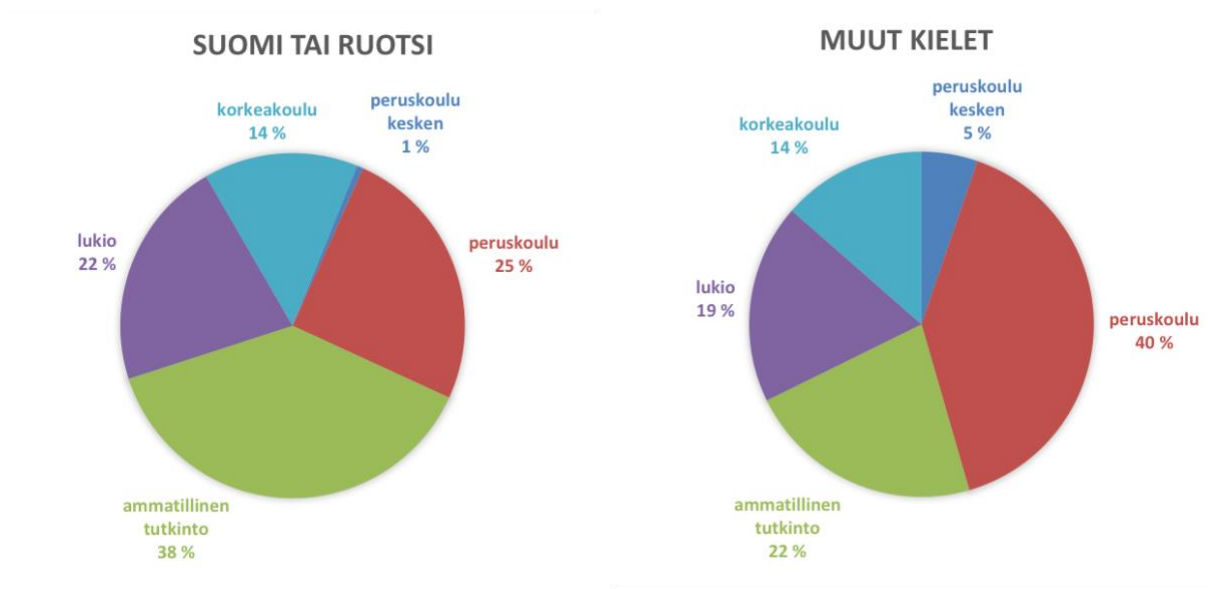
Respan asiakkuuksista voidaan löytää kaksi toivottua tulosta, työllistymispolku ja koulutuspolku. Myös Respan palvelut voidaan jaotella sen perusteella tähtäsivätkö ne työllistymiseen vai koulutukseen pääsyyn. Jakolinjana voidaan lähtökohtaisesti pitää asiakkaan pohjakoulutusta. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että merkittävä osa pelkän peruskoulun tai lukion suorittaneista oli Respan asiakkuuden päätyttyä töissä. (Kuvio 4; Liitetaulukko 1.) Pelkän lukion suorittaneista peräti liki 40 prosenttia päätyi Respasta työhön.

5.1.3 Päätyneet asiakkuudet äidinkielen mukaan

Respan kaikista asiakkaista lähes kolmannes (29 %) puhui äidinkielenään jotain muuta kuin suomea tai ruotsia. Ulkomaalaistaustaisten nuorten määrä on ollut Helsingissä jatkuvassa kasvussa, ja ulkomaalaistaustaisten nuorten työttömyysaste on myös suomalaistaustaisia merkittävästi korkeampi. Vuoden 2014 lopussa Helsingin 15–29-vuotiaasta väestöstä 15 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia. Heidän työttömyysasteensa oli jopa 21,4 prosenttia, kun samaan aikaan suomalaistaustaisten nuorten työttömyysaste oli 8,5 prosenttia (Salorinne 2016, 26). Ulkomaalaistaustaiset ovat Respassa siis yliedustettuna suhteessa väestöosuuteen, mikä kertoo myös osaltaan siitä, että ulkomaalaistaustaisten on hankalampi löytää työ- tai koulutusuralle. (Kuvio 5; liitetaulukko 3.) Lähes puolelta ulkomaalaistaustaista myös puuttuu peruskoulun jälkeinen tutkinto, mikä on selvästi enemmän kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien joukossa (Kuvio 6). Äidinkieli osoittautui myös tilastollisesti erittäin merkitseväksi ($p < 0.001$) kun sitä tarkasteltiin suhteessa asiakkuuden päättymissyihin. (Kuvio 5). Somalia äidinkielenään puhuvat ovat päätyneet huomattavasti muita ryhmiä harvemmin työhön kuin muut kieliryhmät. Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat puolestaan ovat päätyneet kotimaisia kieliä puhuvia useammin koulutukseen (Kuvio5), mikä on ymmärrettävää, kun huomioidaan, että he ovat asiakkaaksi tullessaan useammin pelkän peruskoulun varassa (Kuvio 6).

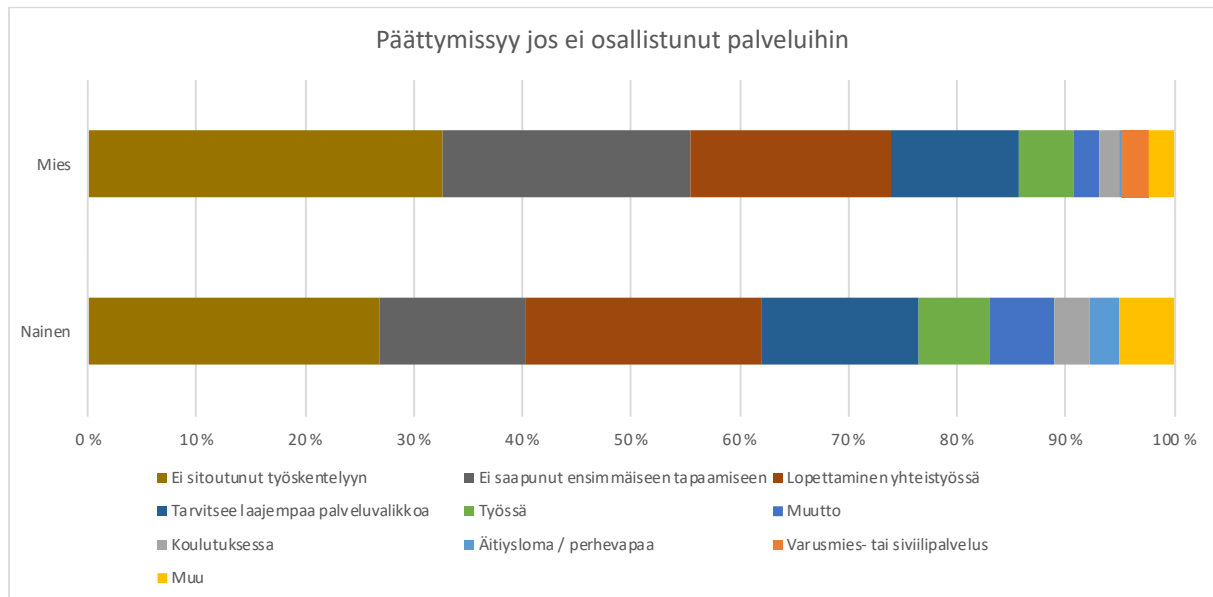
Kuvio 5. Päätymissyä äidinkielen mukaan

Kuvio 6. Koulutustausta äidinkielen mukaan.

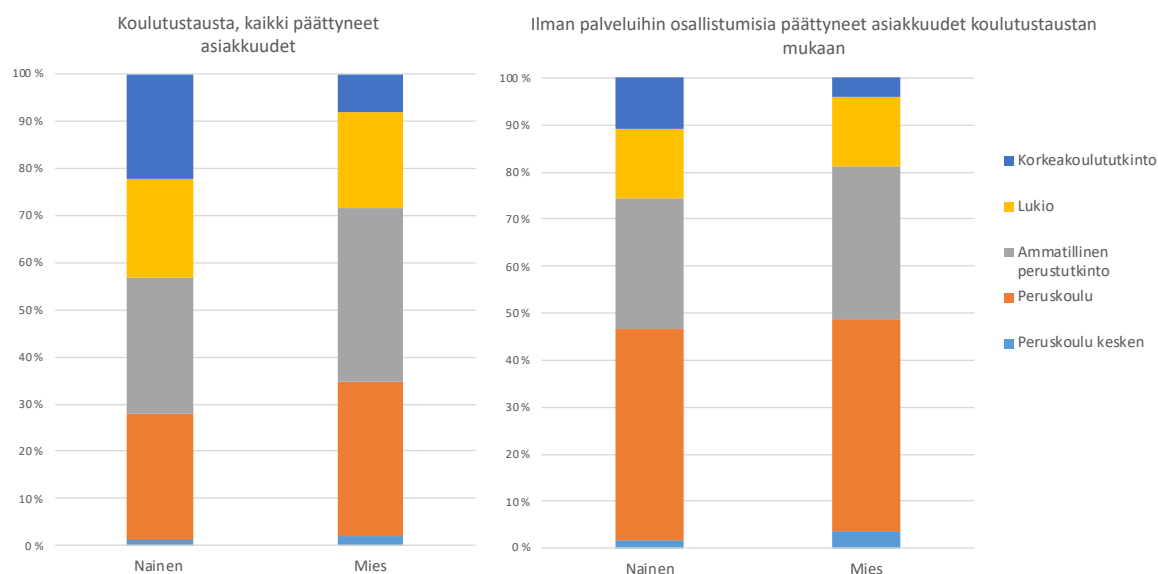
5.1.4 Ennen palveluja päättyneet asiakkuudet

Viidenneksen Respaan ilmoittautuneen nuoren asiakkuus päättyi ennen ensimmäistään palvelua. Respaan keskeyttäjä ilman palveluihin osallistumisia oli tyypillisesti pelkän mies, joka ei sitoutunut työskentelyyn tai kirjattiin Respaan mutta ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen. (Kuvio 7.)

Kuvio 7. Palvelujen ulkopuolelle jääneiden nuorten asiakkuuden päättymissyyt sukupuolen mukaan

Kun tarkastellaan palvelut keskeyttäneiden nuorten koulutustaustaa, huomataan, että tässä joukossa korostuneessa asemassa ovat pelkän peruskoulun suorittaneet nuoret miehet ja naiset. Kun kaikista asiakkaista pelkän peruskoulun varassa oli alle 30 prosenttia naisista ja hieman yli 30 prosenttia miehistä, oli heidän osuutensa palvelujen ulkopuolelle jättäytyneistä nuorista lähes puolet molemmissa sukupuolissa. (Kuvio 8.)

Kuvio 8. Miesten ja naisten erot koulutustaustoissa kaikissa asiakkuuksissa ja ilman palveluihin osallistumista päättäneissä asiakkuuksissa.

Respan tuloksellisuus on heikointa alle 20-vuotiaiden nuorten parissa. Respan aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että 15–19-vuotiaat korkeintaan peruskoulun suorittaneet miehet ovat suurimmassa vaarassa tippua työn ja koulutuksen ulkopuolelle.

5.1.5 Respan palvelut ja toimenpiteet

Seuraavaksi tarkastelen, millaisia palveluja ja toimenpiteitä Respassa tarjottiin ja kuinka usein nuoret niihin osallistuivat. Selvästi eniten palveluohjauksia tapahtui työhön yrityksiin ja yhdistyksiin. Neljännes nuorista päätyi jossain vaiheessa asiakkuuttaan työllisyyspalveluihin (Taulukko 3). Osallistuminen työllisyyspalveluihin ei kuitenkaan vielä suoraan kerro, että asiakkuus olisi tällöin päättynyt työllistymiseen, mutta 84 prosentilla niistä, jotka asiakkuuden aikana olivat työllisyyspalveluissa, oli asiakkuuden päättymissyksi merkitty työllistyminen. Asiakkuus päätettiin kahden kuukauden sisällä siitä, kun nuori oli päässyt haluamaansa työhön tai koulutukseen, kun uravalmentaja oli varmistanut nuoren edelleen olevan toimenpiteessä. Palkkatukityössä tai työkokeilussa olleiden nuorten asiakkuutta ei kuitenkaan päätetty toimenpiteen aikana, ellei nuori sitä erityisesti itse toivonut. (Ohjeet Uravalmentajalle.) Taulukko 4 kertoo myös, että yksi nuori on saattanut osallistua saman kategorian palveluun useaan otteeseen

asiakkuutensa aikana. Respan omat kurssit ovat tästä hyvä esimerkki. Osallistumisia/asiakas -sarake kertoo, että enimmillään yksi nuori on saattanut osallistua jopa 12 Respan kurssiin. Näitä kursseja ovat olleet Respan järjestämät ja tukemat sisällöltään vaihtelevat kurssit jo koulutukset, kuten työnhakupajat ja CV-kurssit, yksittäiset lukiokurssit, työhaastatteluun valmentavat kurssit tai muut työllistymistä ja ammatillisia taitoja kartuttavat kurssit.

Taulukko 4. Palveluihin osallistuminen, päättyneet asiakkuudet

Palveluihin osallistuminen
N=3922

	n	%	Osallistumisia/ asiakas
Tukikoulutukset			
Lyhytkurssit mm. hygieniapassi, työturvallisuuskurssi	604	15,4	0–7
Kurssi (Respan oma)	850	21,7	0–12
Suomen kielen kurssit	144	3,7	0–4
Talous- ja velkaneuvonta	34	0,9	0–1
Tutkintoon tai ammattiin johtamattomat koulutukset			
Peruskoulun suorittaminen loppuun	13	0,3	0–1
Valmentavat koulutukset	125	3,2	0–2
Avoimet opinnot	74	1,9	0–3
Stadin avoin opisto	44	1,1	0–2
Lisä- ja täydennyskoulutus	94	2,4	0–3
Ammattistartti	4	0,1	0–1
Tutkintoon tai ammattiin johtavat koulutukset & rekrytointikoulutukset			
Rekrytointikoulutus, kaupungin virastot ja liikelaitokset	15	0,4	0–1
Rekrytointikoulutus, yritykset ja yhdistykset	57	1,5	0–2
Oppisopimus	67	1,7	0–2
NAO-koulutus	88	2,2	0–2
Ammatillinen ja lukiokoulutus	461	11,8	0–3
Ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutus	169	4,3	0–1
Opinnollistaminen	18	0,5	0–1
Työllisyyspalvelut & työ			
Työpajatoiminta	45	1,1	0–2
Työkokeilu kaupungin virastot ja liikelaitokset	315	8	0–3
Työkokeilu yritykset ja yhdistykset	403	11	0–3
Palkkatukityö kaupungin virastot ja liikelaitokset	479	12,2	0–2
Palkkatukityö yritykset ja yhdistykset	242	6,2	0–2
Keikka- ja osa-aikatyö	414	10,6	0–6
Työ, kaupungin virastot ja liikelaitokset	182	4,6	0–4
Työ, yritykset ja yhdistykset	1033	26,3	0–3

Kun tarkastellaan päättyneitä asiakkuuksia, 827 nuorta ei osallistunut yhteenkään palveluun, eli viidenneksen asiakkuus päättyi ennen ensimmäistäkään palvelua. Miehistä jopa neljänneksen (25 %) Respa-asiakkuus päättyi ennen ensimmäistäkään palvelua, kun vastaavasti naisista 16 % ei osallistunut yhteenkään palveluun. Nuorista miehistä 17 prosentilla asiakkuus päättyi ilman ensimmäistäkään palvelua niin, että päättymissyynä oli sitoutumattomuus työskentelyyn, tarve laajemmalle palveluvalikolle tai saapumattomuus ensimmäiseen tapaamiseen. Tästä joukossa suurimmassa osassa syynä oli, ettei asiakas sitoutunut työskentelyyn (30,7 %). Viidennes ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen, ja toisen viidenneksen kanssa asiakkuus päätettiin lopettaa yhteistyössä. (Taulukko 5) Respan ohjeiden mukaan asiakkuus voidaan lopettaa yhteistyössä, kun asiakas itse niin toivoo. Tällöin nuori on kokenut, ettei hänellä ole tarvetta käydä Respassa, tai häntä ei ole saatu Respan keinoilla työskentelystä huolimatta eteenpäin. Suositus on, että asiakkuus päätetään yhteistyössä TE-toimiston asiantuntijan kanssa viimeistään 6 kk respatyöskentelyn jälkeen, mikäli tuona aikana ei ole saavutettu toivottuja tuloksia. (Ohjeet Uravalmentajalle.)

Taulukko 5. Asiakkuuden päättymissyys, jos ei mitään toimenpiteitä (N=827)

	n	%	Naisia %	Miehiä %
Ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen	164	19,8	13,3	23,0
Ei sitoutunut työskentelyyn	254	30,7	26,9	32,6
Koulutuksessa	19	2,3	3,3	1,8
Lopettaminen yhteistyössä	161	19,5	21,8	18,3
Muutto	29	3,5	5,9	2,3
Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa	105	12,7	14,4	11,9
Työssä	46	5,6	6,6	5,0
Varusmies- tai siviilipalvelus	14	1,7	0	2,5
Äitiysloma / perhevapaa	8	1	2,6	0,2
Muu	27	3,3	5,2	2,3
Yhteensä	827	100	100	100

5.1.6 Asiakkuuden kesto ja palveluihin osallistuminen

Keskimääräin asiakkaana ollut nuori vietti Respan palveluissa puoli vuotta. Asiakkuuden keskimääräinen kesto oli 6,2 kk ja mediaani 4,6 kuukautta. Päätyneitä asiakkuuksia tarkasteltaessa palvelutoimenpiteiden määrä vaihtelee 0–14 välillä, eli nuori on asiakkuutensa aikana saattanut osallistua enimmillään jopa 14 Respan palveluun. Kaikkiaan 3095 nuorta osallistui vähintään yhteen palveluun. Keskimäärin nuori osallistui asiakkuuden aikana 2,3 palveluun. Ensimmäisen vaiheen palveluihin osallistuneista 3095 asiakkaasta toiseen palveluun jatkoi 1858 nuorta, ja kolmanteen vaiheeseen edelleen 1030 asiakasta (Liitetaulukko 4). Yleisin palvelu on lähes kaikissa vaiheissa ollut Respan oma kurssi (arvo 2). Ainoan poikkeuksen tekee ensimmäinen vaihe, jossa heti alkuun asiakas on ohjautunut työhön yritykseen tai yhteisöön (arvo 24) Jos ensimmäinen Respan palvelutoimenpide on ollut työ yrityksessä tai yhdistyksessä, on asiakkuus 85,1 prosentilla päättynyt työllistymiseen.

Seuraavaksi tarkastelin ristiintaulukoimalla, mikä on palveluihin osallistumisten suhde asiakkuuden päättymissyihin. Kaikki eri palvelukategoriat olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä suhteessa päättymissyihin. Ymmärrettävästi työllisyyspalveluihin osallistuneet ovat päätyneet useimmiten työhön. Samoin tutkintoon johtaviin koulutuksiin ohjautuneet olivat myös asiakkuuden päättyessä koulutuksessa. Ristiintaulukoinnin perusteella vaikuttaisi myös siltä, että tukipalveluihin osallistumisella olisi positiivinen vaikutus sekä työllistymiseen että koulutukseen päättymiseen. Tutkintoon ja ammattiin johtamattomat koulutukset vaikuttaisivat edistävän enemmän koulutukseen kuin työhön päättymistä (Taulukko 6).

Taulukko 5. Asiakkuuden päättymissy, kun sitä tarkastellaan suhteessa toimenpiteisiin osallistumiseen. N=3922.

	työssä	koulutuksessa	tarvitsee laajempia palveluja	ei sitoutunut työskentelyyn	lopettaminen yhteistyössä	muut	Yht.	n
Tukikoulutukset***								
ei	37,9 %	18,5 %	6,4 %	18,9 %	11,6 %	6,7 %	100 %	2581
kyllä	41,5 %	25,9 %	6,9 %	8,4 %	10,1 %	7,2 %	100 %	1341
Tutkintoon tai ammattiin johtamattomat koulutukset***								
ei	40,6 %	18,0 %	6,8 %	16,4 %	11,2 %	7,0 %	100 %	3584
kyllä	23,4 %	53,3 %	4,1 %	3,8 %	10,1 %	5,3 %	100 %	338
Tutkintoon tai ammattiin johtavat koulutukset & rekrytointikoulutukset***								
ei	46,2 %	4,9 %	7,9 %	19,0 %	13,5 %	8,5 %	100 %	3087
kyllä	12,9 %	80,7 %	1,6 %	1,4 %	2,3 %	1,1 %	100 %	838
Työllisyyspalvelut & työ***								
ei	5,1 %	29,0 %	10,6 %	32,1 %	15,1 %	8,1 %	100 %	1605
kyllä	62,7 %	15,5 %	3,8 %	3,6 %	8,3 %	6,0 %	100 %	2317
Yhteensä	39,1 %	21,0 %	6,6 %	15,3 %	11,1 %	6,9 %	100 %	3922

Tilastolliset merkitsevyydet esitetään seuraavasti: $p \leq 0.001 = ***$, $p \leq 0.01 = **$, $p \leq 0.05 = *$

5.2 Respan palvelujen vaikutus

Tarkastelen Respan palvelujen vaikuttavuutta logistisen regression avulla kolmessa eri asetelmassa. Ensimmäisessä asetelmassa tutkin, miten Respan eri palvelut ennustavat työllistymistä, kun vertailuryhmänä on kaikki muut päättymissyöt (Taulukko 7). Toisessa asetelmassa tarkastelen miten palvelut ovat edistäneet koulutukseen päättymistä verrattuna muihin päättymissyihin (Taulukko 8). Kolmannessa asetelmassa tutkin vielä, miten palvelut ovat edistäneet positiivista lopputulosta ylipäätään, eli koulutusta ja työllistymistä yhdessä suhteessa muihin päättymissyihin. (Taulukko 9).

Ennen regressioanalyysiä selvitin muuttujien välistä korrelaatiota varmistaakseni, ettei selittävien muuttujien välillä ole liiallista multikollinearisuutta. Multikollinearisuusongelmia ei yleensä synny, jos selittävien muuttujien välillä ei ole todella suuria riippuvuuksia (esimerkiksi korrelaatiokerroin yli 0,5). Selittävien muuttujien keskinäisten korrelaatioiden tarkastelu osoittaa, että muuttujien välillä ei ole

haitallista multikollinearisuutta. (Taulukko 6) Käytin tarkastelussa Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa, joka voidaan laskea myös välimatka- tai suhdeasteikollisille muuttujille. (Nummenmaa 2009, 340) Pearsonin korrelaatiokerroin ei parametrisena korrelaatiokertoimena sovellu aineistoon, sillä se edellyttää yleensä vähintään välimatka-asteikolla mitattuja, normaalisti jakautuneita muuttujia. (Nummenmaa 2009, 279) Tulokset eivät viittaa liialliseen multikollinearisuuteen, sillä kaikki korrelaatiot jäävät selvästi alle 0,5. (Taulukko 6) Testatasin kuitenkin multikollinearisuutta vielä VIF-arvojen ja multikollinearisuusdiagnoositiikan avulla. Yksikään VIF-arvoista ei ollut pienempi kuin 0.1 eikä suurempi kuin 10. Lisäksi kaikki arvot ovat lähellä arvoa 1. Tämän perusteella voidaan arvioida, että multikollinearisuusongelmaa ei ole. (Field 2009, 242 ja 298.)

Taulukko 6. Selittävien muuttujien korrelaatiomatriisi

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Sukupuoli	1								
2. Tukikoulutukset	-0,006	1							
3. Tutkintoon johtamattomat koulutukset	-0,031	,104	1						
4. Tutkintoon johtavat koulutukset	-0,050	,078	0,028	1					
5. Työllistämispalvelut	-,147	,170	-0,007	-,083	1				
6. Koulutus	-,156	0,017	-0,018	-,117	,261	1			
7. Asiakkuuden kesto	-,047	,230	,135	,152	,437	,062	1		
8. Äidinkieli	0,011	,117	,083	,056	-,056	-,108	,053	1	
9. Ikä	-,038	0,01	0,003	-,062	,036	,241	,077	,060	1

Koska nuorten syrjäytymistä ehkäisevien toimenpiteiden ja hankkeiden vaikuttavuudesta on verrattain vähän tutkimus- ja arviointitietoa (esim. Tuusa ym. 2014, 10; Asplund & Koistinen 23), eikä näin ollen ole mahdollista testata minkään olemassa olevan teorian toimivuutta, on tutkimuksen ote eksploratiivinen. (Jokivuori & Hietala

2007, 43). Tällöin on perusteltua käyttää askeltavaa mallia, jossa muuttujia lisätään tai poistetaan mallista vaiheittain. Toteutan kaikki kolme mallia kahdessa askeleessa niin, että ensimmäisessä askeleessa mukaan otetaan vain taustamuuttujat ja sen jälkeen malliin lisätään palvelut.

5.2.1 Respan palvelujen vaikutus työllistymiseen

Ensimmäisessä vaiheessa tarkastelin, miten eri selittävät muuttujat ja taustamuuttujat ennustavat sitä, onko asiakkuus päättynyt työllistymiseen vai ei. Selitettävänä muuttujana on tässä kaksiluokkaisen muuttuja, jossa päättymissytyt on luokiteltu uudelleen niin, että jos asiakkuus on päättynyt työllistymiseen, muuttuja saa arvon 1. Kaikki muut syyt yhdistettiin ei työssä -luokaksi, joka saa arvon 0. Valitsin malliin mukaan seuraavat taustamuuttujat; sukupuoli, ikä (3-luokkainen), koulutus (5-luokkainen) ja äidinkieli (5-luokkainen).

Selittävänä muuttujana käytin neljää aiemmin luokiteltua palvelumuuttujaa, jotka kertovat, mihin palveluihin asiakas on osallistunut. Lisäksi mukana mallissa on asiakkuuden kestoa mittaava neliluokkainen muuttuja.

Malli 1 kuvaa tilannetta, jossa tarkastellaan pelkkien taustamuuttujien vaikutusta asiakkuuden päättymiseen (Taulukko 7). Malli 1:n näennäisselitysaste (Nagelkerke R Square) on 16,6 prosenttia, joten jo taustamuuttujat ennustavat kohtalaisesti asiakkuuden päättymistä.

Mallissa 2 mukaan otetaan Respan palvelut. Tällöin mallin näennäisselitysaste nousee erittäin korkeaksi, 57,5 prosenttiin. Palveluohjaukset ennustavat siis erittäin voimakkaasti asiakkuuden päättymissytyä. (Taulukko 7.)

Kun taulukossa esitetty vetosuhde (OR) poikkeaa luvusta yksi, ovat selitettävän muuttujan arvot suurempia yhdessä selittäjän luokassa kuin toisessa. Jos vetosuhde (OR) on pienempi kuin 1, on tarkasteltavan ryhmän veto kuulua työllistyneisiin vertailuryhmää pienempi. Esimerkiksi tarkasteltaessa äidinkielen vaikutusta Malli 1:ssä,

on somalinkieltä äidinkielenään puhuvien kohdalla luku 0,557. Heidän kohdallaan työllistymisen veto on yli 40 prosenttia pienempi kuin referenssiluokkana toimineilla suomea äidinkielenään puhuvilla.¹ Jos luku on suurempi kuin 1, on tarkasteltavan ryhmän veto kuulua työllistyneisiin suurempi kuin referenssiryhmällä.

Taulukko 7. Malli 1 ja Malli 2. Logistisen regression tulokset, kun selitettävänä muuttujana on työllistyminen.

Palvelujen vaikutus työllistymiseen									
Taustamuuttujat		Malli 1				Malli 2			
		OR	Luottamusväli		p-arvo	OR	Luottamusväli		p-arvo
			Lower	Upper			Lower	Upper	
Koulutustausta	ref. peruskoulu	1***			0,000	1***			0,000
	peruskoulu kesken	0,582	0,261	1,302	0,188	0,464	0,181	1,189	0,110
	ammattillinen tutkinto	3,804***	3,141	4,607	0,000	2,389***	1,865	3,06	0,000
	lukio	2,742***	2,221	3,385	0,000	1,561***	1,191	2,046	0,001
	korkeakoulu	8,886***	6,84	11,544	0,000	4,711***	3,349	6,626	0,000
Äidinkieli	ref. suomi tai ruotsi	1**			0,002	1			0,058
	somali	0,557**	0,378	0,82	0,003	0,496**	0,313	0,787	0,003
	venäjä	0,634*	0,437	0,92	0,016	0,862	0,537	1,385	0,540
	kurdi	1,096	0,633	1,901	0,743	0,991	0,49	2,007	0,981
	muu	0,778*	0,614	0,986	0,038	0,963	0,711	1,305	0,809
Ikä	ref. 16-19 v.	1*			0,010	1*			0,041
	20-24 v.	1,481**	1,104	1,987	0,009	1,597*	1,110	2,297	0,012
	25-29 v.	1,261	0,925	1,721	0,143	1,514*	1,029	2,228	0,035
Sukupuoli	ref. nainen	1				1			
	mies	0,918	0,795	1,06	0,245	1,14	0,946	1,375	0,169
Palveluihin osallistuminen (ref. ei osallistunut)						1			
Tukipalvelut						1,106	0,913	1,339	0,303
Tutkintoon johtamaton koulutus						0,41***	0,294	0,574	0,000
Tutkintoon johtava koulutus						0,161***	0,125	0,208	0,000
Työllisyyspalvelut						47,193***	35,511	62,719	0,000
Asiakkuuden kesto	ref. alle 1 kk					1***			0,000
	1-6 kk					0,626*	0,436	0,898	0,011
	6-12 kk					0,306***	0,205	0,458	0,000
	12 kk tai yli					0,229***	0,151	0,347	0,000

N= 3775, df=11, X²=495, p-value=0.000, Nagelkerke R² = 16,6

N= 3775, df=18, X²=2089, p-value=0.000, Nagelkerke R² = 57,5 %

Tilastolliset merkitsevyydet esitetään seuraavasti: p ≤ .001 = ***, p ≤ .01 = **, p ≤ .05 = *

Malli 1:n ja Malli 2:n tulokset esitetään taulukossa 7. Jo aineiston kuvailevan analyysin perusteella kävi ilmi, että mitä korkeampi koulutus nuorella on, sitä useammin hänen asiakkuutensa on päättynyt työllistymiseen. Korkeakoulutuksen saaneiden vetosuhte päätyä työhön on yli kymmenenkertainen verrattuna niihin, jotka ovat käyneet vain

¹ Prosenttiluku saadaan vähentämällä lukuarvosta 1 taulukossa esitetty vetosuhteen arvo (OR) ja kertomalla se sadalla.

peruskoulun. Tilanne pysyy samana vaikka palvelut otetaan mukaan malliin, eli koulutustaustalla on itsenäinen vaikutus asiakkuuden lopputulokseen. Iän vaikutus työllistymiseen on kohtalainen; mitä vanhempi asiakas, sitä useammin hän päätyy työhön. Äidinkielellä on vaikutusta ainoastaan somalien kohdalla, jotka päätyvät työhön merkittävästi harvemmin (vetosuhde 0,50) kuin verrokkiryhmä, suomea äidinkielenään puhuvat. Myös pelkästään taustatietoja ristiintaulukoiden tarkasteltaessa oli viitteitä siitä, että muita kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien olisi hankalampi työllistyä. Tämän mallin perusteella kuitenkin erot tasoittuvat, kun mukaan tarkasteluun otetaan Respan palvelut. Näyttääkin siltä, että ainoastaan somalien kohdalla palveluiden vaikuttavuus jää heikoksi.

Mielenkiintoista on myös huomata, että vaikka sukupuoli näytti ristiintaulukoinnin ja pelkästään taustamuuttujia käyttävän mallin perusteella erittäin merkitsevältä tekijältä, ei se palvelun vaikuttavuuden kannalta sitä enää olekaan. Miesten ja naisten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, kun sitä tarkastellaan selittävänä tekijänä regressiomallissa. Joka tapauksessa vaikuttaa siltä, että sukupuolella ei ole merkitystä palvelujen vaikuttavuuteen. Kun nuori aloittaa uravalmennuksen ja osallistuu Respan palveluihin, ovat tulokset hyviä sukupuolesta riippumatta.

Palveluiden yhteys päättymissyihin on erittäin selkeä. Ainoastaan tukipalveluilla ei ollut tilastollista merkitsevyyttä työllistymisen kannalta. Työllistymispalveluihin osallistuneiden vetosuhde päätyä työhön on yli 47 kertainen suhteessa verrokkiryhmään, eli niihin, jotka eivät olleet mukana työllistymispalveluissa.

Asiakkuuden kestolla on myös selvä yhteys työllistymiseen. Tulosten perusteella näyttää siltä, että mitä pidempään asiakkuus kestää, sitä harvemmin se päättyy työllistymiseen. Mitä lyhyemmän aikaa nuori on ollut Respan asiakkaana, sitä todennäköisemmin hän on päätenyt työhön. Kaikkein parhaiten työllistyivät ne, joiden asiakkuus kesti alle kuukauden. Mitä pidemmäksi nuoren viettämä aika Respassa venyi, sitä epätodennäköisemmäksi kävi työllistyminen. Koulutuksen näkökulmasta tilanne on kuitenkin toinen. Vastaavaa yhteyttä palvelun kestoon ei löytynyt.

5.2.2 Respan palvelujen vaikutus koulutukseen päätymiseen

Toisessa asetelmassa tarkastelin palvelujen vaikutusta koulutukseen päätymiseen. (Taulukko 8). Pelkästään peruskoulun käyneiden kohdalla Respan vaikutus koulutukseen päätymiseen oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Muut ryhmät päätyivät koulutukseen jonkin verran harvemmin, mutta ero peruskoulun käyneisiin ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Toisin kuin ensimmäisessä työllistymistä tutkivassa mallissa, äidinkielellä ei ollut vaikutusta, kun tarkasteltiin sitä, miten todennäköisesti nuori päätyi Respan ohjaamana koulutukseen. Respan palvelut ovat siis ohjanneet myös tätä somalitaustaisten ryhmää koulutukseen yhtä hyvällä menestyksellä kuin muitakin kieliryhmiä.

Odotetusti nuorimmat asiakkaat olivat todennäköisimmin niitä, jotka ohjautuivat koulutuksen piiriin. Sukupuolten välillä ei ollut eroja koulutukseen päätymissuhteen.

Tukipalveluihin osallistumisella ei ollut itsenäistä vaikutusta, kun tarkasteltiin nuorten työllistymistä. Koulutukseen päätymistä tukipalvelut sen sijaan jonkin verran edistivät. Eniten vaikutusta oli luonnollisesti sillä, että nuori ohjautui Respan asiakkuuden aikana tutkintoon johtavaan koulutukseen. Tällöin myös päättymissyksi voitiin merkitä koulutuksessa oleminen. Tässä yhteydessä ei siis voida puhua varsinaisesti Respan palvelusta, vaan siitä, että Respan asiakkuuden aikana nuori on onnistunut hankkimaan itselleen paikan tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Myös tutkintoon johtamattomat koulutukset johtivat suurella todennäköisyydellä siihen, että asiakkuuden päättymissyksi ilmoitettiin koulutuksessa oleminen.

Taulukko 8. Logistisen regression tulokset, kun selitettävänä muuttujana on koulutukseen päätyminen.

Palvelun vaikutus koulutukseen päätymiseen									
Taustamuuttujat		OR	Luottamusväli		p-arvo	OR	Luottamusväli		p-arvo
			Lower	Upper			Lower	Upper	
Koulutustausta	ref. peruskoulu	1 ***			0,000	1 ***			0,000
	peruskoulu kesken	1,078	0,626	1,857	0,786	2,059	0,85	4,989	0,110
	ammattillinen tutkinto	0,366 ***	0,294	0,454	0,000	0,835	0,581	1,2	0,328
	lukio	0,965	0,785	1,186	0,735	2,028 ***	1,397	2,945	0,000
	korkeakoulu	0,37 ***	0,272	0,503	0,000	1,462	0,868	2,461	0,154
Äidinkieli	ref. suomi tai ruotsi	1 *			0,011				0,359
	somali	1,139	0,812	1,599	0,451	2,059	0,85	4,989	0,174
	venäjä	1,604 *	1,093	2,352	0,016	0,835	0,581	1,2	0,124
	kurdi	1,225	0,716	2,096	0,458	2,028	1,397	2,945	0,331
	muu	1,428 **	1,119	1,824	0,004	1,462	0,868	2,461	0,433
Ikä	ref. 16-19 v.	1			0,693	1			0,104
	20-24 v.	0,922	0,696	1,222	0,572	0,596 *	0,365	0,975	0,039
	25-29 v.	0,879	0,649	1,189	0,402	0,588 *	0,348	0,994	0,047
Sukupuoli	ref. nainen	1							
	mies	0,697 ***	0,592	0,821	0,000	0,78	0,59	1,033	0,083
Palveluihin osallistuminen (ref. ei osallistunut)									
Tukipalvelut						1,402 *	1,057	1,861	0,019
Tutkintoon johtamaton koulutus						30,278 ***	20,428	44,878	0,000
Tutkintoon johtava koulutus						224,314 ***	157,019	320,450	0,000
Työllisyyspalvelut						0,311 ***	0,226	0,427	0,000
Asiakkuuden kest	ref. alle 1 kk	1 *				1 *			0,015
	1-6 kk					1,556	0,887	2,732	0,123
	6-12 kk					1,359	0,723	2,554	0,341
	12 kk tai yli					0,865	0,449	1,670	0,667

N= 3775, df=11, X²=181, p-value=0.000, Nagelkerke R² = 7,3 % N= 3775, df=18, X²=2421, p-value=0.000, Nagelkerke R² = 73,5 %

Tilastolliset merkitsevyydet esitetään seuraavasti: p ≤ .001 = ***, p ≤ .01 = **, p ≤ .05 = *

5.2.3 Respan palvelujen vaikutus työhön tai koulutukseen päätymiseen

Kolmannessa asetelmassa selvitin, miten Respassa tarjotut palvelut edistivät ylipäättään toivottua lopputulosta, eli työllistymistä tai nuoren pääsyä tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Koulutustaustan vaikutus on selvä. Mitä matalampi koulutustausta, sitä heikommin Respan palvelut ovat päätyneet suotuisaan lopputulokseen. Pelkän peruskoulun varassa olevat tai ne, joilla peruskoulu on kesken, ovat kaikkein heikoiten päätyneet koulutukseen tai työhön. Tätä voidaan pitää huolestuttavana, sillä juuri matalimmin koulutettuja tulisi pystyä eniten ohjaamaan jatko-opintojen pariin.

Äidinkielellä, iällä tai sukupuolella ei ollut vaikutusta siihen, päädyttiinkö palvelussa suotuisaan lopputulemaan.

Kaikilla palveluryhmillä oli keskinäisessä vertailussa itsenäinen suotuisa vaikutus siihen, että asiakkuus päättyi toivottuun lopputulokseen. Selvästi merkittävin vaikutus oli sillä, jos nuori oli asiakkuuden aikana hankkiutunut tutkintoon johtavaan koulutukseen, mikä on tietenkin itsessään toivottu lopputulos.

Asiakkuuden keston merkitys suotuisaan päättymiseen on yleisesti ottaen selvä. Tuloksista voidaan nähdä, että tehokkaimmin palvelu on auttanut niitä, joiden asiakkuus on kestänyt alle kuusi kuukautta. Kuten aiemmissa malleissa näimme, erityisesti työllistymisen kannalta palvelut auttoivat asiakkaat maaliinsa nopeasti, jos olivat ylipäättään vaikuttaakseen. Koulutukseen päättymiseen näkökulmasta keston merkittävyys oli selvästi pienempi.

Taulukko 9. Logistisen regression tulokset, kun selitettävänä muuttujana on työllistyminen tai koulutus

Palvelun vaikutus työhön tai koulutukseen pääymiseen									
Taustamuuttujat		OR	Luottamusväli		p-arvo	OR	Luottamusväli		p-arvo
			Lower	Upper			Lower	Upper	
Koulutustausta	ref. peruskoulu	1 ***			0,000	1 ***			0,000
	peruskoulu kesken	0,85	0,511	1,416	0,533	0,971	0,484	1,951	0,935
	ammattillinen tutkinto	1,662 ***	1,404	1,967	0,000	2,259 ***	1,78	2,867	0,000
	lukio	2,237 ***	1,844	2,714	0,000	2,043 ***	1,565	2,668	0,000
	korkeakoulu	4,487 ***	3,435	5,861	0,000	5,903 ***	4,177	8,341	0,000
Äidinkieli	ref. suomi tai ruotsi	1			0,250	1			0,754
	somali	0,734 *	0,543	0,992	0,044	0,768	0,513	1,151	0,201
	venäjä	0,939	0,662	1,333	0,726	1,112	0,694	1,781	0,658
	kurdi	1,207	0,747	1,949	0,442	0,976	0,509	1,871	0,942
	muu	1,052	0,84	1,317	0,660	0,986	0,732	1,328	0,925
Ikä	ref. 16-19 v.	1 *			0,024	1			0,448
	20-24 v.	1,282	0,995	1,652	0,055	1,221	0,867	1,720	0,254
	25-29 v.	1,071	0,819	1,400	0,618	1,126	0,784	1,619	0,520
Sukupuoli	ref. nainen	1				1			
	mies	0,71 ***	0,618	0,816	0,000	1,007	0,838	1,211	0,941
Palveluihin osallistuminen (ref. ei osallistunut)									
Tukipalvelut						1,261 *	1,041	1,527	0,019
Tutkintoon johtamaton koulutus						5,185 ***	3,623	7,419	0,000
Tutkintoon johtava koulutus						68,283 ***	47,919	97,301	0,000
Työllisyyspalvelut						21,643 ***	17,200	27,233	0,000
Asiakkuuden kesto	ref. alle 1 kk					1 *			0,015
	1-6 kk					0,889	0,652	1,213	0,123
	6-12 kk					0,394	0,274	0,567	0,341
	12 kk tai yli					0,206	0,140	0,303	0,667

N= 3775, df=11, X²=245, p-value=0.000 , Nagelkerke R² = 8,5 %

N= 3775, df=18, X²=1972, p-value=0.000 , Nagelkerke R² = 55,1 %

Tilastolliset merkitsevyydet esitetään seuraavasti: p ≤ .001 = ***, p ≤ .01 = **, p ≤ .05 = *

5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset

Respan asiakasrekisterin käyttö tutkimusaineistona sisältää rajoituksia. Rekisteri perustuu uravalmentajien tekemiin merkintöihin, ja siksi tietojen kattavuudessa saattaa olla vaihtelua. Rekisterin alkuperäinen käyttötarkoitus on palvella Respan toimintaa, joten se ei tarjoa täysin aukotonta ja virheetöntä tutkimusaineistoa. Asiakasrekisterissä on myös järjestelmän tallennusominaisuuksiin ja muihin teknisiin seikkoihin liittyviä tekijöitä, jotka osaltaan vaikuttavat aineiston laatuun. (Salorinne 2016.)

Tutkimuksessa käytetyillä kvantitatiivisilla menetelmillä on mahdollista havaita muuttujien välisiä korrelaatioita, mutta niiden perusteella ei voida suoraan tehdä olettamuksia muuttujien välisestä kausaalisuudesta. Kun puhutaan työttömien

aktivoinnista, rekisterianalyysillä voidaan löytää tilastollisesti merkittäviä yhteyksiä ja tässä tapauksessa edelleen päätellä, mitkä toimet ovat parhaiten toimineet työllistymisen kannalta.

Työvoimapolitiittisten toimien vaikuttavuutta arvioitaessa on syytä muistaa, että erilaiset yhteiskunnalliset, institutionaaliset ja rakenteelliset tekijät vaikuttavat siihen, miten erilaisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa työttömyyteen. On siis huomioitava, että tehokkaaksi osoittautuneen työvoimapolitiittisen ohjelman vaikutukset eivät välttämättä enää toimikaan, jos työmarkkinoilla tapahtuu olennaisia muutoksia. Sama pätee vertailtaessa politiikkatoimien vaikuttavuutta erilaisten yhteiskuntien ja eri maiden välillä. (Asplund & Koistinen 2014, 10, 14.) Taustoituksen kautta on pyritty kontekstualisoimaan aktiivista työvoimapolitiikkaa, nuorisotyöttömyyttä ilmiönä sekä nuorten syrjäytymisen ehkäisyä. Vaatisi kuitenkin vielä hienovaraisempaa ja syvälle menevämpää tutkimusta, jotta voitaisiin vielä tarkemmin analysoida erilaisten rakenteellisten, ajallisten, institutionaalisten ja yksilöllisten tekijöiden merkitystä nuorten työllisyyteen ja työmarkkinoille kiinnittymiseen.

Tämän tilastollisen vaikuttavuustutkimuksen yksi aspekti on myös kontrolliryhmän puute. Kyseessä ei ole kontrolloitu koeasetelma, jossa voitaisiin verrata toimenpiteisiin osallistuneita niihin, jotka eivät ole olleet toimenpiteiden kohteina. Näin ollen tarkkaa tietoa siitä, miten paljon toimenpiteet ovat edesauttaneet työllistymistä, on mahdotonta sanoa. Esimerkiksi kun tutkitaan työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuneiden työllistymistä, ei voida sanoa mitään niistä, jotka eivät olleet toimenpiteen kohteena. Tarkkaa tietoa siitä, miten paljon koulutus on edesauttanut työllistymistä ei voida ilman vertailuryhmää saada. (Hämäläinen ja Uusitalo 2005, 1-2.)

Lisäksi talouden suhdanteiden vaikutuksia toimenpiteiden vaikuttavuuteen on vaikea ottaa huomioon (Asplund & Koistinen 2014). Hyvässä työmarkkinatilanteessa aktivointitoimien vaikuttavuutta helposti yliarvioidaan, ja heikossa puolestaan vähätellään (Hämäläinen ym. 2014b, 40).

Tässä tutkimuksessa tarkasteltu sitä, millaiseen tilanteeseen nuoren asiakkuus Respassa on päättynyt. Jotta vaikuttavuutta voisi arvioida luotettavammin, tulisi lisäksi tarkastella vaikutusten pysyvyyttä seuraamalla nuorten polkuja Respan asiakkuuden päättymisen jälkeen. Tätä Seuranta on tehtykin Helsingin kaupungin omassa vaikuttavuusarvioinnissa.

6 Johtopäätökset

Olen tässä tutkimuksessa selvittänyt, miten yksittäiset Respan eri palvelut ja toimenpiteet ovat edistäneet työllistymistä tai koulutukseen pääymistä sekä tutkinut, onko nuorten erilaisilla taustatekijöillä vaikutusta Respan palvelujen toimivuuteen. Analyysien perusteella voidaan tunnistaa seuraavat tulokset, joita esittelen tässä luvussa tarkemmin.

- 1) Palvelun työllistämisaikutukset ovat tehokkaimmillaan heti palvelun alkuvaiheessa.
- 2) Somalinkielisten kohdalla työllistyminen on selvästi muita kieliryhmiä heikompaa
- 3) Korkeimmin koulutetut ovat hyötäneet palvelujen työllistävästä vaikutuksesta eniten
- 4) Sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa palveluiden vaikuttavuudessa, vaikka kuvailevien analyysien perusteella tältä näytti.

6.1 Respa toimii parhaiten heti asiakkuuden alussa

Analyysin keskeinen tulos on, että Respan työllistymisaikutukset ovat parhaimmillaan heti palvelun alkuvaiheessa. Parhaiten ovat työllistyneet alle kuukauden respan asiakkaina olleet. Mitä pidemmäksi nuoren viettämä aika Respassa venyi, sitä epätodennäköisemmäksi kävi työllistyminen. On kuitenkin huomattava, että nuoret on ohjattu Respaan heidän oltuaan työttöminä työnhakijoina jo kolmen kuukauden ajan. Voidaan siis päätellä, että Respan toiminta on ollut erityisen onnistunutta niissä tapauksissa, joissa uravalmentaja heti ensimmäisissä tapaamisissa yhteistyössä nuoren kanssa onnistunut sparraamaan nuorta kohti työelämää. Näyttää siis siltä, että Respan palvelut ovat toimineet tehokkaina tuuppauksina kohti työtä välittömästi Respan asiakkuuden alkamisen jälkeen, vaikka työtä ei olekaan löytynyt TE-toimiston kautta. Respan hyvät verkostot yrityksiin ja yrityskoordinaattoreiden esteitä poistava toiminta on voinut edesauttaa työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Respan läpi kulkenneet nuoret ovat työllistyneet useimmiten juuri avoimille työmarkkinoille (Taulukko 1).

Koulutukseen päätyminen kannalta asiakkuuden kestolla ei ollut yhtä ratkaisevaa merkitystä, mutta koulutuspolulle päätyminen on kuitenkin edellyttänyt hieman pidempää työskentelyä Respan asiakkaana. Koulutukseen päätyivät parhaiten ne, joiden asiakkuus kesti yhdestä kuuteen kuukautta. Palvelun vaikuttavuus heikkeni kuitenkin vasta sen jälkeen, kun asiakkuuden kesto venyi yli vuoden mittaiseksi. (Taulukko 8)

Myös Saarisen (2016) havaintojen mukaan Respan asiakkaina olleiden nuorten toimijuutta tuki parhaiten pääseminen kiinni koulutusrakenteisiin tai työhön mahdollisimman nopeasti. Uravalmennuksessa pystyttiin välittömästi huomioimaan nuorten yksilöllisiä tarpeita ja tukemaan erilaisista taustoista tulevien nuorten toimijuutta. (mt. 80.)

6.2 Somalit Respan asiakkaina

Tutkimuksen toinen keskeinen löydös on se, somalitaustaisten kohdalla työllistyminen on merkittävästi haasteellisempaa verrattuna kantaväestöön mutta myös suhteessa muihin maahanmuuttajataustaisiin. Respan palvelut ovat vaikuttavia niissä ryhmässä, jotka palveluihin osallistuvat. Suurimmista kieliryhmistä vain somalia äidinkielenään puhuvia palvelut eivät auttaneet yhtä hyvin kuin muita ryhmiä.

Somalit ovat kolmanneksi suurin ulkomaalaistaustaisten ryhmä Suomessa venäläisten ja virolaisten jälkeen. He ovat myös suurin pakolaistaustainen, afrikkalaisperäinen ja islaminuskoinen ryhmä Suomessa. (Somalit Helsingissä 2013, 26.) Somalitaustaiset ovat keskittyneet erityisesti pääkaupunkiseudulle. Respan asiakkaista 5,4 prosenttia puhui äidinkielenään somalia, ja he olivat suurin vieraskielisten ryhmä Respan asiakkaista (Taulukko 1). Somalinkielisten osuus oli Respan asiakkaista oli siis suhteellisen suuri verrattuna heidän osuuteensa ikäluokasta kokonaisuudessaan, sillä Helsingissä 18–29-vuotiaiden ikäluokasta vuonna 2016 somalia äidinkielenään puhuvia oli 1,9 prosenttia. Vieraskielisten osuus ikäluokasta oli kokonaisuudessaan 15,9 prosenttia. (Helsingin tilastollinen vuosikirja 2016.)

Työnteolla on merkittävä rooli maahanmuuttajien integroitumisessa. Vastaavasti työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen heikentää kuulumisen tunnetta ja kotoutumisen mahdollisuuksia. (Yijälä 2016, 76, 94–95; Somalit Euroopassa 2016, 23–24.) Somalien työllisyysaste on erittäin heikko, ja eurooppalaisessa kuuden maan vertailussa Suomi sijoittuu hänille 26 prosentin työllisyydellään. Somalien työllisyysaste on kaikissa vertailumaissa ollut alhaisempi kuin muiden pakolaisryhmien. (Somalit Euroopassa 2015, 47–48.) Merkittävimpänä esteenä työllisyydelle pidetään yleisesti heikkoa kielitaitoa. Toisaalta kielitaidon puutetta saatetaan myös käyttää tekosyynä syrjinnälle (mt. 49–50). Toinen haaste työllistymiselle on huono työmarkkinoiden tuntemus ja heikot yhteydet muihin kuin oman somaliyhteisön jäseniin. Somalit eivät näin ole osallisina verkostoihin, joissa liikkuu tieto avoimista työpaikoista ja työllistymismahdollisuuksista. (mt. 50.) Maahanmuuttajataustaiset ovat kuitenkin yleisesti Suomessa aktiivisempia työnhakijoita kuin kantaväestö, vaikka heidän työllisyysasteensa onkin huomattavasti alempi kuin kantaväestön (Tilastokeskus 2015).

Somalien työllisyysaste poikkeuksellisen hyvä Yhdysvalloissa, jossa somalien yrittäjäyksiaktiivisuus on korkea verrattuna myös muuhun Eurooppaan. Tätä on pyritty selittämään monin tavoin, mutta mitään selkeää selittäjää ei ole pystytty nimeämään. On kuitenkin viitteitä siitä, että eri syistä johtuen somalien sosiaaliturvariippuvuus pitkittyy helpommin kuin muilla maahanmuuttajataustaisilla. Tähän taas on lähdeävä hakemaan selitystä sekä yhteiskunnan rakenteista, kulttuurisista asenteista että somalien omasta sosiaalisesta järjestyksestä. Somaliperheissä on paljon lapsia, ja naiset jäävät hyvin usein kotiin vastaamaan lasten kasvatuksesta. Miesten kohdalla taas puutteellinen koulutustausta, kielitaito, kielteiset asenteet ja kulttuurinen sopeutuminen vaikeuttavat työelämään kiinnittymistä. Jorosen (2014) mukaan Suomen somalien alhaista yrittäjäaktiivisuutta voi osaltaan selittää se, että somaliyhteisö on Suomessa verrattain pieni, jolloin täällä ei riitä markkinoita oman etnisen talouden rakentamiseen. Maahanmuuttajien yritystoiminta kun usein alkaa omalle ryhmälle suunnatusta liiketoiminnasta. Tämä ei kuitenkaan yksin selitä alhaista yritteliäisyyttä ja työllisyysastetta. Osasyynä voivat olla heikot taloudelliset kannustimet ja sen, että Suomessa on vain hyvin vähän työmahdollisuuksia matalasti koulutetuille ja heikosti kieltä osaaville maahanmuuttajille. (mt.)

Somalit Helsingissä –raportin mukaan monilla suomensomalialaisilla nuorilla on haasteita peruskoulun jälkeen, ja etenkin nuorissa miehissä on niitä, jotka eivät löydä paikkaansa työ- tai opiskelumaaailmassa. (Somalit Helsingissä 2013.) Myös Nuorisotakuun toteutuminen ja vaikuttavuus -arviointikertomuksessa (2016) todetaan, että maahanmuuttajat tarvitsevat taustastaan riippuen omanlaisiaan koulutuspolkuja (Nuorisotakuun toteutuminen ja vaikuttavuus 2016, 67). Somalitaustaisten nuorten kotoutumisen haasteet alkavat jo peruskoulussa. Peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutukseen haettaessa perheen tuki on yleensä vähäistä heikon tietämyksen vuoksi (Somalit Euroopassa 2015, 41). Euroopan Unionin selvityksen (EU-MIDIS 2009) mukaan suomensomalialaiset kohtaavat myös enemmän viharikollisuutta kuin mikään muu vähemmistöryhmä Euroopan Unionissa (mt. 68).

Nykyiseen toimeentuloturvaan ja palvelujärjestelmään liittyvät ongelmat korostuvat maahanmuuttajien kohdalla, koska palvelujärjestelmä ei ylipäättään pysty täysin vastaamaan heikoimmassa asemassa olevien tarpeisiin. Sosiaaliturvajärjestelmän sisällä olevat kannustinloukut haittaavat työllistymistä, mutta myös palvelujärjestelmän epäselvyys, joka johtuu valtion ja kunnan epäselvästä työnjaosta työllisyyspalveluissa. (Nuorisotakuun seuranta 26.5.15, 16).

6.3 Palvelun työllisyysvaikutukset vakuuttavat korkeammin koulutettujen joukossa

Respan asiakkaista suotuisaan lopputulokseen päätyivät kaikkein todennäköisimmin korkeimmin koulutetut nuoret. Korkeakoulututkinnon suorittaneet päätyivät huomattavasti todennäköisemmin töihin kuin ammattitutkinnon suorittaneet. (Taulukko 7.)

Kaikkein matalimmin koulutettujen ryhmässä oli kaikkien eniten niitä, joiden asiakkuus päättyi johonkin muuhun lopputulokseen kuin koulutus tai työ. Tätä voidaan pitää huolestuttavana, sillä juuri matalimmin koulutettuja tulisi eniten saada ohjattua jatko-opintojen pariin.

Vaikka Respa on saanut ohjattua pelkän lukion ja pelkän peruskoulun suorittaneita tehokkaasti jatko-opintojen pariin, on pelkän peruskoulun suorittaneiden joukossa huomattavan paljon myös palvelun keskeyttäneitä. Pelkän lukion suorittaneet päätyivät myös huomattavan usein työhön. Tähän on vaikea löytää selitystä. Voidaan vain spekuloida, onko työllistyminen tapahtunut työllistämiskoulutusten tai oppisopimuskoulutuksen kautta? Päättymissyyt itsessään ei kerro, millaiseen työhön asiakkuus on päättynyt.

Yleisesti ottaen Respan palvelujen vaikuttavuus työllistymiseen on ollut hyvä erityisesti korkeammin koulutettujen kohdalla. Voidaan kuitenkin kysyä, olisivatko nämä nuoret onnistuneet muutenkin löytämään suotuisalle polulle. Respan asiakkaista kaikkien pettyneimpiä valmistumisen jälkeiseen työtilanteeseen ja TE-toimiston palveluihin olivat kuitenkin juuri korkeakoulutetut nuoret, joille koulutuksen jälkeinen todellisuus oli ollut valtava pettymys. Korkeakoulutetut nuoret kokivat, että TE-toimistossa heidän oletettiin pärjäävän omillaan. (Saarinen 2016, 68.) Tässä kohtaa Respa kuitenkin osoitti selvästi hyödyllisyytensä, sillä korkeakoulutettujen ryhmästä työllistettiin parhaiten. Respasta toteutettu valmennusmalli tuki yksilöllisen palvelun tavoitteita, eli Respasta nuoret saivat sitä palvelua ja tukea jota vaille he olivat jääneet TE-toimiston asiakkaina.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneille Respasta on ollut vähemmän hyötyä, sillä vain 48 prosenttia on työllistynyt tai sijoittunut koulutukseen kuuden kuukauden kuluttua (Sharma & Vento 2015, 12–13). Tämä kertoo osaltaan myös siitä, että ammatillisen tutkinnon suorittaneet ylipäätään työllistyvät heikommin kuin korkeakoulutetut (Alatalo & Mähönen & Räisänen 2017, 19–20). Tästä herää huoli toisen asteen koulutuksen hyödyllisyydestä yleisemminkin. Vaikka koulutuspaikkoja lisättäisiin, tulisi tutkintojen sisältöön ja laatuun kiinnittää entistä enemmän huomioita. Myös työllisyydenhoidon vaikuttavuusmittaristossa (2015) todetaan, että toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneet pärjäisivät koulutusastekohtaisessa vertailussa heikoiten. Vuoden 2015 seurantatutkimuksessa kuuden kuukauden jälkeen palvelun päättymisestä heistä 35 prosenttia oli työssä ja täsmälleen saman verran työttömänä. Korkeakoulutettujen

kohdalla vastaavat luvut olivat 51 prosenttia ja 24 prosenttia. (Sharma & Vento 2015, 12–13.)

Hyvät tulokset korkeasti koulutettujen ryhmissä kertovat siis kääntäen myös siitä, että muiden nuorten parissa tarvitaan toisenlaisia palveluja. Palveluista tippuneet nuoret, jotka eivät sitoutuneet työskentelyyn, tarvitsevat muunkin tyyppistä tukea. (vrt. Hämäläinen & Hämäläinen & Tuomala 2014b.) Respan tulokset myötäilevät joidenkin aiempien nuoriin kohdistettujen aktivointihankkeiden tuloksia. Myös vuosina 2005–2013 toimineesta Nuorten yhteiskuntatakuusta hyötyivät parhaiten jo valmiiksi hyvät työllistämisedellytykset omaavat nuoret. Muiden työttömien nuorten kohdalla yhteiskuntatakuun tulokset olivat heikommat, eikä yhteiskuntatakuun puitteissa kyetty tarjoamaan riittävästä palveluita tai aktivoitumispolkua suurimmassa syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. (Pitkänen ym. 2007, 171; Asplund 2009, 14.)

Respan palveluvalikosta löytyi sekä työllistymistä että koulutukseen hakeutumista tukevia toimia. Uravalmennuksen tarkoituksena oli juuri auttaa nuoria löytämään suuntaa tulevaisuudelle ja motivoida nuoria löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Respan toiminnan ulkopuolelle jäivät kuitenkin laajempaa tukea tarvitsevat nuoret, jotka ohjattiin muiden palvelujen piiriin. Tällöin asiakkuus voitiin päättää statuksella ”Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa” (Taulukko 2.) Lisäksi monet eivät motivoituneet sitoutumaan vapaaehtoiseen palveluun, ja jättivät palvelun kesken tai saapumatta ensimmäiseenkin tapaamiseen. Tässä joukossa on suhteellisen paljon pelkästään peruskoulun varassa olevia nuoria (Kuvio 7).

Perusopetuksen päättävien osalta nuorisotakuu toteutui Nuorisotakuun toteutumista mittaavan arviointikertomuksen (2016) mukaan Helsingissä erittäin hyvin. Nuorisotakuun aikana koulutuksen ammattikoulutuksen aloituspaikkoja on lisätty merkittävästi, joten yhä useampi nuori sai opiskelupaikan. Ilman koulutuspaikkaa jääneille nuorille pystyttiin tarjoamaan opiskelupaikkaa perusopetuksen lisäopetuksessa, valmistavissa tai ohjaavissa koulutuksissa tai työpajalla. Vuonna 2013 Stadin ammattiopiston yhteyteen perustettiin avoin ammattiopisto uudeksi väyläksi jatko-opintoihin. Maahanmuuttajille tarjottiin S2-kielipajatoimintaa. Lisäksi järjestettiin

esimerkiksi valmentavia koulutuksia, kuten oppisopimuksen ennakkopaketteja ja lukioon valmentavat koulutukset. (Nuorisotakuun toteutuminen ja vaikuttavuus 2016, 50–51.) Haasteet ilmenevätkin todennäköisesti siinä vaiheessa, kun nuori ei jatka jatkokoulutuspolulle välittömästi peruskoulun päätyttyä, vaan päätyy joko jättäytyä kokonaan koulutuksen ulkopuolelle tai päätyy keskeyttämään opintonsa. Jos nuori ei peruskoulun jälkeen vähintään viiden vuoden sisällä ole suorittanut toisen asteen tutkintoa, hän on harvemmin sekä työssä että opiskelemassa (Asplund 2013, 5). NEET-statuksella 16–18-vuoden iässä olevat nuoret ovat erityisen alttiita syrjäytymiselle (Larja ym. 2016). Koulutukseen ja työelämään liittyvät siirtymät ovat syrjäytymisen kannalta kriittisiä nivelvaiheita, joissa tuki ja ohjaus ovat erittäin tärkeitä (Tulsa ym. 2007, 11).

6.4 Onko sukupuolella merkitystä palvelujen vaikuttavuudessa?

Ristiintaulukoinnin perusteella vaikutti siltä, että miesten ja naisten välillä oli merkitsevä ero asiakkuuden päättymissyssä. Naisista kaksi kolmasosaa (66,5 %) oli asiakkuuden päätyessä koulutuksessa tai työssä, kun taas miehistä tällä tavoin suotuisasti päättyi 55 prosentin asiakkuus. Respan palvelujen vaikutus ja muut taustatekijät kuitenkin häivyttivät eron regressiomallissa, eikä sukupuoli enää näyttäytykään merkittävänä tekijänä palvelun lopputuloksen näkökulmasta. Palvelut siis toimivat yhtäläisesti saman taustan omaaville miehille ja naisille. Voidaan kuitenkin nähdä, että Respan asiakkaina olleet miehet ovat keskimäärin matalammin koulutettuja, kuin naiset mikä voi selittää aluksi havaittua eroa miesten ja naisten välillä. Kun vielä tarkastellaan niiden nuorten koulutustaustaa, joiden asiakkuus on päättynyt ilman osallistumista yhteenkään Respan palveluun, voidaan havaita, että tässä joukossa ovat aineiston kokonaisjakaumaan verrattuna yliedustettuna pelkän peruskoulun suorittaneet nuoret naiset (Kuvio 8). Kun kaikista asiakkuuden päättäneistä naisista pelkän peruskoulun varassa oli alle kolmannes, on se palveluiden ulkopuolelle jättäytyneistä peruskoulun varassa olevien osuus jo liki puolet, eli lähes sama osuus kuin nuorissa miehissä. Tästä voidaan päätellä, että myös matalammin koulutetut nuoret naiset ovat tyypillisesti tippuneet palvelujen ulkopuolelle. On tosin myös huomattava, että nuorilla naisilla asiakkuus päättyi usein myös perhevapaaseen.

Alun perin havaittu ero näyttäisi liittyvän koulutustaustaan. Tulokset viittaavat siihen, että saman tasoisesti koulutetut miehet ja naiset hyötyvät palvelusta yhtä hyvin tai huonosti.

6.5 Respan toiminnan arviointi

Respan asiakkaista tehdyn seurantatutkimuksessa selvitettiin, että vuonna 2015 työllistymiseen päätyneistä nuorista 55 prosenttia oli vielä 6 kuukauden jälkeen työssä avoimilla työmarkkinoilla. 20 prosenttia oli tutkimusajankohtana työttömänä. (Sharma & Vento 2015, 15.)

Yhteiskuntatakuun lupauksen ja Helsingin strategiaohjelman mukaan kaikkien koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien alle 30-vuotiaiden nuorten olisi kuulunut saada uraohjausta ja tukea. Respan uravalmennukseen pääsi kuitenkin vain TE-toimiston läheteellä, joten tämä lupaus ei toteutunut täysin. Vasta Ohjaamojen aloitettua toimintansa kaikille alle 30-vuotaille on voitu tarjota uraohjausta ilman TE-toimiston asiakkuutta.

Nuorisotakuuseen liittyvä työllistämistakuu ei toteutunut vielä vuosina 2013–2015. Nuorisotyöttömyys kääntyi laskuun Helsingissä vasta vuoden 2016 aikana. (Kuvio 1; Kuvio2; Kuvio 3.) Suurena syynä tähän oli heikko suhdannetilanne, mikä heijastui suoraan työttömyyslukuihin. Tästä syystä myös nuorisotakuun toimenpiteiden kokonaisvaikuttavuutta on hankala arvioida. (Tarkastuslautakunnan arviointikertomus 41–42) Respan valmennus kuitenkin auttoi lukuisia nuoria työllistymään nopeasti, mikä voidaan nähdä onnistumisena haastavassa taloustilanteessa. Vaikka Respan toiminnan aikana nuorten työttömyys kasvoi, on Tarkastuslautakunnan arviointikertomuksen (2016) mukaan Respan työ on ollut vaikuttavaa, ja arviointikertomuksessa todetaan, että ilman Respaa nuorten tilanne olisi voinut olla vieläkin heikompi yleisesti ottaen haastavassa työllisyystilanteessa (mt. 43).

Kuten Asplund ja Koistinen (2014) huomauttavat, mikään yksittäinen tekijä tai ohjelma ei toimi erillään, vaan sen vaikutus on tulosta myös siitä, miten se toimii joko

täydentävänä tai korvaavana toimenpiteenä muiden toimenpiteiden ja tekijöiden kanssa (mt. 15). Tärkeimpiä onnistumisen edellytyksiä Respan toiminnassa oli nuoren oma motivaatio ja halu löytää uusi suunta. Erilaisista lähtökohdista ponnistavien onnistujien tarinat antavat tukea sille, että henkilökohtaisesti räätälöity palvelumalli toimii. Respan rekisteriaineiston analyysi näyttää myös sen, että tiettyjen ryhmien onnistumisen todennäköisyys on toisia pienempi; korkeasti koulutetut erottuivat selvästi muista onnistujina, kun taas heikosti koulutetut maahanmuuttajataustaiset löytyivät harvemmin onnistujien joukosta. Saarisen (2016) mukaan onnistujanuoret eivät olleet lähtökohtaisesti passiivisia, vaan pyrkivät olosuhteista huolimatta aktiivisesti vaikuttamaan oman elämänsä suuntaan. Myös Saarinen havaitsi, että Respan tapainen palvelu ei pysty auttamaan kaikkia, vaan se palvelee parhaiten niitä nuoria, jotka omaavat kohtuullisen toimijuuden tason ja joilla ei fyysisiä tai psyykkisiä esteitä toimijuudelle. Onkin tärkeää kääntää seuraavaksi katse kohti niitä nuoria, joita ei löydy onnistujien tilastoista.

Tutkimukseni kannalta keskeisimmät havainnot eivät liity siihen, ketkä ovat päätyneet koulutukseen tai työhön, vaan katse kiinnittyy siihen joukkoon, jota uravalmennus ei ole pystynyt auttamaan päätymään työhön tai koulutukseen. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella syystä tai toisesta olevien nuorten joukko on monenkirjava. Syitä hetkelliseen tai pidempään ulkopuolisuuteen on myös lukuisia. Tästä syystä tämän ryhmän tarkastelu pelkästään syrjäytymisviitekehyksessä yksinkertaistaa tilannetta turhan paljon. Erilaiset elämäntilanteet vaativat erilaisia tuen muotoja. On aivan eri asia pohtia ratkaisuja korkeasti koulutetun, motivoituneen ja terveen nuoren työttömyyteen kuin miettiä, millaisten toimien avulla pelkän peruskoulun suorittanut, mahdollisesti opintoja keskeyttänyt ja sosiaalisista- tai mielenterveysongelmista kärsivä nuori saadaan ohjattua hänen hyvinvointiaan ja toiminnallisuuttaan edistävien toimien piiriin. Respassa tarjotun kaltainen henkilökohtainen neuvonta ja sparraus auttoi selvästi työllistymisessä eniten niitä, joilla jo matalimmin koulutetut nuoret ja tietyt maahanmuuttajataustaiset ryhmät. Erityisesti somalitaustaisten nuorten tilanteeseen on syytä kiinnittää huomiota. He muodostavat suhteellisesti katsottuna merkittävän joukon palveluun osallistuneista, mutta heidän joukostaan onnistujia löytyi heikoiten.

6.6 Yhteenveto

Ovatko Respan palvelut onnistuneet ehkäisemään tehokkaasti syrjäytymistä? Entä voidaanko Respaa pitää onnistuneena aktivointina? Respan tarjoamat palvelut onnistuivat aktivoimaan hyvinkin tehokkaasti osaa nuorista, mutta vakavimmin syrjäytymisvaarassa olevia nuoria Respan kaltainen palvelu ei yksinään pysy auttamaan.

Respa vastasi korkeammin koulutettujen yksilöllisen palvelun ja sparrauksen tarpeeseen, mitä voidaan pitää hyvänä onnistumisessa haastavassa taloustilanteessa. Toisin kuin TE-toimiston kasvottomat palvelut, jotka eivät ole kyenneet huomioimaan nuorten yksilöllisiä tarpeita ja jotka pahimmillaan voidaan kokea jopa nöyryyttävinä (esim. Lähteenmaa 2010, 60-61), Respa pystyi tarjoamaan nuorille juuri sitä henkilökohtaiseen tilanteeseen pureutuvaa tukea, joka parhaimmillaan johti nopeasti nuoret kiinni työhön. Tämä on ollut tärkeää myös siitä näkökulmasta, että haastavassa taloustilanteessa vastavalmistuneiden pitkittynyt työttömyys heijastuu pitkälle tulevaisuuteen. Tästä osoituksena 90-luvun laman aikana valmistuneiden työllisyyskehitys, joka on ollut pysyvästi heikompaa kuin muiden ikäluokkien (Pyöriä & Ojala 2012, 180).

Kääntöpuolena tälle on kuitenkin todettava, että vakavimmin syrjäytymisvaarassa olevia nuoria Respa ei kyennyt aivan yhtä tehokkaasti auttamaan. Lukuisissa nuorten syrjäytymistä ja työttömyyttä koskevissa tutkimuksissa ja lausunnoissa nuoret miehet nousevat esiin erityisenä huolen aiheena (Myrskylä 2012; Larja ym. 2016; Sipilä & Kestilä & Martikainen 2011). Syrjäytyminen on myös maahanmuuttajiin ja heidän kotoutumiseensa liittyvä ongelma. Syrjäytyneiksi tilastoiduista nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia (Myrskylä 2012, 4). Lisäksi syrjäytymisriski on koulutustaustan näkökulmasta suurin vain pelkän peruskoulun suorittaneilla. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella Respa ei ole onnistunut kovin hyvin auttamaan pelkän peruskoulun varassa olleita nuoria eikä kaikkia maahanmuuttajataustaisia, erityisesti somalinkielisiä nuoria. Näiden nuorten kohdalla olisi todennäköisesti tarvittu laajempia tukipalveluita.

Valmentava, vapaaehtoisuuteen perustuva ja eteenpäin katsova ote toimii korkean toimintakyvyn omaaviin nuoriin ja on ollut tehokasta myös haastavassa taloustilanteessa, mutta myös toisenlaisia täydentäviä ja tukevia palveluja tarvitaan niiden kohdalla, joilla peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutumisessa on muita mahdollisesti elämänhallintaan liittyviä haasteita. Lisäksi somalitaustaisten integroitumiseen liittyvät haasteet on syytä tunnistaa myös tarjottavien palvelujen näkökulmasta.

Kun puhutaan suuntaa etsivistä ja eri sosiaalipalvelujen välillä seilaavista nuorista, tarvitaan laaja-alaisia palveluita. Respan vapaaehtoisuuteen perustuva valmennus ei yksinään riitä, mutta myös pelkkä sanktioihin perustuva, pakottava aktivointi olla jopa haitallista. Nuorten kohdalla sanktiot, kuten aktivointitoimesta kieltäytymisestä aiheutuva tukien epääminen, sysäävät nuoria helposti kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolelle (Esim. Hämäläinen Ulla 2005, 146). Sen sijaan, että nuorta pyritään ylhäältä päin yksipuolisesti aktivoimaan työelämään erilaisten kurssitusten ja sanktioiden avulla, tulisi keskittyä pikemminkin hyvinvoinnin vahvistamiseen. Tässä ovat keskeisessä asemassa sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä terveyteen liittyvät tekijät (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 133).

6.7 Jatkotutkimuksen aiheita

Tässä tutkimuksessa Respan aineistoa on analysoitu hyvin yleisellä tasolla. Aineisto tarjoaa kuitenkin mahdollisuuksia huomattavasti syvemmille ja monipuolisemmille analyyseille. Esimerkiksi Respan lukuisten eri palvelujen vaikuttavuutta voisi tutkia vielä tarkemmalla tasolla. Tässä tutkimuksessa palvelut on luokiteltu hyvin karkeasti eri luokkiin. Jatkotutkimuksissa voisi analysoida eri koulutus- ja työllisyyspalvelujen vaikutusten välisiä eroja.

Tämä tutkimus on osoittanut, että henkilökohtaisesta valmennuksesta hyötyivät parhaiten hyvin koulutetut nuoret. Tilastollinen analyysi jättää avoimeksi kysymyksen miksi jokin toimii tai ei toimi. Miksi Respan valmentava työote toimii pelkän peruskoulun käyneiden palveluna heikommin kuin koulutettujen nuorten? Ja miksi somalit erottuvat myös muista maahanmuuttajaryhmistä? Millaisia muita tekijöitä löytyy näiden löydösten

taustalta? Suuri kysymys jatkotutkimukselle onkin keitä palvelusta pudonneet, ei-onnistujat tarkemmassa analyysissä ovat ja miten heitä voisi paremmin tukea

Tässä tutkimuksessa on todettu, että pelkän peruskoulun suorittaneiden joukossa on keskimääräistä enemmän huonoja lopputulemia. Jatkotutkimuksessa voitaisiin paneutua tarkemmin tämän ryhmän sisäisiin eroihin; mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että pelkän peruskoulun suorittanut on hyötynyt Respan palveluista, ja missä tapauksissa asiakkuus on keskeytynyt tai päättynyt johonkin muuhun lopputulokseen kuin koulutukseen. Tutkimusaineisto tarjoaa myös mahdollisuuden vertailla, miten eri toimenpiteet ovat vaikuttaneet eri koulutustaustaisten joukossa. Löytyisikö esimerkiksi peruskoulutaustaisten onnistujien joukosta jotain yhteistä nimittäjää? Aineistosta löytyy tietoja myös opintojen keskeytyksistä, joten tästä olisi mahdollista tutkia esimerkiksi miten opintojen keskeytykset ennustavat suotuisaa tai epäsuotuisaa lopputulosta nuoren Respa-asiakkuudelle.

7 Pohdinta – nuorten aktivoinnissa huomioitava yksilölliset elämäntilanteet

”Kaikki nuoret eivät ole samanlaisia. Ylätason julistuksissa asiat ovat yksinkertaisia, mutta tosiasiassa kaikki on kohdattava yksilöinä. Viisaus ei asu päättäjissä eikä auttajissa, viisaus tulee nuoresta tai yksilöstä itsestään. On löydettävä yksilöllinen tapa auttaa nuorta. Kaikille ei esimerkiksi voi tarjota varastotyötä, jos et ota sitä, olet huono ihminen. Ei. Tarvitaan räätälöityä toimintaa.” (Ote nuorten kenttötoiminnasta vastaavan esimiehen haastattelusta Ervamaa 2014 mukaan, 16.)

Nuorisotakuuta ja nuorten palveluita käsittelevissä selvityksissä ja tutkimuksissa nousee korostetusti esiin räätälöityjen ja yksilöllisten palvelujen tarve. Nuorten palveluissa aika on keskeinen resurssi, mutta suurien asiakasmäärien takia sitä on niukasti erityisesti kunnallisissa sosiaalitoimen ja TE-toimiston palveluissa. Näissä palveluissa tehdään kuitenkin nuorten arkeen ja toimeentuloon liittyvät isot päätökset. Palveluissa työskentelevät toimijat ovat nostaneet esiin, että numeeriset mittarit tavoittavat vain osan työstä ja sen merkityksestä. Asiakkaiden pienet mutta merkittävät edistysaskeleet jäävät mittareilla tavoittamatta. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 126.)

Nuorten joukko ei ole yhtenäinen, ja sen vuoksi nuoret tarvitsevat omiin elämäntilanteisiinsa sopivia palveluja. Koulupudokkaan tilanne on erilainen kuin korkeakoulusta valmistuneen nuoren. Myös taantuman aikana työelämään valmistuneet nuoret törmäävät aivan erilaisiin realiteetteihin työnhaussa kuin ne, jotka valmistuvat aikana jolloin työmarkkinoilla on korkea kysyntä työvoimalle.

Ketkä uhkaavat jäädä ulkopuolelle?

Nuorten asema työmarkkinoilla heikentyi 2008 alkaneen taantuman seurauksena selkeästi enemmän suhteessa vanhempiin ikäluokkiin. Nuorten aikuisten sosioekonomisessa asemassa on tapahtunut suuria muutoksia vuoden 2009 jälkeen. Vaikka koulutustaso on kasvanut, on nuorten entistä vaikeampi päästä työssä nopeasti

merkittävään asemaan. Nuorten - ja erityisesti nuorten miesten - osuus työntekijäammateissa sekä epäitsenäisissä toimihenkilöammateissa kasvaa. Lisäksi entistä harvempi nuori aikuinen työskentelee ylempänä toimihenkilönä. (Alatalo & Mähönen & Räisänen 2017, 9.) Matalimmin koulutettujen miesten riski pitkäaikaistyöttömyyteen on edelleen korkeampi kuin nuorten naisten, mutta aivan nuoriempien tilanteessa on kuitenkin merkkejä käännteestä parempaan. 15–19-vuotiaat nuoret miehet ovat entistä harvemmin NEET-statuksella (Alatalo & Mähönen & Räisänen 2017, 21) ja he ilmoittavat myös olevansa entistä tyytyväisempiä elämäänsä (Nuorisobarometri 2015, 94).

Koulutuksen merkitystä korostetaan jatkuvasti, mutta vuosina 2013–2016 juuri vastavalmistuneiden ja erityisesti ammattikoulutettujen nuorten asema heikkeni kaikkein voimakkaimmin (Nuoret työmarkkinoilla 2017). Tämä antaa aihetta pohtia ammatillisen koulutuksen valmiuksia antaa nuorille niitä taitoja, joita nykyajan työelämässä tarvitaan. Respan asiakkaista 35 prosenttia ammattikoulutuksen saaneista nuorista oli kuusi kuukautta palvelun jälkeen työttöminä, vaikka 40 prosenttia päätyikin Respasta työhön (Sharma & Vento 2015, 13).

Myös maahanmuuttajataustaisten koulutukseen on jo peruskoulusta alkaen syytä kiinnittää erityisen suurta huomiota. Toisen sukupolven maahanmuuttajien pisa-tulokset ja opiskelun yllättävän heikko hyöty työmarkkinoille pääsyyn (Yijälä 2016, 76) ovat asioita joiden ratkaisemiseksi tulisi entistä aktiivisemmin hakea ratkaisuja. Mitkä ovat koulutusjärjestelmämme keskeiset ongelmat maahanmuuttajataustaisten kannalta? Mitkä kulttuuriset tekijät sekä lähtömaassa että uudessa kotimaassa hankaloittavat kotoutumista? Miten koulutusjärjestelmä voisi huomioida nämä tekijät paremmin ja edesauttaa kotoutumista?

Palvelut yhdeltä luukulta erilaiset tilanteet huomioiden

Nuorisotakuun vaikutusarvioinneissa todettiin Helsingin palvelujen puutteeksi palvelukokonaisuuden hajanaisuus. Arviointiaikaan erilaisia nuorten palveluja tai hankkeita oli lukuisia eri virastoissa ja suunnattu eri kohderyhmille. Nuorten

ohjautumista eri palveluihin on helpottanut syksystä 2015 lähtien Ohjaamo, johon nuori voi mennä missä tahansa tilanteessa ja saada sieltä ohjausta tarvitsemaansa palveluun. Ohjaamo-toimintamalliin on päädytty nuorisotakuun toteuttamisen ongelmista saatujen kokemusten ja siitä tehtyjen tutkimusten pohjalta. (TEM 2015) Ohjaamo ei kuitenkaan kokonaan ratkaise nuorten palvelukokonaisuuden hajanaisuutta. Palvelujen yhteenkokoamista tarvitaan edelleen. (Arviointiraportti 2016, 43; Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 130.)

Vaikka joissain tutkimuksissa palvelujen on nähty heikentyneen sen seurauksena, että niitä on siirretty verkkoon (esim. Sihto 2015; Ervamaa 2014), voivat verkossa tarjottavat palvelut kuitenkin osaltaan olla myös mahdollisuus laajempaan palvelutarjontaan ja koota yhteen nuorille tarjottavia palveluita, jos verkkopalveluilla ei kokonaan korvata henkilökohtaisia tapaamisia. Verkon kautta tarjottavat neuvonta- ja ohjauspalvelut voivat täydentää ja helpottaa palvelun saatavuutta nuorille, jos verkon kautta tarjotaan myös henkilökohtaista palvelua. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 132.)

Tavat, joilla erilaisia politiikkatoimia implementoidaan käytäntöön, on keskeistä toimien vaikuttavuuden kannalta. Erilaisten aktivointitoimen tuloksellisuus saattaa riippua ratkaisevalla tavalla siitä, miten nuorten kanssa työtä tekevät onnistuvat innostamaan nuoria suunnittelemaan tulevaisuuttaan ja herättämään nuorissa motivaatiota osallistua suunnitelmia tukeviin valikoituihin toimenpiteisiin. (Asplund & Koistinen 2014, 22.) Respa-hankkeen palveluissa erityisen hyvää oli se, että palvelua lähdettiin rakentamaan nuoren henkilökohtaiset, yksilölliset tarpeet huomioiden, eikä siitä kieltäytymistä sanktioitu. Saarisen (2016) haastattelemat Respan onnistujat voitaisiin helposti luokitella syrjäytyneiksi (vrt. Myrskylä 2012), mutta kaikkia heitä yhdisti vahva toimijuus. Koulutustaustasta riippumatta heillä oli halu ja motivaatio löytää oma elämänpolku (Saarinen 2016, 69). Nuoret pitivät kaikki Respan palvelua onnistuneena erityisesti yksilöllisyyden ja ajan antamisen takia (Saarinen 2016, 74).

On tärkeää pystyä huomioimaan nuorten erilaiset taustatekijät, mutta myös tilannetekijät. Erilaisissa ulkoisissa tilanteissa toimivat erilaiset keinot. Aktiivisia nuoria holhoava aktivointi saattaa taantuman aikana turhauttaa, mutta valmentava ote ja Respan

tarjoamat verkostot auttoivat nuoria löytämään paikkansa. On kuitenkin tunnistettava ja tunnustettava paremmin ne nuoret, jotka tarvitsevat laajempia palveluita. Matalan kynnyksen yhden luukun palveluiden on pystyttävä huomioimaan nuorten moninaiset tarpeet ja erilaiset tilanteet.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Verkkojulkaisu 84. Nuorisotutkimusseura. Saatavilla:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> (Viitattu 17.3.2017)

Aho, Simo & Vehviläinen, Jukka (1997) Keppi ja Porkkana: Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. ESR-julkaisut No. 3. Helsinki: Työministeriö

Aho, Simo & Kunttu, Susanna (2001) Työvoimapolitiittisten toimien vaikuttavuuden tutkiminen rekisteriaineistojen avulla. Menetelmäkehittelyä ja 1994–1997 toteutettuja toimia koskevia tuloksia. Työpolitiittinen tutkimus 233. Helsinki: Työministeriö.

Aho, Simo & Koponen, Hannu (2001) Nuorten opiskelu- ja työurat 1990-luvulla. Nuora, julkaisu 20. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta. Saatavilla:

https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/12N-uoorten_opiskelu-ja_tyxurat_1990-luvulla.pdf (Viitattu 21.11.2017)

Aho, Simo (2008) Miksi työvoimapolitiittisten toimenpiteiden mitattu vaikuttavuus on keskimäärin alhainen? Työllistyvyyden parantamisyrittämysten arvioinnin keskeisten ongelmien tarkastelua. Hallinnon tutkimus 27:4, 45–60.

Aho, Simo & Arnkill, Robert (2008) Suomen työvoimapolitiikan ja työvoimapolitiittisten kehityksen käänneet pohjoismaisessa kontekstissa. Teoksessa Tuula Heiskanen, Minna Leinonen, Anu Järvensivu & Simo Aho (toim.) Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen. Tampere: Tampere University Press.

Alatalo, Johanna & Mähönen, Erno & Räisänen, Heikki (2017) Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus. TEM-analyseja 76/2017. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-211-8> (Viitattu 1.3.2017)

Ahonen-Walker, Mari & Pietikäinen, Reetta (2014) Nuorisotakuu – kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia. Teoksessa Anu Gretschel, Kari Paakkunainen, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Verkkojulkaisu 76.

Nuorisotutkimusseura. Saatavilla:

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf (Viitattu 28.2.2017)

Asplund, Rita (2009) Työvoimapolitiikan vaikuttavuus Suomen näkökulmasta katsottuna. Työpolitiittinen aikakauskirja 52:3, 6–20. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla:

<http://docplayer.fi/37285926-Tyopoliittinen-aikakauskirja-3-2009-finnish-labour-review.html> (Viitattu 3.5.2017)

Asplund, Rita & Koistinen, Pertti (2014) Onko työmarkkinoilla tilaa kaikille? Katsaus erityisryhmiin kohdistetun politiikan tuloksiin ja haasteisiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 22. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <http://tem.fi/documents/1410877/2859687/Onko+tyomarkkinoilla+tilaa+kaikille+16062014.pdf> (Viitattu 28.4.2017)

Asplund, Rita & Vanhala, Pekka (2013). "Nuorten työllisyydestä ja työttömyydestä hyvin vaihteleva kuva". ETLA Muistio No 19. Saatavilla: <http://pub.etla.fi/ETLA-Muistio-Brief-19.pdf> (Viitattu 19.5.2017)

Asplund, Rita & Vanhala, Pekka (2016). "Neet-nuorten tulkinnessa korjattavaa". ETLA Muistio No 52. Saatavilla: <http://pub.etla.fi/ETLA-Muistio-Brief-52.pdf> (Viitattu 8.3.2017)

Busk, Henna (2015) Kannustavatko työttömyysturvaetuuden sanktiot työllistymään? Työpoliittinen aikakausikirja 2015/2, 5–11. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016100724889> (Viitattu 5.5.2017)

Card, David & Kluve, Jochen & Weber, Andrea (2015) What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations. Saatavilla: <http://ftp.iza.org/dp9236.pdf> (Viitattu 21.1.2018)

Ervamaa, Suvi (2014) Kohti onnistunutta nuorisotakuuta. Nuorten ammattilaisten näkemyksiä nuorisotakuun toteutuksesta ja kehittämisestä. Onnistunut nuorisotakuu - hankkeen loppuraportti. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

EU-MIDIS (2009) European Union Minorities and Discrimination Survey. Main Results Report. EU Agency for Fundamental Rights. Saatavilla: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/european-union-minorities-and-discrimination-survey-main-results-report> (Viitattu 20.6.2017)

Eurostat (2018a) Unemployment by sex and age - annual average

Eurostat (2018b) Young people aged 15-24 neither in employment nor in education and training (NEET), by sex - annual

Field, Andy (2009) Discovering statistics using SPSS. Third edition. London: Sage.

Hall, Caroline & Kotakorpi, Kaisa & Liljeberg, Linus & Pirttila, Jukka (2017) Screening Through Activation: Differential Effects of a Youth Activation Programme. Saatavilla: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2918725 (Viitattu 15.1.2018)

Hirvonen, Juha (2014) Nuorisotakuu – takuu yhteiskuntaosallisuudesta? Teoksessa Anu Gretschel, Kari Paakkunainen, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Verkkojulkaisuja 76. Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf (Viitattu 28.2.2017)

Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes tutkimuksia 123. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus

Helsingin tilastollinen vuosikirja 2016 (2016) Helsinki: Helsingin kaupunki, tietokeskus. Saatavilla:

https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_01_02_Tilastollinen_vuosikirja_2016_Askelo.pdf (Viitattu 5.1.2017)

Helsinki 200 vuotta pääkaupunkina –juhluvuoden 10 miljoonan euron erillismääräraha nuorten syrjäytymistä ehkäiseviin toimenpiteisiin. Respa-toimintamallin jatkaminen vuoden 2016 loppuun. Saatavilla: <http://docplayer.fi/24629969-Respa-hanke.html> (Viitattu 7.3.2017)

Hämäläinen, Kari (1999) Aktiivinen työvoimapolitiikka ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA.

Hämäläinen, Kari (2005) Työvoimapolitiikan arvioinnin sietämätön vaikeus. Teoksessa Kari Hämäläinen, Heikki Taimio & Roope Uusitalo (toim.) Työttömyys: taloustieteellisiä puheenvuoroja, Helsinki: Edita Publishing.

Hämäläinen, Kari & Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2014a) Takuulla nuorten työttömyyttä vastaan. Työpoliittinen aikakauskirja 1/2014, 18–29. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Hämäläinen, Kari & Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2014b) NYT – mallia Euroopalle? Nuorten yhteiskuntatakuun vaikuttavuus. Talous ja Yhteiskunta 42:4, 42–48.

Hämäläinen, Kari & Ollikainen, Virve (2004) Differential effects of active labour market programmes in the early stages of young people's unemployment. VATT Research Report 115. Helsinki: Government Institute for Economic Research

Hämäläinen, Kari & Tuomala, Juha & Ylikännö, Minna (2009) Työmarkkinatuen aktivoimien vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 7/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Hämäläinen, Ulla (2005) Aktivoivatko työmarkkinatuen rajaukset? Kokemuksia nuorten työmarkkinatuen rajoituksista. Teoksessa Kari Hämäläinen, Heikki Taimio & Roope Uusitalo (toim.) Työttömyys: taloustieteellisiä puheenvuoroja, Helsinki: Edita Publishing.

Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2013) Faktaa nuorisotyöttömyydestä. VATT Policy Brief, 2013(2).

Jahnukainen, Markku & Järvinen, Tero (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt. Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit, yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.

Joronen, Tuula (2014) Somalialaisten maahanmuuttajien työllistymisessä ja yrittäjyysaktiivisuudessa maiden välisiä eroja. Kvartti. Kaupunkitiedon verkkolehti. 2/2014. Saatavilla: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/somalialaisten-maahanmuuttajien-tyollistymisessa-ja-yrittajyysaktiivisuudessa-maiden> (Viitattu 21.6.2017)

Kirves, Kaisa (2013) Määrälliseen aineistoon perustuvien tutkielmien menetelmäopas. Saatavilla: www.uta.fi/yky/psy/kaytannot (Viitattu 16.2.2017)

Karhunen, Hannu (2017) Nuoret eivät pärjää ilman oikeanlaista koulutusta. Tieto&Trendit 1/2017. Helsinki: Tilastokeskus Saatavilla: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/208/> (Viitattu 22.3.2017)

Ketokivi, Mikko (2015) Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi. Helsinki: Gaudeamus

Kiilakoski, Tomi (2014) Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä. Teoksessa Anu Gretschel, Kari Paakkunainen, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Verkkojulkaisu 76. Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf (Viitattu 28.2.2017)

Kluve, Jochen (2006) The Effectiveness of European Active Labor Market Policy. IZA Discussion Paper No. 2018.

Kojo, Marjaana (2010) Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. Nuorisotutkimus, 28:2, 23-35.

Kotiranta, Tuija (2008) Aktivoinnin paradoksit. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 355. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

KvantiMOTV (2012) Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/intro.html>

Larja, Liisa (2013) Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. Hyvinvointikatsaus 1/2013. Saatavilla: http://www.tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2013_01.html (Viitattu 16.2.2016)

Larja, Liisa & Pyykkönen, Topias (2015) Työttömyystilastot tilastoivat eri kohderyhmiä. Tieto & Trendit 4/2015. Saatavilla: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/134/> (Viitattu 16.2.2016)

Larja, Liisa & Törmäkangas, Liisa & Merikukka, Marko & Ristikari, Tiina & Gissler, Mika & Paananen, Reija (2016) NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä. Tieto & trendit 2/2016. Saatavilla: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/164/> (Viitattu 7.3.2017)

Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2010. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <https://www.tem.fi/files/28609/Lahteenmaa.pdf> (Viitattu 8.3.2017)

Lähteenmaa, Jaana (2011) Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. Nuorisotutkimus 29:4, 47-60.

Martin, John P. (2015) Activation and active labour market policies in OECD countries: stylised facts and evidence on their effectiveness. IZA Journal of Labor Policy 4:4.

Metsämuuronen, Jari (2006). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp Ky.

Myrskylä, Pekka (2011) Nuorten työttömyyden mittaaminen on vaikeaa. Tieto & Trendit 8/2011. Tilastokeskus. Saatavilla: http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-21_007.html (Viitattu 16.2.2016)

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret. EVA analyysi 19/2012. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjailyminen.pdf> (Viitattu 20.3.2017)

Nummenmaa, Lauri (2009) Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi

Nuoret työmarkkinoilla 24.10.2017. Elinkeinot ja työmarkkinat Helsingissä - verkkojulkaisu. Saatavilla: http://www.elinkeinothelsingissa.fi/fi/nuoret_tyomarkkinoilla (Viitattu 8.1.2018)

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy (2007) Toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Nuorisolaki 2016/1285. Annettu Helsingissä 1.1.2017. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> (Viitattu 17.3.2017)

Nuorisotakuun toteutuminen ja vaikuttavuus Helsingissä, Espoossa, Vantaalla ja Kauniaisissa 2015 (2016) Arviointimuistio. Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen. Saatavilla: http://www.arviointikertomus.fi/sites/default/files/pdf/article-memo/2016/muistio_pks_nuorisotakuu.pdf (Viitattu 20.6.2017)

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013 (2012) Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä. TEM raportteja 8/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-raportti.pdf (Viitattu 17.3.2017)

Ohjeet Uravalmentajalle. Julkaisematon lähde.

Perttula, Rauno (2015) Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Pitkänen, Sari & Aho, Simo & Koponen, Hannu & Kylmäkoski, Merja & Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka (2007) Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Työpoliittinen tutkimus 333. Helsinki: Työministeriö

Pyöriä, Pasi & Saari, Tiina & Ojala, Satu & Siponen, Katri (2013) Onko Y-sukupolvi toista maata? Nuorten työorientaatio 1980-, 1990- ja 2000-luvuilla. Hallinnon Tutkimus 32:3, 197–212.

Pyöriä Pasi & Ojala, Satu (2012) Työn prekarisaatio ja kasautuva epävarmuus. Hallinnon tutkimus 31:3, 171–188.

Rantala, Juha (1995) Aktiivisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden työllistävyys. VATT-tutkimuksia 25. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Saarinen, Venla (2016) Tavoitteena työpaikka: uravalmennuksen merkitys työttömien helsinkiläisnuorten toimijuudelle. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Salorinne, Minna (2016) Nuoret työttömät Helsingissä - tilastollinen katsaus Respan asiakkaista ja palveluunohjauksesta. Tilastoja 2016:36. Helsinki: Helsingin kaupungin Tietokeskus. Saatavilla: http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/16_10_31_tilastoja_36_Salorinne.pdf (Viitattu 16.2.2017)

Savolainen, Janne & Virnes, Elise & Hilpinen, Merja & Palola, Elina (2015) Nuorisotakuun loppuraportti ja suositukset toimenpiteiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 19/2015. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-227-970-5> (Viitattu 10.3.2017)

Sharma, Melissa & Vento, Heikki (2015) Työllisyydenhoidon vaikuttavuusmittaristo 2015. Helsingin kaupunki: Kaupunginkanslia, Elinkeino-osasto, maahanmuutto- ja työllisyyspalvelut.

Seppälä, Ville & Pehkonen, Jaakko (2014) Vuoden 1997 työmarkkinauudistus ja ammattikouluttamattomien nuorten NEET-aste. Työelämän tutkimus 12:1, 41 – 54.

Sihto, Matti (1994) Aktiivinen työvoimapolitiikka. Kehitys Rehnin – Meidnerin mallista OECD:n strategiaksi. Tampere: Tampere University Press

Sihto, Matti (2015) Aktiivinen työvoimapolitiikka: saako sen kehitys tukea tutkimuksista? Työpoliittinen aikakauskirja 2/2015 (68)

Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa. Yhteiskuntapolitiikka 76:2, 121–134.

Somalit Euroopassa. Pääkaupunkiseutu eurooppalaisten kaupunkien vertailussa (2015) Open Society Foundations. Saatavilla: www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/somalis-europe-overview-fi-20160421.pdf (Viitattu 21.6.2017)

Sutela, Elina & Törmäkangas, Liisa & Toikka, Enna & Haapakorva, Pasi & Hautakoski, Ari & Hakovirta, Mia & Rasinkangas, Jarkko & Gissler, Mika & Ristikari, Tiina (2016) Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130760/URN_ISBN_978-952-302-662-9.pdf (Viitattu 21.1.2017)

SVT (2015a) Suomen virallinen tilasto: Sijoittuminen koulutuksen jälkeen [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/sijk/2015/sijk_2015_2017-01-26_tie_001_fi.html (viitattu: 8.11.2017)

SVT(2015b) Suomen virallinen tilasto: Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/kkesk/2015/kkesk_2015_2017-03-17_tie_001_fi.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter (Viitattu 17.3.2017).

Tiili, Minna (2016) Kaupungin työllisyydenhoidon toimenpiteiden vaikuttavuus. Saatavilla: http://www.arviointikertomus.fi/sites/default/files/pdf/article-memo/2016/muistio_tyollisyydenhoito.pdf (Viitattu 20.6.2017)

Tuusa, Matti & Pitkänen, Sari & Shemeikka, Riikka & Korkeamäki, Johanna & Harju, Henna & Saares, Aurora & Pulliainen, Marjo & Kettunen, Aija & Piirainen, Keijo (2014) Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti. Toimeenpanon ensimmäisen vuoden arviointi ja seurannassa sovellettavien indikaattoreiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 15/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Valtioneuvoston kanslia (2017) Ratkaisujen Suomi: Puolivälin tarkistus Hallituksen toimintasuunnitelma vuosille 2017–2019 Hallituksen julkaisusarja 5/2017 Saatavilla: http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/4610410/Toimintasuunnitelma+H_5_2017+280417.pdf#page=41

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015) Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 12/2015. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Vastamäki, Jaana (2010) Koherenssin tunne ja työttömyys. Väitöskirjatutkimuksen keskeisiä tuloksia. Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nurnberg & University of Kuopio. Saatavilla:
www2.uef.fi/documents/1462980/1462987/Koonti_FI_Vastam%C3%A4ki_Jaana_Dissertation.pdf/8b164daa-7963-4b0e-826a-141aac8fd3f2 (Viitattu 7.3.2017)

Viitasalo, Niina 18.11.2014. Työelämä tutkimusta monimuuttujamenetelmin -kurssin luentodiat.

Yijälä, Anu (2016) Toimeentulotuki – urapolun umpikuja vai ponnahduslauta taloudelliseen Hyvinvointiin? Pitkittäistarkastelu helsinkiläisten maahanmuuttajien tukitarpeeseen ja siitä irtautumiseen vuosina 2006–2011. Tutkimuksia 2016:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Verkkosivustot:

Helsingin seudun suunnat.

<http://www.helsinginseudunsuunnat.fi/fi/tyomarkkinat/tyottomuus/nuorisotyottomuus>

Me-säätiön tietokanta.

<http://www.mesaatio.fi/data/>

Nuorisotakuun verkkosivut.

<https://nuorisotakuu.fi/etusivu>

Liitteet

Liite 1. Respan palvelut

Tukikoulutukset

- 1 = Lyhyt kurssit mm. hygieniapassi, työturvallisuuskurssi
- 2 = Kurssi (Respan oma)
- 3 = Suomen kielen kurssit
- 4 = Talous- ja velkaneuvonta
- 25 = Ohjaamo

Tutkintoon tai ammattiin johtamattomat koulutukset

- 5 = Peruskoulun suorittaminen loppuun
- 6 = Valmentavat koulutukset
- 7 = Avoimet opinnot
- 8 = Stadin avoin opisto
- 9 = Lisä- ja täydennyskoulutus
- 10 = Ammattistartti

Tutkintoon tai ammattiin johtavat koulutukset & rekrytointikoulutukset

- 11 = Rekrytointikoulutus, kaupungin virastot ja liikelaitokset
- 12 = Rekrytointikoulutus, yritykset ja yhdistykset
- 13 = Oppisopimus
- 14 = NAO-koulutus
- 15 = Ammatillinen ja lukiokoulutus
- 16 = Ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutus
- 26 = Opinnollistaminen

Työllisyyspalvelut & työ

- 17 = Työpajatoiminta
- 18 = Työkokeilu kaupungin virastot ja liikelaitokset
- 19 = Työkokeilu yritykset ja yhdistykset
- 20 = Palkkatukityö kaupungin virastot ja liikelaitokset
- 21 = Palkkatukityö yritykset ja yhdistykset
- 22 = Keikka- ja osa-aikatyö
- 23 = Työ, kaupungin virastot ja liikelaitokset
- 24 = Työ, yritykset ja yhdistykset

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1.

Asiakkuuden päättymissyö koulutustaustan mukaan (N=3777)

	peruskoulu kesken	peruskoulu	ammattillinen tutkinto	lukio	korkeakoulu- tutkinto	Yhteensä
Ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen	6,1 %	8,1 %	1,8 %	2,4 %	0,2 %	3,7 %
Ei sitoutunut työskentelyyn	19,7 %	19,0 %	9,5 %	7,1 %	2,2 %	11,0 %
Koulutuksessa	31,8 %	28,9 %	12,5 %	28,3 %	13,8 %	21,2 %
Lopettaminen yhteistyössä	6,1 %	8,8 %	13,2 %	11,8 %	11,4 %	11,2 %
Muutto	0,0 %	2,3 %	3,0 %	2,7 %	1,3 %	2,4 %
Ohjaamo	1,5 %	0,4 %	0,6 %	0,1 %	0,2 %	0,4 %
Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa	18,2 %	8,9 %	7,1 %	3,6 %	0,6 %	6,2 %
Työssä	10,6 %	18,5 %	48,0 %	39,6 %	67,0 %	39,5 %
Varusmies- tai siviilipalvelus	0,0 %	1,1 %	1,2 %	2,3 %	0,0 %	1,2 %
Äitiysloma / perhevapaa	1,5 %	1,5 %	0,6 %	0,1 %	0,9 %	0,8 %
Muu	4,5 %	2,6 %	2,5 %	1,9 %	2,4 %	2,4 %
Yhteensä (n)	66	1137	1253	778	543	3777

Liitetaulukko 2. Asiakkuuden päättymissy sukupuolen mukaan (N=3921)

	Sukupuoli		Yhteensä
	Nainen	Mies	
Ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen	37 2,1%	132 6,0%	169 4,3%
Ei sitoutunut työskentelyyn	133 7,7%	297 13,5%	430 11,0%
Koulutuksessa	409 23,7%	416 19,0%	825 21,0%
Lopettaminen yhteistyössä	176 10,2%	259 11,8%	435 11,1%
Muutto	57 3,3%	36 1,6%	93 2,4%
Ohjaamo	6 0,3%	9 0,4%	15 0,4%
Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa	93 5,4%	150 6,8%	243 6,2%
Työssä	740 42,8%	794 36,2%	1534 39,1%
Varusmies- tai siviilipalvelus	2 0,1%	46 2,1%	48 1,2%
Äitiysloma / perhevapaa	30 1,7%	3 0,1%	33 0,8%
Muu	44 2,5%	52 2,4%	96 2,4%
Yhteensä	1727 100,0%	2194 100,0%	3921 100,0%

Liitetaulukko 3. Asiakkuuden päättymissyä äidinkielen mukaan (N=3922)

	Äidinkieli						Yhteensä
	suomi	ruotsi	somali	venäjä	kurdi	muut	
Ei saapunut ensimmäiseen tapaamiseen	132 4,4%	2 3,3%	13 6,2%	7 4,6%	2 2,6%	13 3,1%	169 4,3%
Ei sitoutunut työskentelyyn	300 10,0%	7 11,5%	45 21,4%	12 7,9%	17 22,4%	50 11,8%	431 11,0%
Koulutuksessa	576 19,2%	11 18,0%	57 27,1%	41 27,2%	20 26,3%	120 28,4%	825 21,0%
Lopettaminen yhteistyössä	343 11,4%	7 11,5%	26 12,4%	15 9,9%	7 9,2%	37 8,8%	435 11,1%
Muutto	65 2,2%	1 1,6%	1 0,5%	6 4,0%	3 3,9%	17 4,0%	93 2,4%
Ohjaamo	12 0,4%	0 0,0%	1 0,5%	1 0,7%	0 0,0%	1 0,2%	15 0,4%
Tarvitsee laajempaa palveluvalikkoa	198 6,6%	2 3,3%	13 6,2%	10 6,6%	2 2,6%	18 4,3%	243 6,2%
Työssä	1257 41,9%	28 45,9%	37 17,6%	50 33,1%	20 26,3%	142 33,6%	1534 39,1%
Varusmies- tai siviilipalvelus	37 1,2%	1 1,6%	4 1,9%	3 2,0%	1 1,3%	2 0,5%	48 1,2%
Äitiysloma / perhevapaa	14 0,5%	0 0,0%	5 2,4%	1 0,7%	2 2,6%	11 2,6%	33 0,8%
Muu	68 2,3%	2 3,3%	8 3,8%	5 3,3%	2 2,6%	11 2,6%	96 2,4%
Yhteensä	3002 100,0%	61 100,0%	210 100,0%	151 100,0%	76 100,0%	422 100,0%	3922 100,0%

Liitetaulukko 4. Päätyneet asiakkuudet, palveluihin osallistuneet vaiheittain. Asiakas on saattanut osallistua 1-14 palveluun asiakkuutensa aikana (P1–P14) Moodi kertoo, mikä on ollut tyypillisin palvelu kussakin vaiheessa. Palvelukategoriat (1...26) liitteessä 1.

	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P14
n	3095	1858	1030	536	298	152	83	44	28	13	9	6	5	3
Mo	24	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2a

a Multiple modes exist. The smallest value is shown